

(UT)VINN ELLER FORSVINN?

*Analyse av trekantforholdet mellom
nenetsere, myndigheter og oljeselskap i
Nordvest-Russland*

Eilen Wibeke Bruun Zakariassen

Masteroppgave i europeiske og amerikanske studier
ved ILOS/HF

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2012

(Ut)vinn eller forsvinn?

*Analyse av trekantforholdet mellom
nenetsere, myndigheter og oljeselskap i Nordvest-Russland*

Eilen Zakariassen

Bilde av Filip Ardeev. Bildetekst: «Jeg elsker Narjan-Mar». Fotografi: Winfried Dallmann & Boele Kuipers.
Hentet 11.05.2012 fra <http://ipy-nenets.npolar.no/main%20pages/frame.html>

© Eilen Zakariassen

2012

(Ut)vinn eller forsvinn?

Eilen Zakariassen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Fridtjof Nansens Institutt

Sammendrag

Denne oppgaven ser på trekantforholdet mellom urfolk, myndigheter og oljeselskaper i Nenets Autonome *Okrug* (distrikt), nordvest-Russland. Jeg har tatt sikte på å analysere dette forholdet, med fokus på hvordan aktørene selv karakteriserer forholdet, og hva de mener er eget og de andre aktørenes ansvar. Jeg ser også nærmere på lovgivningen i Russland som omhandler urfolks rettigheter, og drøfter hvordan denne lovgivningen tidvis er svakt formulert og dårlig implementert. Dette åpner for at urfolket tilegner seg en større interessenttilnærming overfor selskapene, for i større grad å kunne beskytte egne rettigheter i de tilfeller hvor myndighetene ikke følger opp dette ansvaret.

Studiet er i hovedsak basert på 14 kvalitative intervju fra Narjan-Mar og Moskva, november 2011, men benytter seg også av sekundærlitteratur, med tidligere studier på området og andre dokumenter (russisk lovgivning, avisartikler med mer). Analysen viste at alle tre aktører i NAO er relativt positivt innstilt til at det skal være mulig med sameksistens mellom urfolk og oljeselskaper. Det er likevel stor forskjell på hvor mye innsats de ulike selskapene legger i å etablere en god dialog og involvere urfolket i beslutningstaking. Det er også flere av urfolkrepresentantene som mener at myndighetenes interesser først og fremst ligger i å ha gode relasjoner med oljeselskapene, fremfor å sørge for at urfolkenes rettigheter blir ivaretatt. Samtidig er det stor satsning på bevaring av urfolkenes økonomier og tradisjoner fra de regionale myndighetene. En av de største utfordringene ligger likevel ikke nødvendigvis på oljeutvinning på tundraen, men på de vanskelige sosioøkonomiske forholdene for mange urfolk. Hvis det forvaltes riktig, er det muligheter for at oljeutvinningen i *okrug* kan bidra til å redusere de vanskelige forholdene for nenetsere. Formålet med oppgaven er å finne ut om det er mulig for nenetserne å fortsette sin tradisjonelle levemåte i møte med økende oljevirksomhet i NAO.

Forord

Jeg tror jeg var godt forberedt da jeg kom til Narjan-Mar for intervjuinnsamling, for etter det første intervjuet spurte tolken min om jeg kanskje var spion. Hun syntes det var merkelig at jeg kunne så mye om deres område. Stemningen ble litt rar etterpå, men jeg tok det som en kompliment. Jeg bodde hjemme hos en nenetsk familie i tre uker. Der ble jeg godt inkludert i familielivet. Far i huset, Filip Ardeev, drev på med å navngi steder på øya Kolgoev på et kart, og på en liten haug skrev han navnet «Eilen-haugen». Så på Kolgoev finnes det en liten haug som er oppkalt etter meg.

Jeg vil takke Pål Kolstø, min gode veileder, for gode råd, oppmuntring og kritiske blikk. Han har bidratt sterkt til å hale i land et produkt jeg kan stå inne for. Selvsagt fortjener hele gjengen på Fridtjof Nansens Institutt også en stor takk. Det har vært en stor ære å få skrive oppgaven min der, og jeg har lært mye ved å bli inkludert i det gode arbeidsmiljøet. Tusen takk til Pål Skedsmo og Svein Vigeland Rottem for alltid gode råd.

Mest av alt er jeg dog takknemlig overfor Andrej Vokuev i Barentssekretariatet i Narjan-Mar. Uten hans hjelp ville jeg aldri funnet frem til halvparten av informantene mine, og jeg ville aldri funnet frem til den fantastiske vertsfamilien jeg fikk bo hos i Narjan-Mar. Sjokoladepauser på kontoret hans har vært storartet, hvor jeg har fått god innsikt i hverdagen i Narjan-Mar og i NAO. Alle informantene mine fortjener også en stor takk!

De fleste som har skrevet masteroppgave vil påstå at det er en real berg- og dalbane. Jeg skriver under på det! Gjennom hele prosessen, med opp – og nedturer, har Mathias vært en uvurderlig støtte. Takk for at du har lånt meg din gode skulder og praktiske råd i de tunge periodene. Jeg vil takke like mye for at du har delt gleden med meg når masteroppgaveskriving har føltes helt fantastisk. Den transsibirske jernbane står for tur for oss nå, og jeg synes det er vel fortjent. I tillegg fortjener Charlotte en takk. Vi klarte det! GO Zakariassens!

Jeg har nå, forhåpentligvis, både blitt litt smartere og attpåtil fått meg en mastergrad. Det aller beste er uansett alt jeg har lært om urfolket i NAO, og alle jeg har blitt kjent med i prosessen.

Eilen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tidligere forskning på forholdet mellom urfolk, industri og myndigheter	3
1.2	Problemstilling og bidrag	4
1.2.1	Sentrale begreper i oppgaven	5
1.3	Oppgavens oppbygging	7
2	Bakgrunn	9
2.1	Urfolk i Arktis	9
2.2	Urfolk i Russland.....	10
2.2.1	Perioden under Sovjetunionen	11
2.2.2	Endringer etter innføringen av glasnost og perestrojka	12
2.3	Nenetserne	13
2.3.1	Nenets Autonome Okrug.....	15
2.4	Oljenasjonen Russland	16
2.4.1	Olje i Nenets Autonome Okrug.....	17
3	Metode.....	19
3.1	Valg av metode	19
3.2	Intervjuinnsamling	21
3.2.1	Intervjuene.....	21
3.2.2	Informanter og tolk.....	21
3.2.3	Andre påvirkninger	23
4	Teoretiske perspektiver	25
4.1	Internasjonal urfolksbevegelse	26
4.1.1	Alternativ tilnærming	27
4.2	Interessenteori.....	28
4.2.1	Oljeselskaper og interessenter	30
4.2.2	Utfordringer for interessenteorier	32
4.2.3	Interessentmakt.....	33
4.3	Myndigheters omfavelse av CSR	35
4.4	Skjør stat	36
4.4.1	Russland som skjør stat	36
5	Aktørgruppene.....	41

5.1	Føderale og regionale myndigheter	41
5.1.1	Russiske myndigheters strategier overfor urfolk	42
5.1.2	Konsept for bærekraftig utvikling av urfolk i Russland.....	45
5.1.3	Okrugens fokus på urfolkssaker	48
5.1.4	Lover som påvirker selskapene	48
5.2	Petroleumselskaper i NAO	50
5.2.1	Selskapenes strategier	51
5.2.2	Sosiale prosjekter i NAO.....	52
5.3	Nenetserne	55
5.3.1	Strategier for nenetserne.....	57
5.3.2	Reinsdyrgjeternes strategier	58
5.3.3	MODIL-NAO.....	60
5.4	Andre utfordringer	61
6	Trekantforhold.....	65
6.1	Aktørenes betraktninger	66
6.2	Selskaper som premissleverandør?.....	68
6.3	Myndigheter som interessant.....	69
6.4	Urfolket som interessant.....	72
6.4.1	Kapasitetsbygging	74
6.5	Bedrifters samfunnsansvar i NAO.....	77
6.6	Dialog	79
6.7	Videre utfordringer	81
6.7.1	Sosiale vanskeligheter	82
6.7.2	Interne konflikter.....	83
6.7.3	Modernisere for å bevare.....	83
7	Avslutning	87
7.1	Funn	88
	Litteraturliste	93
	Vedlegg	99

1 Innledning

Vi forstår at vi må bevare okruken vår, dette er vårt ansvar overfor landet vårt, for hele Russland. Oljeselskaper må vite at de arbeider på urfolks land. Når oljeselskapene er ferdige med sitt arbeid må de forlate jorden slik den var da de kom. Våre mål for dialog og samarbeid mellom selskap og urfolk er å gi dem denne kunnskapen. Alle ressurser på Russlands territorium må brukes for alles vel. Reinsdyrgjeterne må også forstå dette (Jurij Khatanzejskij¹, leder i Avdeling for urfolkssaker i Nenets Autonome Okrug).

Helgen 20-22.april 2012 var det et stort oljeutslipp på tundraen i Nenets Autonome Okrug (heretter NAO). De regionale myndighetene i okruken regnet med at så mye som 2200 tonn olje spredte seg over et område på halvannen kvadratkilometer. Deler av dette området brukes som beiteområde for reinsdyr som eies av urfolket i NAO. Årlig rapporteres det om rundt 20 000 oljeutslipp i Russland, og sannsynligvis er det en rekke utslipp som aldri blir rapportert. Dette utgjør en trussel for urfolks tradisjonelle økonomier.

I dagens verden, hvor industriell utvikling i mange tilfeller ansees som viktigere enn konservering av naturressurser, opplever verdens urfolk stadige brudd på sine rettigheter. Det er nettopp denne faktoren som har stimulert til oppblomstringen av urfolkbevegelser og økt bevissthet om egne juridiske rettigheter (Novikova 2010:85). I tiden som kommer vil urfolk i Arktis fortsatt være avhengig av naturressurser for sin økonomiske og kulturelle overlevelse, men i større grad er de tilknyttet globale produksjonsnettverk, og direkte berørt av modernisering og globalisering (Nuttall 1998:2). Teknologi, industriell utvikling, miljøproblemer, klimaendring, sosial endring, immigrasjon og turisme utgjør alle en trussel mot urfolkets tradisjonelle levesett og kulturer. På den andre siden tilbyr globaliseringen en mulighet for å utvide anerkjennelse og aksept for kulturelle verdier på en innovativ og effektiv måte, styrke seg selv, og bli kjent med andre urfolks problemer, løsninger og vellykkede strategier (Smith et al 2000:4).

Nikolai Vakhtin (1994:75) hevder at for å overkomme de utfordringene urfolk utsettes for, er det behov for kloke myndigheter, kunnskap og tålmodighet. Dette er nødvendig for å få utviklingsprosessen til å gå så smertefritt og ukomplisert som mulig for dem. Urfolksamfunn og urfolksorganisasjoner er ikke generelt motstandere av ikke-fornybar ressursutvinning, men

---

¹ Gjennom oppgaven benytter jeg meg av norsk språkråds transkribering fra russisk til norsk (Norsk språkråd 2005)

² Коренные малочисленные народы Российской Федерации (далее - малочисленные народы) - народы, проживающие на территориях традиционного расселения своих предков, сохраняющие традиционные образ жизни, хозяйствование

ønsker å delta i utviklingen og tjene på den, og de ønsker at utviklingen skal kunne sikre både økonomisk og kulturell overlevelse. For urfolk innebærer dette retten til å leve på en bestemt måte, til å praktisere sin kultur og religion, snakke sitt språk, mulighet til å bestemme fremtidig utvikling og å være involvert i prosesser rundt arktiske politiske beslutninger (Nuttall 1998:15). Nuttall hevder at å overkomme slike problemer kun vil være mulig dersom urfolket selv får kontroll over ressursbruken og utviklingen (1998:43), hvis det sosiale og økonomiske mangfoldet til urfolk anerkjennes og opprettholdes, og hvis urfolks ferdigheter og kunnskap utvides.

Olje- og gassleveranser fra Russland er strategisk viktig i et geopolitisk lys, med ustabilitet i Midtøsten, og stadig utvidelse av asiatiske økonomier (Stammler og Wilson 2006:1). Oljevirkksomheten fører med seg flere goder og økonomisk fremgang, men på samme tid resulterer det i en rekke direkte og indirekte påvirkninger på økosystemer og kulturer langs hele ruten fra kilde til forbruker (Stammler & Forbes 2006:49). Olje- og gassutviklingen i Russland skjer stadig lengre nord, og de lokale samfunnene som lever i disse områdene møter på bekymringer om hvilke konsekvenser oljeeventyret vil få for deres livsgrunnlag og hvordan de skal forholde seg til oljeselskapene for å sikre at inntektene fra oljeproduksjonen også kommer lokalbefolkningen til gode. I tillegg er de geografiske og klimatiske forholdene i området med på å øke risikoen denne type industri utgjør. Samtidig er et økende antall vestlige selskaper i områder hvor det tidligere kun har vært russiske oljeselskaper. Dette åpner for ny dynamikk i forholdet mellom lokalbefolkningen og oljeselskapene, da de vestlige selskapene ofte har med seg andre standarder for etisk bedriftsadferd, som CSR-initiativer (*Corporate Social Responsibility*) (Stammler og Wilson 2006:2).

Oljeindustrien har ført NAO mange trinn oppover på velferdsstigen i Russland. Risikoen knyttet til en slik type industri er derimot høy, uansett hvor avansert teknologien er. Før produksjonen av olje startet i NAO lovet de regionale myndighetene at utviklingen skulle foregå i henhold til, og sammen med, den nenetske befolkningens ønsker (Jernsletten 1997:77). 15 år senere er produksjonen godt i gang. I hvilken grad har nenetserne fått være med på å bestemme utviklingen i NAO? Er det mulig for nenetserne å fortsette med det som regnes som tradisjonell levemåte i møte med økende oljevirkksomhet? Dette er spørsmål jeg ønsker å se nærmere på i denne oppgaven.

1.1 Tidligere forskning på forholdet mellom urfolk, industri og myndigheter

Av bidrag til litteraturen om urfolks rettigheter i Russland er blant annet Blakkisrud og Øverland (2005), Kryazkhov (2005), Novikova (2010), Osherenko (1995, 2001), Øverland (2009) og Xanthaki (2004). Denne litteraturen går i stor grad ut på å beskrive svakheter ved lovverket som skal beskytte urfolks rettigheter. Det er også skrevet en rekke artikler om urfolks møte med oljevirkosomhet i det russiske nord, Sibir og fjerne Østen av blant andre: Fondahl og Sirina (2006), Sirina (2009), og Wilson og Swiderska (2009). Nuttall (1998, 2010), Fjellheim og Henriksen (2006) og Haller et al. (2007) har gitt viktige bidrag om urfolk i Arktis, og hvilke særegne utfordringer disse urfolkene står overfor i globaliseringstidsalderen, med klimaendringer og petroleumsutvinning. Annen relevant litteratur som tar opp temaet om urfolks møte med industri, og som ser spesielt på hvilke strategier urfolk har valgt for å markere seg selv som interessant, er Kimerling (2002), Trebeck (2007) og Neugebauer (2003).

Det finnes en god del tidligere forskning om nenetserne i NAO. De fleste er sosialantropologiske studier hvor forfatterne bygger på egne feltarbeid. Jernsletten (1997), Stammler (2005a, 2005b, 2007), Stammler og Forbes (2006), Stammler og Wilson (2006), Stammler og Peskov (2008) og Dallmann et al. (2010) har bidratt med dyptgående studier fra området, og har studert forholdet mellom oljeselskaper og myndigheter på ulike nivåer. Stammler har gitt viktige bidrag til hvordan dialog kan bidra til å redusere problemene som oppstår mellom urfolk og petroleumsindustrien. Tuisku (2003) har forsket på transisjonsprosessene som foregår for reinsdyrgjeterne i møte med et mer moderne liv. Hennes forskningsområder er først og fremst sosiale påvirkninger fra olje- og gassutviklingen på reinsdyrgjeterne liv, og på hele lokalsamfunnet i NAO. Det er også skrevet to masteroppgaver om nenetsere i NAO: Berg (2009) og Degteva (2006) har skrevet om utfordringer nenetserne står overfor i dag. Berg ser først og fremst på hvordan de tilpasser seg klimaendringer, mens Degteva sammenligner nenetserne med samene i Norge og begge urfolkenes forhold til petroleumsvirksomhet.

Denne oppgaven bidrar til å belyse hvordan aktørene *selv* oppfatter samarbeid og sameksistens seg i mellom, og hva slags *ansvar* aktørene mener påligger dem selv og de andre aktørgruppene for å bevare urfolkenes tradisjonelle levemåte. Gjennom å studere aktuelt

lovverk, samarbeid, forhandlinger og dialog mellom partene ønsker jeg å forstå hvordan mulighetene for sameksistens er mellom de tre aktørgruppene. Jeg håper at mitt studie kan bidra til å gi viktig informasjon om inter-grupperelasjoner mellom myndigheter, oljeselskaper og urfolk, i kontekst av olje- og gassutvikling. Ikke bare i det russiske nord, men i Arktis generelt og andre steder i verden hvor tilsvarende utviklinger foregår.

1.2 Problemstilling og bidrag

Analyser av forholdet mellom lokalsamfunn og olje – og gassindustrien har, i følge Stammler og Wilson (2006:7) stor relevans for forståelse av sosial organisering, lokalt selvstyre, og politisk økonomi. I enhver region hvor det utvinnes olje og gass på landområder, og hvor lokale samfunn og urbefolkninger holder til, vil disse gruppene oppleve vesentlige sosiale og økonomiske endringer. Dette gjenspeiles i tittelen på min oppgave; «*(Ut)vinn eller forsvinn*», hvor oljeutvinning på tundraen påvirker urfolks levemåte. Min hovedproblemstilling er derfor:

Er det mulig for nenetserne å fortsette sine tradisjonelle aktiviteter i møte med økende oljevirkksomhet i NAO?

Formålet med oppgaven er å se hvordan oljeutvinningen påvirker nenetsernes levevilkår, og om de gjennom dialog og samarbeid kan finne frem til en måte å sameksistere på. I tillegg vil problemstillingen min berøre en del andre spørsmål;

- Hvilke positive og negative effekter har oljeboringen for urfolket i Nenets?
- Kan en god dialog og godt samarbeid mellom myndigheter, urfolk og selskaper føre til at nye og gamle økonomier kan sameksistere?
- Hvorfor er bedrifters samfunnsansvar (CSR) blitt en viktig strategi for selskaper, og kan dette bidra til en bærekraftig opptreden, der urfolks tradisjonelle levesett kan opprettholdes?
- Hvilken innflytelse har urfolket i trekantforholdet?
- Hvor viktig er myndighetenes rolle som regulator mellom næringsliv og urfolk, og hva slags rolle spiller de i forhandlinger mellom disse gruppene?
- Hvilken betydning spiller det russiske lovverket for bevaring av urfolks rettigheter?

Hovedfokus vil være på trekantforholdet mellom de tre aktørgruppene urfolk, myndigheter og oljeselskaper, for å se hvordan samarbeid kan bidra til at urfolkene kan eksistere videre på tradisjonell måte vis á vis videreutvikling av oljeindustrien i NAO. Jeg ser på hvordan forholdet mellom aktørene er i dag, men også de siste årenes utvikling, som har vært et

gjennomgående tema i intervjuene mine. Mye tyder på at året 2010 markerer et slags vendepunkt. Da ble et kart utarbeidet av nenetsernes urfolksorganisasjon Jasavej og det norske Polarinstituttet, som delte området inn i migrasjonsruter, og som har gjort det enklere å komme til enighet i forhandlinger. Dette fordi de berørte parter nå vet hvem områdene “tilhører” og dermed vet hvem de skal forholde seg til.

Årsaken til at jeg har valgt dette temaet er en generell interesse for nordvest-Russland. Jeg ønsket i utgangspunktet å skrive om et mer miljørelatert tema, men da jeg høsten 2010 deltok på et emne om etnisitet, nasjonalisme og nasjonalitetspolitikk i Russland og Sovjetunionen, holdt jeg et foredrag om urfolk i nord, og ble så interessert at jeg ønsket å lære mer om temaet. Både det historiske perspektivet, nærheten til Norge, det russiske sivilsamfunn, bedrifters samfunnsansvar og fokus på Arktis i dag er alle årsaker til at min interesse ble styrket, og at valget falt på å skrive masteroppgave om nenetsernes møte med oljevirkksomhet. Globaliseringsperspektivet er viktig i oppgaven min, og det er interessant å se på hvordan to så ulike aktører som oljeselskap og urfolk er nødt til å samarbeide med hverandre og hvordan sosiale, kulturelle, økonomiske og politiske betingelser virker inn på trekantforholdet mellom aktørene i NAO.

1.2.1 Sentrale begreper i oppgaven

Begrepet «urfolk» ble inkludert i ILOs «Konvensjon og anbefaling om urfolks- og stammebefolkning» fra 1957 (*International Labour Organization's Indigenous and Tribal Populations Convention and Recommendation 169*). Artikkel 1 i ILOs konvensjon 169 (ILO 2009) definerer urfolk som:

(a) tribal peoples in independent countries whose social, cultural and economic conditions distinguish them from other sections of the national community, and whose status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations; (b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.

Russland har ikke signert ILOs konvensjon om urfolks rettigheter, og har en noe snevrere definisjon av urfolk. Artikkel 1 i den føderale loven «Om garanti om rettigheter for fåtallige urfolk i den Russiske Føderasjon» definerer urfolk som:

Urfolk i den Russiske Føderasjon (heretter fåtallige folk) – folk som bor i områder deres forfedre tradisjonelt har bodd, bevarer tradisjonell livsstil, næringsvei og håndverk, og som utgjør mindre enn 50 000 folk i den Russiske Føderasjon, og identifiserer seg som et etnisk samfunn² (forfatterens oversettelse).

Status som urfolk uten denne numeriske kvalifikasjonen eksisterer ikke i russisk lovgivning. Det i dag rundt 250 000 mennesker som går under betegnelsen «urfolk» på russisk territorium, noe som utgjør 0,2 prosent av den totale befolkningen. De fleste av urfolkene befinner seg i store områder i nord fra Kola-halvøya i vest, til Bering-stredet i øst. Områdene de lever på er som oftest rike på naturressurser, som olje, gass og mineraler – noe som har stor påvirkning på det tradisjonelle livet urfolket lever (Wessendorf 2011:39). Oppgaven skal se nærmere på hvilken betydning denne nærheten til ikke-fornybare ressurser får for nenetserne i NAO. I problemstillingen min bruker jeg ordet *tradisjonell levemåte*. Med dette mener jeg det som ILO og russiske myndigheter definerer som *tradisjonell*. I tilfelle nenetserne gjelder dette først og fremst reinsdyrdrift, som gjøres mer eller mindre på samme måte som deres forfedre har hatt reinsdyrdrift.

Corporate Social Responsibility, eller bedrifters samfunnsansvar (heretter CSR) er også et begrep som må forklares. Blowfield og Murray (2008:16) velger å bruke begrepet CSR som en paraplybetegnelse som inkluderer ulike måter selskaper forholder seg til samfunnet på. For Davis (ibid:12) betyr CSR at bedrifters samfunnsansvar begynner der loven ender. Altså handler det om hva selskaper gjør for å skape positive bidrag til samfunnet, utover det loven krever av dem. Det har siden 1970-tallet blitt stadig større fokus på CSR, noe som har åpnet et rom for urfolk til å fremme seg selv som interessenter i bedrifter. Både FN og EU har tidligere valgt å fremheve CSR som en frivillig tilnærming, som ikke legger noen ekstra juridiske byrder på selskaper (ibid:179). EU endret strategi i 2011, og fjernet frivillighetsfaktoren fra sin definisjon av CSR. Dette begrunner de med at «*Certain regulatory measures create an environment more conducive to enterprises voluntarily meeting their social responsibility*» (EU 2011). Dette kan dermed tyde på at CSR blir et enda viktigere redskap for selskaper i tiden som kommer.

Det er viktig å understreke at det jeg omtaler som *reinsdyrgårder* er en fellesbetegnelse for tre ulike organisasjonsformer for reinsdyrdrift i NAO. Den ene formen er *obsjtsjinaer*, små

---

² Коренные малочисленные народы Российской Федерации (далее - малочисленные народы) - народы, проживающие на территориях традиционного расселения своих предков, сохраняющие традиционные образ жизни, хозяйствование и промыслы, насчитывающие в Российской Федерации менее 50 тысяч человек и осознающие себя самостоятельными этническими общностями (Konstitutsia 1993).

landsbyfellesskap, som det finnes syv av i NAO. Den andre formen for organisering er gjennom jordbrukskooperativer (*sel'skolkhozyastennyj kooperativ/SPK*), som det finnes 13 av i NAO. Den siste organisasjonsformen er statlige foretak, og det finnes ett slik i NAO. Når jeg i oppgaven omtaler *representanter* fra nenetsere henviser jeg da til Jasavej eller ledere for reinsdyrgårder. Når jeg omtaler *nenetserne* henviser jeg da kun til de som bor innenfor Nenets Autonome Okrug. Myndighetene vil jeg konseptualisere som de avdelinger som er direkte involvert i arbeid som omhandler olje- og gassutvikling, urfolk eller forhold som berører begge parter. I hovedsak vil dette være Avdeling for urfolkssaker, både på regionalt (*okrug*) og lokalt (*rajon*) nivå. Olje- og gasselskap omtaler jeg generelt som “selskaper”. Dette dreier seg først og fremst om oljeselskaper med produksjon på tundraen i NAO. På norsk har NAO i blant blitt omtalt som Nenetsia/Nenetsija. Dette ser imidlertid ikke ut til å være skikkelig innarbeidet, og jeg velger å bruke NAO eller okrug. Ordet okrug oversettes på norsk til distrikt. Jeg velger likevel å benytte meg av det russiske ordet «*okrug*» gjennom oppgaven, da det ikke er helt ekvivalent med det norske ordet distrikt. På russisk er et distrikt administrativt/politisk organisert, mens på norsk er et distrikt kun en geografisk inndeling av områder.

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn 7 kapitler. Den historiske bakgrunnen i kapittel 2 er ikke hovedfokus for oppgaven, men er viktig for å forstå hvordan urfolk fikk endret sin levemåte allerede under tvangskollektiviseringen, hvorfor urfolk i Arktis står i en spesielt sårbar posisjon i dag og hvorfor inntekter fra oljen er så viktig for russisk økonomi. Kapittel 3 er metodekapittel, hvor jeg først og fremst redegjør for valg av metode og gjennomgår intervjuene mine. I kapittel 4 redegjør jeg for mitt analytiske verktøy, som i hovedsak er interessenteori innen CSR-feltet, og teori som forklarer Russland som en «skjør» stat. Aktørenes interessentmakt er viktig for å forstå hvordan de ulike aktørene deltar i beslutningstaking, og er med på å forme utviklingen i okrugene. Interessentmakt som teoretisk begrep blir dermed viktig i analysen. Kapittel 5 presenterer empiri, hvor jeg beskriver lovverket som omhandler beskyttelse av urfolk i Russland, og hvilke strategier de tre ulike aktørgruppene har for å samarbeide og sameksistere med hverandre.

Empirien min er basert på 14 intervjuer gjennomført i Narjan-Mar og Moskva, november 2011. I tillegg benytter jeg meg av sekundær- og primærkilder for å styrke min

argumentasjon. Under analysen i kapittel 6 vil jeg drøfte nærmere de ulike strategiene til aktørene og det juridiske rammeverket for å illustrere hvordan dette virker inn på trekantforholdet. Jeg vil også diskutere andre bakenforliggende faktorer som påvirker nenetsernes interessentmakt, og dermed også muligheten til å fortsette sin tradisjonelle levemåte. Eksterne faktorer som påvirker nenetserne er lovverket og implementering av dette (eller mangel på implementering i visse tilfeller), klimaendringer (som jeg ikke kommer nærmere inn på i min oppgave på grunn av avgrensning av oppgaven), selskapers CSR-politikk og hvordan myndighetene forholder seg til urfolket og selskaper. Det er i hovedsak påvirkningen av disse eksterne faktorene jeg vil drøfte i analysen, men også interne faktorer påvirker nenetsernes mulighet til å fortsette med tradisjonell levemåte. Jeg vurderer det dermed som hensiktsmessig å drøfte noen disse også. Interne faktorer som påvirker nenetserne, er sosioøkonomiske forhold, tekniske ferdigheter, forhandlingsteknikk osv. Det er viktig å se på alle disse faktorene både for å forstå trekantforholdet og de dynamikker som finnes innad dette forholdet, og for å svare på problemstillingen min. I kapittel 7 oppsummerer jeg og trekker konklusjoner basert på funnene mine.

2 Bakgrunn

Urfolk over hele den arktiske regionen er spesielt sårbare overfor endringer og utviklinger som skjer i forbindelse med industriell utvikling. I tillegg er urfolk i Russland fortsatt preget av de endringer de ble utsatt for under sovjettiden. Tvangskollektivisering førte til store endringer i familiestrukturen til de nomadiske nenetserne. Olje- og gassindustrien er den viktigste inntektskilden for russiske myndigheter, og mye av denne oljen befinner seg på området hvor urfolk driver reindrift. Formålet med dette kapitlet er å gi en forståelse av bakgrunnsteppet som på mange måter preger den situasjonen som er i NAO i dag.

2.1 Urfolk i Arktis

Den arktiske regionen er hjemsted for en rekke urfolk. Disse folkene bor i syv nasjonalstater (USA, Canada, Danmark, Norge, Sverige, Finland og Russland) og kommer under disse landenes respektive politiske systemer og lovgivninger (Wessendorf 2005:8). Store endringer i verdens energimarkeder med økende global etterspørsel og fremskritt i olje- og gassindustrien har gjort Arktis³ til et viktig geopolitisk område i løpet av de siste tretti årene. I følge en undersøkelse gjort av U.S Geological Survey kan Arktis inneholde 25 prosent av verdens uoppdagede naturgassreserver og 13 prosent av den gjenværende oljen (Nuttall 2010:9). Dette betyr at Arktis kommer til å bli enda viktigere i årene som kommer. Arktis er et sensitivt og sårbart område i forhold til endringer og utviklinger i industrien. Økologien er spesielt sårbar, og skader fra utvinningsindustrien kan ta flere tiår å helbrede. Mange av miljøproblemene i Arktis er forårsaket av aktivitet innen det arktiske området, mens andre er grenseoverskridende i karakter, og har sin opprinnelse i områder som geografisk er langt unna det arktiske nord (Nuttall 1998:24). I tillegg til de direkte skadene på miljøet har olje- og gassindustrien også en rekke ringvirkninger på tradisjonell ressursbruk og på økonomiene og velværet til urbefolkningen som har vært bosatt i områdene i tusenvis av år (Nuttall 2010:13). Dette gjør at urfolkene i Arktis står overfor en rekke nye utfordringer for å bevare sine livsgrunnlag.

---

³ Nuttall (1998:21) regner alt landområde og sjøområder som ligger mer enn 60 grader nord som arktiske områder.

Det store fokuset på Arktis har engasjert naturvernere og andre miljøgrupper, og det er også blitt større fokus på bevaring av urfolks tradisjoner. Dette viser seg på satsingsområder i samarbeidet mellom stater med interesser i Arktis. I 1993 skrev utenriksministerne i Norge, Russland, Sverige og Finland samt EU-kommisjonen under på Kirkeneserklæringen, og etablerte dermed Barentssamarbeidet (BEAR). De innviet samtidig Barents Euro-Arktiske råd. Kirkeneserklæringen fremhevet åtte hovedområder for samarbeid: miljø, forskning, teknologi, økonomi, helse, kultur, turisme og urfolk (Nuttall 1998:31). Urfolk ble også inkludert i Den arktiske miljøbeskyttelsesstrategien (AEPS) som ble initiert i Rovaniemi, Finland i 1991 (ibid:33). Involveringen av urfolksorganisasjoner i blant annet AEPS og Arktisk råd er del av en mer generell endring av det tradisjonelle statssentrerte maktbildet i internasjonal politikk, der NGOer (*Non-Governmental Organizations*) og andre ikke-statlige aktører i økende grad får innflytelse.

2.2 Urfolk i Russland

Hittil er det urfolk i Russland som har opplevd noen av de største utfordringene i det arktiske området, og er i en svært sårbar posisjon i forhold til videre endringer, som i hovedsak gjelder industri og klima. Den russiske føderasjon er et multietnisk samfunn, med mer enn 100 ulike folk. 41 av disse folkene har offisiell status som “småtallige folk i nord, Sibir og fjerne Østen” (heretter urfolk), mens mange av de andre fortsatt kjemper for å oppnå en slik status. For å få denne statusen må gruppen, som nevnt, bestå av ikke fler enn 50 000 individer. Dermed er flere andre etniske grupper som ville blitt definert som urfolk i andre stater, ekskludert fra denne statusen i Russland (Henriksen 2010:96). Det er altså befolkningsstørrelsen som skiller mellom de småtallige folk i nord og andre etniske grupper i Russland. Status som småtallige folk medfører spesielle fordeler, som beskyttelse gjennom den russiske grunnloven (ibid:96).

Diverse urfolksgrupper i det russiske nord, Sibir og fjerne Østen har holdt til i det som i dag ligger innenfor Russlands nasjonale grenser lenge før Tsar-Russland begynte å interessere seg for områdene på 11- og 1200-tallet (Anaya 2010:5). Siden den gang har Nord-Russlands ressurser vært viktig for Russland. Fra pels til mineralressurser har det utgjort en viktig inntektskilde for både tsar-Russland, Sovjet-Russland og nå også det føderale Russland. Sovjetisk industrialisering, spesielt i olje- og gassregionene, førte til en stor tilstrømming av arbeidskraft fra sørligere deler av unionen til nord. Den store migrasjonen av arbeidskraft innad i Sovjetunionen vendte den demografiske situasjonen i området opp ned, og urfolk ble

minoriteter i områder hvor de fram til midten av 1950-tallet hadde vært majoriteter (Stammler & Forbes 2006:52). Mange som har flyttet til de nordligste delene av Russland i sovjettiden gjorde det på grunn av de økonomiske utviklingsplanene. Mange reiste nordover på frivillig basis, mens andre ble tvangssendt (Nuttall 1998:6). Også i dag utgjør sesongarbeidere og arbeidere som er i nord på kortere basis, en stor del av befolkningstallet i nord-Russland. Deres levemåte skiller seg fra urfolkenes, både språklig og kulturelt. Disse arbeiderne har ofte ikke noe ønske om å slå seg ned i området, og er dermed ikke så opptatt av de sosiale og miljømessige endringene som følger av industri og klimaendringene.

2.2.1 Perioden under Sovjetunionen

I 1929 begynte tvangskollektiviseringen. Formålet med kollektiviseringen var å bygge opp fellesforetak basert på modeller fra de store statseide fabrikkene (Jernsletten 1997:27). Alle arbeidere skulle være ansatt på kollektivbruk, og det skulle ikke være prinsipielle forskjeller på en reinsdyrgjeter på tundraen og en industriarbeider. Begge skulle ha lik rett til lønn, ferie i sydligere strøk, skolegang til barna sine osv. Kollektiviseringen skulle effektivisere landbruket, noe den familiebaserte økonomien ikke ble regnet for å være i stand til (ibid:27). Disse kollektive gårdene ble kalt *kolkhozer*.⁴ Det fantes også *sovkhozer*, som var store statsbruk. Flere steder var det stor motstand mot kollektiviseringen. Motstanden var på sitt sterkeste i 1930-31, og mange personer ble drept i opprør på denne tiden. Imidlertid var 90 prosent av befolkningen tilknyttet et *kolkhoz* eller *sovkhos* innen 1937, så kampene var nytteløse (ibid:27). De som ikke ville la seg kollektivisere ble fratatt retten til fiske og fangst, og familien mistet alle sine rettigheter.

Kommunistpartiet var opptatt av bevaring av urfolks estetiske trekk, som kulturelle tradisjoner og språk, mens de på andre områder skulle integreres i resten av samfunnet. Likevel ble religion forbudt, noe som markerer et viktig skille i de russiske urfolkenes historie. Det ateistiske kommuniststyret kjempet mot sjamanismen, og denne kampen fortsatte under Stalin. Sjamaner ble tvunget til offentlig å fornekte sin religion, og de som ikke gjorde dette ble enten deportert og/eller henrettet (Stammler 2007:142). Urfolkenes tradisjonelle lederstrukturer og samfunn, deres egne lover, tradisjonell medisin og deres evne til selv-

---

⁴ Et *kolkhoz* er et kollektivbruk som består av bøndene fra gårdene som utgjør kollektivet. Enhver av disse var teoretisk fri til å trekke seg fra kollektivet med sin eierdel. I *sovkhosene* var medlemmene ansatt gjennom staten, og arbeidet etter en plan utarbeidet fra myndighetene. All produksjon og ressurser var eid av staten (jorda, reinsdyrene, utstyr osv.), og var organisert i forhold til industrielle prinsipper for spesialisert storskala-produksjon (Klokov 2002/04:58, Stammler 2007:141).

forsyning og livsopphold ble radikalt endret av kommunistpartiets inngripen og kontroll (Anaya 2010:6). Urfolk over hele Russland ble tvunget til å sende barna på pensjonatskole. Mange av barna mistet mye av kontakten med familien sin på tundraen, ettersom de kun var hjemme få ganger i året. Utdanningen foregikk kun på russisk, og barna hadde ikke lov til å snakke sine egne språk (Stammler 2007:142). Dette førte ikke bare til tap av språk, men også familiære og kulturelle bånd ble svekket, og barna mistet verdifull opplæring om den tradisjonelle livsstilen deres forfedre har ført (Jernsletten 1997:29). Sovjettiden medførte altså store endringer for urfolkene i Russland, både når det gjaldt familiestruktur, økonomi, språk og kultur, samt sosial organisering.

2.2.2 Endringer etter innføringen av glasnost og perestrojka

Etter innføringen av perestrojka og glasnost ble det åpnet for at tema som angikk urfolk kunne diskuteres offentlig. I 1989 ble den første kongressen for nordlige minoriteter avholdt i Moskva. Kongressen markerte en viktig historisk hendelse for Russlands urfolk, og var et resultat av perestrojka og økende internasjonalt press. Den fikk vedtatt flere resolusjoner og etablerte RAIPON (*“Ассоциация коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации”*). Formålet med foreningen var å «*unite all our strengths in order to survive*» (Vakhtin 1994:72), og å redusere diskriminering mot urfolk. Under kongressen gikk deltakerne ut med anbefalinger til staten om at urfolk skulle få en form for selv-administrering. De krevde eierskap til landområder hvor urfolk drev tradisjonell aktiviteter og at industrielle prosjekter i nord skulle evalueres av en lokal urfolksorganisasjon. I tillegg krevde de at Russland skulle signere ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter, noe Russland den dag i dag fortsatt ikke har gjort. Kongressen hevdet også at det var lavt utdanningsnivå og for få medisinske tilbud til de nordlige minoritetene, og bad dermed om spesifikke tiltak som skulle rettes mot disse problemstillingene (ibid:72). Etableringen av RAIPON ble en viktig pådriver for politiske bevegelser for urfolk over hele landet, og spiller fortsatt en viktig rolle i å arbeide for urfolks rettigheter i Russland. Foreningen er svært aktiv, og deltar blant annet på internasjonale konferanser og har kontakt med FNs arbeidsgruppe på urfolkssaker (Stammler 2007:170). Også 34 regionale og lokale foreninger ble dannet. Disse organisasjonene har vært urfolkenes talerør i kampen om en lovgivning som sikrer urfolks rettigheter.

Ved oppløsningen av Sovjetunionen kom det en rekke nye muligheter og utfordringer for urfolkene. Organiseringen av reinsdyrgårdene forble derimot i stor grad intakt. Det er i dag tre former for eierskap av reinsdyr i Russland: offentlig eierskap (kooperativer), statseierskap (SPG) og privat eierskap/obsjtsjinas (Klokov 2002/04:364). Kooperativene er mest vanlig, men i praksis er ikke forskjellen mellom statlig og offentlig form for eierskap særlig stor for reinsdyrgjeterne. Institusjonen styres av en president som velges for en periode på fem år. Det høyeste organ for kooperativene er «Fellesmøtet», som er en generalforsamling som samles én gang i året. Styret består av ni medlemmer som velges inn blant de ansatte for en periode på fem år, og styremøter holdes omtrent en gang i måneden. Presidenten står for den daglige driften, og har nestleder, ledere for brigadene (arbeidsgrupper som gjeterne er inndelt i), sjefsteknikker, kasserer og sekretærer under seg. Kooperativet har forpliktelser overfor familiene til arbeiderne sine, noe som skaper en slags gjensidig avhengighet mellom kooperativet og de øvrige landsbybeboerne (Jernsletten 1997:48). Organiseringen med brigader ble beholdt etter Sovjetunionens oppløsning, og brigadene er ansett som den grunnleggende enheten i reinsdyrdriften (Klokov 2002/04:65). Flere obsjtsjinas oppstod også på 1990-tallet, men det administrative systemet er ikke tilpasset en slik organisering, noe som har begrenset fremveksten av slike landsbyfelleskap (ibid:65).

Reinsdyrdriften er fortsatt viktig for urfolk i Russland. Russland har rundt to tredjedeler av verdens tamme reinsdyrbestand. De gjetes på et område på mer enn tre millioner km², på tundra, skogstundra, taiga og fjellområder (Jernsletten & Klokov 2000/02:23). Som en konsekvens av overgangsperioden fra planøkonomi til markedsøkonomi og endringer i økonomiske prioriteringer, falt antall reinsdyr kraftig i Russland på 1990-tallet. Representanter fra 18 ulike folk er engasjert i reinsdyrdrift, og opprettholder sine tradisjonelle aktiviteter gjennom denne driften. Det er ingen russere som driver reinsdyrgjeting, men mange er ansatt i reinsdyrselskaper i administrative stillinger og som spesialister (veterinærer og lignende). Den største reinsdyrbestanden tilhører Nenetserne og Komi-Izhems (ibid:25).

2.3 Nenetserne

Nenetserne er spredt over tre regioner; Nenets Autonome Okrug, Jamal-Nenets autonome Okrug og Dolgano-Nenets Autonome Okrug. I tillegg bor noen nenetsere i Khanty-Mansijsk Autonome Okrug og på Kolahalvøya (Bjørklund, et.al 2007-2008). Den totale nenetsbefolkningen er på litt over 40 000. Gruppen er den største av urfolkene i det russiske

nord (om man ser bort fra komier, som ikke har status som urfolk fordi de er for mange). De fleste nenetserne snakker nenetsk, men antallet er synkende på grunn av det store antallet ikke-nenetsere i områder hvor nenetserne bor (ibid). I 1989 var det mindre enn halvparten av nenetserne som oppgav nenetsk som sitt førstespråk (Blakkisrud og Hønneland 2005:17). Selv om det er satt i gang flere tiltak fra de regionale myndighetene for å bevare språket og gjenopplive nenetsk kultur, er språket fortsatt utrydningstruet. I dag er det stort sett den eldre generasjonen som snakker språket på daglig basis. Nenetsk har ikke noen offisiell status i NAO, og i byene snakker de fleste russisk. Nenetsiske barn lærer språket frem til 4.klasse på skolen. Ordet “Nenets” betyr “mann” på nenetsk, og ble ikke tatt i bruk som betegnelse på gruppen før 1920-årene. Før den tid ble nenetserne kalt “*Juraki*” eller “*Samojedy*”. Nenetsernes aktiviteter har alltid vært knyttet til reinsdyr, og de har gjennom tidene utviklet en dyp kunnskap om reinsdyrkultur og spesifikk nomadisk livsstil.

Før opprettelsen av Sovjetunionen var all reinsdyrgjeting i Russland basert på familieøkonomi, og de fleste familier som drev med reinsdyr, levde som nomader i *tsjumen* sin (tradisjonelt telt). Nomadetilværelsen var nødvendig på grunn av økosystemet på tundraen (Klokov 2002/04:59). Dermed flyttet reinsdyrgjeterne flokkene sine etter hvor det fantes mat. Under Sovjettiden ble de fleste reinsdyrene plassert i store kollektiver og underlagt statseierskap. Nenetserne ble inkorporert i kollektivene senere enn andre urfolk i nord. Årsaken til dette var at de primært drev med reinsdyrgjeting, mens myndighetene først og fremst var interessert i å ha kontroll over urfolkene på grunn av inntekter fra pelsnæringen. En annen årsak til at nenetserne ble innlemmet i kollektivene senere enn andre urfolk var at de i større grad motsatte seg kommunistene. Dette gjorde de enten ved å flykte til avsidesliggende områder, eller ved å slakte reinsdyrene sine slik at disse ikke falt i kommunistenes hender (Stammler:141).

Fram til 1930-tallet var det få landsbyer ute på tundraen, og nenetserne hadde ingen faste boplasser utenom sine faste hvilesteder ved trekkrutene. Under kollektiviseringen ble det bygd opp kolkhozer og små landsbyer for den nenetsiske befolkningen (Jernsletten 1997:27). På 1930-tallet ble rundt 30 prosent av nomadehusholdningene i Nenets kollektivisert. I 1960-årene ble det lansert en kampanje for fast bosettelse av de gjenværende nomadene, noe som i stor grad førte til en slutt på nomadetilværelsen for nenetserne⁵ (Brunstad et.al 2004:20).

---

⁵ Prosjektet ble kalt «переход к оседлому образу жизни» (Klokov 2002/04:60).

Dette inngrepet fra myndighetenes side førte til at den tradisjonelle familiestrukturen blant nenetserne ble brutt. Familien var ikke lengre det bærende element i reindriften. Gjeterne skulle nå organiseres i arbeidslag, omtalt som brigader, som skulle fylle en årlig produksjonskvote som var bestemt av myndighetene (Jernsletten 1997:28). En brigade bestod gjerne av fem-ni gjetere og ei kokke, som bodde og arbeidet ute på tundraen. Når arbeidsperioden var ferdig ble de avlastet av neste arbeidslag og fraktet hjem i helikopter. En slik type organisering av reindriften førte til tap av kontinuitet og nærhet til flokken, og dermed også tap av viktig kunnskap om optimal flokkstruktur (ibid:28).

Den sovjetiske politikken overfor urfolk førte også til positive utfall. Sterk innblanding fra staten gav tilgang til bedre utstyr, som gjorde at kjøttproduksjonen steg og kvaliteten ble bedre. I tillegg steg levestandarden, da reinsdyrgjeterne fikk tilgang på medisinsk behandling, utdanning og pensjon. De fikk også utstyr som snøscootere, traktorer og mulighet for å bruke helikopter (Klokov 2002/04:60).

2.3.1 Nenets Autonome Okrug

Nenets Nasjonale Okrug ble etablert i 1929, og var den første av *rajoner* og *okruger* for urfolk (Vakhtin 1994:48). På 1980-tallet ble de *nasjonale* okrugene omgjort til *autonome* okrug. Det betydde at all økonomisk støtte ble sendt til okrugene som helhet, og ikke lengre øremerket titulærbefolkningen i området (ibid:61). Okrugene ligger like vest for Uralfjellene, og er en del av Nordvest-Russland. Okrugene kommer også inn under Barentssamarbeidet. NAO har en geografisk utstrekning på 180,000 km, tilsvarende 54 prosent av fastlands-Norge. Den vestlige delen, Kanin-halvøya, danner munningen inn til Kvitsjøen. Den østlige delen ender ved Uralfjellene og Karahavet (Jernsletten 1997:3). Hele 98 prosent av området ligger nord for polarsirkelen. Topografien er karakterisert av brede elvenettverk og utallige sjøer og sumper. 70 prosent av området er klassifisert som reinsdyrbeite.

Okrugene tilhører det nord-vestlige Russiske føderale distrikt, og rundt 48 000 mennesker bor her (Stammiller & Forbes 2006:51). Halvparten av innbyggerne bor i hovedstaden Narjan-Mar. I praksis er Narjan-Mar den eneste byen i området, og navnet betyr «den røde byen» på nenetsk (Blakkisrud og Hønneland 2005:16). Russere utgjør den største etniske gruppen med rundt 70 prosent, mens rundt 10 prosent er komiere. Det er omtrent 8000 nenetsere i NAO. Narjan-Mar er den eneste byen i området, og resten av bosettingene er landsbyer spredt rundt om i okrugene, hvorav de fleste er uten veiforbindelse. Det er ingen tog eller veier som knytter

NAO med resten av omverdenen, og siden vannferdsel kun kan gjøres på sommeren er de avhengige av lufttransport, som i hovedsak er helikopter (Brunstad et.al 2004:21). De siste 20 årene har derimot mange selskaper etablert seg i dette utilgjengelige området, grunnet de store olje- og gassreservene som finnes her.

2.4 Oljenasjonen Russland

Siden 2000-tallet har Russland fått en ny geopolitisk posisjon og gjenopprettet sin status som stormakt. De har igjen blitt en mektig partner innen handel, spesielt innen energisektoren (Stammler & Forbes 2006:49). Olje- og gassindustrien er blant de mest velutviklede industriene i det nordlige Russland, og den viktigste sektoren i russisk økonomi som helhet. Russland er verdens største eksportør av naturgass og verdens nest største oljeeksportør. I 2005 sørget Russland for 30 prosent av EUs oljeforbruk og 50 prosent av gassimporten (ibid:50).

Ettersom den industrielle infrastrukturen sprer seg over det nordlige Russland, har det enorme konsekvenser for regionens økonomi og de lokale innbyggerne. Spesielt urfolkene i området, som praktiserer tradisjonell livsstil som reinsdyrgjeterere, jegere og fiskere, blir påvirket av olje- og gassindustrien (Stammler & Forbes 2006:49). En av de største negative konsekvensene for urbefolkningen er ødeleggelse av beiteland for reinsdyrene. Hovedårsakene til skade på miljøet er fra selve utvinningen og oljeutslipp fra ledninger. Også bygging av nye veier, oljeledninger og byggeplasser gjør skade på naturen. Stammler (2007:164) påpeker at å bygge opp infrastruktur vanligvis krever mye mer plass enn man har tatt i betraktning. Veier og oljeledninger krysser migrasjonsturene mellom vinter- og sommerbeite, og hindrer dermed reinsdyrgjeterens mobilitet (ibid:164).

8-10 prosent av russisk olje regnes å gå tapt på grunn av lekkasjer og oljeutblåsninger, og renner ut i elver og jordsmonn. I 1993 utgjorde slike utslipp rundt 25-30 millioner tonn olje (Stammler 2007:165). Lekkasjene skjer på grunn av dårlig infrastruktur i russisk oljeindustri. Oljeledningene er gamle og dårlig vedlikeholdt. Halvparten av lekkasjene skyldes rust, og rundt 30 prosent skyldes dårlig kvalitet på rørene. På tross av dette fortsetter både russiske og utenlandske selskaper å bruke dem. Dette skjer delvis på grunn av at russiske myndigheter aksepterer slike forhold (ibid:165).

De største oljefeltene finnes i Nenets Autonome Okrug, Khanty-Mansijsk Autonome Okrug og i Jamal-Nenets Autonome Okrug. Også i Komi-republikken er det store oljefelt. Mesteparten av de til nå kjente reservene ligger i Timora-Petsjora, hvor den nordlige halvdelen ligger i NAO. Dette er den raskest voksende oljeregionen i Russland (Stammler og Forbes 2006:49).

2.4.1 Olje i Nenets Autonome Okrug

Olje- og gassindustrien står for en betydelig del av inntektene i NAO, og utgjorde i 2006 98,8 prosent av inntektene. Nærmere 100 olje- og gassfelt er oppdaget, og rundt 25 ulike oljeselskaper har lisens til å utvinne ressursene (Dallmann et al.2010:5). De store oljefeltene ligger spredt rundt i okruken, men hovedfeltene ligger rundt utløpet av Petsjora-elven, sør-øst fra Narjan-Mar og rundt oljebasen Varandey ved nordøst-kysten av okruken. Felles for alle feltene er at de ligger langt unna eksisterende bebyggelse, og midt i trekkrutene til reindriftsbrigadene (Jernsletten 1997:83).

Oljeforekomstene i NAO gjør at området er svært viktig for Russlands økonomi. Det er imidlertid krevende klimatiske-, miljømessige-, og kommunikasjonsforhold i området, og problemene knyttet til oljevirkksomheten finnes på mange plan i samfunnet (Jernsletten 1997:80). Det har vært flere utfordringer knyttet til å starte produksjon her, noe som har ført til at oljeproduksjonen startet forholdsvis sent. Leting etter olje begynte i NAO på 1960-tallet, og først på begynnelsen 1990-tallet begynte produksjon av olje i stor skala. Utbyggingskostnadene er store, og infrastrukturen er dårlig utbygd. Mesteparten av området består av tundra, hvor det verken finnes byggematerialer, elektrisitet eller noen form for veinett (ibid:80). Alt av infrastruktur har blitt fraktet inn utenfra, og da fortrinnsvis med helikopter.

Administrasjonen i NAO har hele tiden vært klar på hvor viktig reindriften er for okruken, men ønsker også å satse på oljeproduksjon for å kunne heve levestandarden. Dermed har de, som Jernsletten (1997:82) skriver; «*forsøkt å sitte på to stoler samtidig*» – stimulere internasjonale oljeselskaper til å investere i okruken samtidig som overskuddet av oljeinntektene skal brukes til å skape en levedyktig reindrift. Fire prosent av skatteinntektene fra oljeproduksjon gikk i 2007 til et fond som gir støtte til urbefolkningen innenfor kultur, helse, utdanning og reinsdyrdrift, og det finnes både føderale og regionale utviklingsprogrammer for å støtte urfolk i NAO (Dallmann et al.2010:5).

Rettighetene til oljen tilhører den russiske stat, og det er staten som vil få hovedinntektene av oljesalget. Men de lokale myndighetene nyter godt av en prosentvis fordeling av inntektene. Formelt sett ligger NAO under administrasjonen i Arkhangelsk oblast, som i sovjettiden fungerte som et slags moderfylke for NAO. I det postsovjetiske Russland ble NAO gitt status som selvstendig føderasjonssubjekt, men båndene til Arkhangelsk vedvarte (Hønneland og Jørgensen 2006:90). Alle overføringer skal i teorien dermed kanaliseres gjennom oblasten til okruzen. Utover 1990-tallet ble forholdet mellom hvert enkelte autonome distrikt og moderfylket avklart gjennom egne avtaler. I 1995 ble det forhandlet frem en avtale om at NAO skulle ha en forholdsvis fri status, men at Arkhangelsk oblast skulle være sikret tilgang til deler av oljepengene (Jernsletten 1997:83). Avtalen sikret administrasjonen i Narjan-Mar retten til å forhandle direkte med utenlandske selskaper om investeringer i området.

Oppsummering

Dette kapitlet har redegjort for den generelle situasjonen for urfolk i Arktis, og hvilke utfordringer disse står overfor. Videre er det sett på hvordan perioden under Sovjetunionen påvirket urfolkene i nord, gjennom tvangskollektivisering og oppriving av familiestrukturer. Ved innføringen av glasnost og perestrojka vokste det frem en urfolksbevegelse i Russland, som blant annet førte til etableringen flere urfolksorganisasjoner. Disse har vært viktige forkjempere for urfolkenes rettigheter. Nenetserne er den største urfolksgruppen i Russland, hvor reinsdyrdrift er viktigste inntektskilde. Samtidig er NAO en viktig oljeregion for Russland, og inntekter fra oljeproduksjon står for mesteparten av inntektene i okruzen.

3 Metode

Formålet med dette kapitlet er å redegjøre for innsamlingen av data i forskningsprosessen. Troverdigheten i forskning handler om fremgangsmåte for utvikling av data og at forskeren reflekterer over konteksten for innsamling av data (Thagaard 2006:179). Bekreftbarheten er knyttet til selve tolkningen av resultatene. Dette innebærer både at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger og at resultatene i prosjektet kan bekreftes av annen forskning (ibid:180).

Oppgaven er basert på sekundære data og 14 intervjuer fra et 28 dagers intervjureise i Narjan-Mar og Moskva. Under oppholdet bodde jeg hjemme hos en nenetsfamilie. Denne familien bor og lever midt i sentrum, og det er ikke store forskjeller på deres hverdag og en etnisk russers hverdag i Narjan-Mar. Likevel er deres bakgrunn viktig for hvordan de definerer seg selv, og jeg fikk innblikk i nettopp dette ved å få høre mange spennende historier fra gamlefar i huset, som vokste opp på tundraen. Ut i fra intervjuene mine fikk jeg ganske tidlig dannet et bilde av at det er en positiv utvikling NAO, selv om nenetserne står overfor flere utfordringer i dag også. Det virker som at situasjonen har blitt spesielt bedre de to siste årene, og dette er interessant i forhold til tidligere studier, hvor de fleste er gjort for mer enn to år siden. Under oppholdet mitt i Narjan-Mar ble det også klart for meg at globaliseringsperspektivet er viktig i studiet mitt, da alle aktørene er påvirket av ideer og innflytelser utenfra, som urfolks rettigheter og bedrifters samfunnsansvar, og som blir viktige begreper under analysen min.

3.1 Valg av metode

Allerede i starten av masterløpet var det naturlig at jeg skulle benytte meg av kvalitativ metode. Repstad (2007:16) forklarer at «*kvalitative metoder handler om å karakterisere. [...] det vil si egenskapene eller karaktertrekkene ved fenomener*». Og nettopp formålet med denne oppgaven er å karakterisere særpreget i trekantforholdet mellom urfolk, myndigheter og selskaper i NAO. Jeg har vært opptatt av å få innsikt i det Repstad (2007: 19) kaller «*the actors point of view*», altså hvordan de ulike aktørene selv oppfatter nenetsernes mulighet til å fortsette sine tradisjonelle aktiviteter. Kvalitative intervju ble et naturlig metodevalg for å gi en helhetlig beskrivelse av prosessene som foregår i dette trekantforholdet (ibid:24).

Å kombinere metoder eller kilder kalles triangulering. Dette betyr at samme fenomener studeres på flere måter, for eksempel gjennom kombinasjon av observasjon og intervjuer. Triangulering kan bidra til å gi et bredere datagrunnlag og en sikrere basis for tolkningen av dataene (Repstad 2007:29). For å underbygge dataen fra intervjuene har jeg benyttet meg av annet materiale, som forskningsrapporter, andre intervjuer, russisk lovverk etc. Som Hancke (2009:104) påpeker skal ikke intervjuene finne opp kruttet, men være med på å underbygge det man finner andre steder. Blant annet har en større studie gjort i forbindelse med det internasjonale polaråret 2007/08, NAO-MODIL, vært sentral i oppgaven (Dallmann et.al 2010). Også andre dokumenter, som lovverk, avisartikler og tidligere forskning har vært nyttige kilder.

I forkant av intervjureisen min vurderte jeg å kombinere intervju med observasjon. Observasjon innebærer at forskeren er til stede der informantene oppholder seg, og iakttar handlinger systematisk (Thagaard 2006:63). Grundig observasjon viste seg å være vanskelig. Dette fordi at forhandlingene mellom oljeselskaper og reinsdyrgårder er konfidensielle. Jeg ville neppe blitt invitert til å observere i en slik setting. Det kunne også vært interessant å foreta observasjon ute på tundraen, men dette viste seg vanskelig i praksis. Både fordi vinteren var midt i etableringsfasen og det i denne tiden er vanskelig å komme seg til tundraen, og fordi datainnsamlingen min var begrenset i tid. Hovedmengden av data kommer derfor fra intervjuene som ble gjennomført i løpet av oppholdet mitt i Russland.

Jeg fikk likevel mulighet til å delta på en urfolkskonferanse og urfolkskongress i Kirkenes, i regi av Barentssekretariatet, hvor flere nenetsere var representert. Her deltok også FNs spesialrapportør på urfolkssaker, Dr. James Anaya. Anaya påpekte i sin tale nødvendigheten av å etablere genuine partnerskap og en reell dialog mellom urfolk, myndigheter og private selskaper.

En åpenbar observasjon i løpet av tiden min i Narjan-Mar var at oljeselskapene gjør mye sosialt arbeid i NAO. Intervjuene mine er nyttige for å forstå *hvorfor* de gjør dette. Under oppholdet mitt i Narjan-Mar fikk jeg også et innblikk i det sosiale samspillet som foregår mellom aktørene mine. Aktørene påvirker hverandre gjensidig, i en mye større grad enn jeg trodde på forhånd. Jeg hadde også en del uformelle samtaler med mennesker som bor i NAO, blant annet på kjøkkenet til familien jeg bodde hos, og med elever og lærere fra veterinærlinjen på yrkesskolen for jordbruk og økonomi i NAO.

3.2 Intervjuinnsamling

Intervjuinnsamlingen ble gjennomført i perioden 28.oktober-23.november 2011. Jeg var tre uker i Narjan-Mar, og resten av tiden i Moskva, siden flere av oljeselskapene har hovedkontoret sitt der.

3.2.1 Intervjuene

På forhånd hadde jeg forberedt en løst strukturert intervjuguide. Jeg hadde en guide for spørsmål til oljeselskaper, en annen til representanter fra myndigheter, en tredje for organisasjoner og en fjerde guide til urfolk involvert i tradisjonelle aktiviteter. I alle skjemaene var det spørsmål om samarbeid mellom aktørene som var lik for alle informantene. Under intervjuene løsrev jeg meg fra intervjuguiden min, og de fleste intervjuene foregikk mer som samtaler enn rene intervjuer. Det opplevdes derimot som en trygghet å ha spørsmål klare på papiret dersom samtalen skulle stoppe opp. Et av intervjuene er gjort per epost, og da er alle spørsmålene i guiden besvart punktvis.

Intervjuene varte alt fra 25 minutter til halvannen time. Intervjuet som ble gjennomført per epost, tok det halvannen måned å få svar på. De fleste intervjuene ble gjennomført på kontoret til informanten. Unntakene er et intervju som ble gjort hjemme hos informanten, et som ble gjort på kafé og et som ble gjort på kontoret til Barentssekretariatet i Narjan-Mar. Jeg innledet alltid intervjuene med å fortelle om prosjektet mitt. Jeg hadde samme presentasjon til alle informanter. Der fortalte jeg kort om meg selv, om masterstudiet mitt og om selve problemstillingen. Dette anså jeg som tilstrekkelig bakgrunnsinformasjon, og ga utdypende informasjon ved behov.

3.2.2 Informanter og tolk

Utvalg av informanter ble gjort på to måter. Jeg fikk tilsendt en offentlig liste over petroleumsselskaper som opererer i NAO, og kontaktet flere av selskapene som hadde kontor i Narjan-Mar. Det ble litt tilfeldig hvem som svarte, og hvem jeg dermed fikk planlagt møte med. Videre har jeg også basert utvalget på snøballeffekten. Jeg har spurt informantene mine om tips til andre personer med kjennskap til mitt tema, og kom på den måten i kontakt med flere av informantene. Andrej Vokuev fra Barentssekretariatets kontor i Narjan-Mar hjalp

meg å få kontakt med flere av informantene mine. Denne utvalgsmetoden ga et relativt bredt spekter av informanter fra alle tre aktørene i forskningen min.

Jeg intervjuet fire petroleumsselskaper, hvorav et er et russisk seismikkselskap, to er fellesforetak (joint ventures) og det siste er et internasjonalt selskap. Jeg intervjuet en russisk sosialantropolog, representanter for organisasjonen Jasavej, en journalist i Narjan-Mar, direktøren for etnokulturelt senter i Narjan-Mar, leder for reinsdyrunionen i NAO, leder for en reinsdyrgård og tre representanter for de regionale myndighetene. Av sistnevnte er en informant rådgiver for guvernøren i NAO på spørsmål om urfolk, en annen er leder for Avdeling for urfolk i NAO og den tredje informanten er ansatt i Avdeling for urfolk-spørsmål i Zapoljarny kommune i NAO. Gjennom oppgaven omtaler jeg mine informanter ved navn og stilling/posisjon.

Det var ikke enkelt å få tak i tolk i Narjan-Mar, og tolken jeg egentlig skulle bruke kunne ikke stille opp på dagtid, da de fleste intervjuene foregikk. Til to av intervjuene mine fikk jeg «låne» en av de ansatte i Jasavej som kunne brukbart engelsk. Jeg hadde to intervju på russisk uten tolk, og et intervju på engelsk. På seks intervjuer stilte Andrej Vokuev fra Barentssekretariatet opp som tolk. Samtalene jeg hadde med elever og lærere fra yrkesskolen for jordbruk og økonomi foregikk både på russisk og engelsk, uten tolk.

Jeg brukte båndopptaker i alle mine intervju, og opplevde ikke dette som noe problem. Kun under intervjuet med et oljeselskap fikk jeg et nølende ja til bruk av båndopptaker. Dette kan ha sammenheng med at intervjuet ble planlagt samme dag som det ble gjennomført, og dette selskapet var det eneste som dermed ikke hadde fått sett spørsmålene på forhånd. Alle andre selskaper bad om spørsmålene tilsendt på epost, slik at de var veldig godt forberedt når selve intervjuet foregikk.

Intervjuene mine er ikke transkribert, kun oversatt. Dette er i hovedsak fordi tolkene mine ikke snakket så godt engelsk, og at dermed mange detaljer ble borte allerede under intervjuene. Sitatene mine kan ikke alltid regnes som direkte sitat, da jeg har fokusert på å få frem meningen fremfor ordlyden. Likevel er innholdet i sitatene så nøyaktig som mulig likt det informantene uttrykte under intervjuet.

3.2.3 Andre påvirkninger

Det at jeg er norsk påvirket nok informantene i en viss grad, som jeg oppfattet som positiv. Mange av informantene mine har vært i Norge, da ofte gjennom Barentssekretariatets satsning på urfolk. Dermed ville flere av informantene fortelle meg om sine besøk i Norge, og dette tror jeg også bidro med å skape en slags fortrolighet mellom meg og informantene. Nyanser kan ha gått tapt grunnet språkproblemer, og kan dermed ha påvirket troverdigheten og bekreftbarheten i studiet. Samtidig vil mine egne russiskkunnskaper ha begrenset et eventuelt slikt problem. I tillegg er det nyttig å ha alle intervjuene tilgjengelig på lydspor, da sitater på den måten kan etterprøves.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg redegjort for valg av metode, og forklart hvorfor jeg har valgt å triangulere metoder, både ved å benytte meg av intervjuer og dokumentanalyse. Jeg har også gått igjennom intervjuinnsamlingen min, og hvordan ulike utfordringer i den forbindelse ble løst, og hvilken betydning de har for oppgaven.

4 Teoretiske perspektiver

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for mitt teoretiske perspektiv. Oppgaven er en studie av urfolks muligheter for å fortsette sitt tradisjonelle levesett i møte med oljevirkksomhet. Jeg har valgt å benytte meg av interessentteori innenfor CSR-feltet. For å gjøre dette bruker jeg Gerald Neugebauers (2003) teori om *urfolk som interessent* som mitt analytiske verktøy. I dette kapitlet begynner jeg med å redegjøre for den tradisjonelle internasjonale urfolksbevegelsen, før jeg går inn på Neugebauers kritikk av denne bevegelsen som utilstrekkelig for å sikre urfolks interesser. Deretter redegjør jeg for hva som menes med *interessentteori*, før jeg diskuterer begrensninger for denne tilnærmingen. Siden jeg i analysen skal se på trekantforholdet mellom urfolk, bedrifter og myndigheter i Nenets Autonome Okrug, ser jeg det som hensiktsmessig å avslutte dette kapitlet med Brian D. Taylors (2011) beskrivelse av Russland, og hvordan man med dette kan argumentere for at Russland er en *skjør stat*.

Industriell utvikling av naturressurser har vesentlige miljømessige konsekvenser. Nasjonale myndigheter inviterer, gir tillatelse til og får inntekter fra denne virksomheten, mens urfolk som bor i ressursrike områder, som regel ikke får delta i forhandlinger eller beslutningstaking om petroleumsutvinning (Kimerling 2002:524-525). Dette har ført til en mobilisering av urfolk, som har sluttet seg sammen for å styrke sine rettigheter. Urfolksbevegelsen har sørget for en standardisering av urfolks rettigheter, og et større fokus på disse, ofte marginaliserte, gruppene. Dette blir gjerne omtalt som «minoritetspolitikk». Fra 1930-tallet har ulike sosiale bevegelser⁶ brukt lovgivende, administrative og juridiske kanaler for å fremme slik minoritetspolitikk (Morgan 2007:274). Gerald Neugebauer (2003) mener at denne (politiske) strategien ikke er tilstrekkelig til å sørge for at urfolks interesser blir ivaretatt. Han argumenterer for at urfolk må bli en likeverdig aktør i beslutningstaking og forhandlinger, og foreslår en alternativ tilnærming, nemlig interessentteori. Status som urfolk kan i dette lyset ses på som en symbolsk ressurs, som kan brukes for å bli en sterkere aktør i dialog og forhandlinger med petroleumsselskaper og myndigheter.

---

⁶ En sosial bevegelse karakteriseres av både en kollektiv identitet og nettverk av uformell samhandling mellom et mangfold av aktører (Diani 1992, i Morgan 2007:276). En sosial bevegelse skal også være involvert i en kollektiv protest, mot sosiale og/eller politiske forhold, institusjoner, normer og/eller krefter (Morgan 2007:277).

4.1 Internasjonal urfolksbevegelse

Dagens form for urfolkaktivisme startet på 1960-tallet, selv om urfolk har ytt motstand gjennom flere hundre år med kolonialisme og undertrykking (Niezen 2000:120). I løpet av 1970-tallet antok urfolksaktivismen internasjonal karakter. Urfolksbevegelsen har vokst frem på grunn av felles erfaringer for marginaliserte grupper, hvor deltakerne har kunnet møte andre som har gjort samme gode eller dårlige erfaringer, hva gjelder rettigheter, dyrehold, tap av språk og kultur osv. (Jull 1999:1, Niezen 2000:121).

Slike bevegelser oppstod i en tid da urfolk hadde få anerkjente juridiske rettigheter og få politiske institusjoner (Morgan 2007:282). I følge Feldman (2002:34) har de iboende begrensningene ved å arbeide innenfor ulike statssystem, kombinert med økende statlig undertrykkelse, ledet urfolk til å etablere organisasjoner med et internasjonalt fokus. Flere regionale og internasjonale konferanser ble avholdt i løpet av 1970-tallet, og har blitt stående som kjennemerket på urfolks innovasjon og mobilisering utenfor FN systemet (ibid:35). De formelle erklæringene som ble vedtatt på disse konferansene har lagt grunnlaget for bevegelsens politiske og juridiske plattform, og har fremskyndet prosessen med å lede deres krav til internasjonal lov (ibid:35). Gjennom vedvarende mobilisering, har bevegelsen oppnådd anerkjennelse for urfolk og verdien av deres bidrag til verdenssamfunnet, og fått etablert en ny rolle for deres deltakelse i verdenssamfunnet.

Feldman (2002:36) forklarer at fremkomsten av en kollektiv urfolksbevissthet har skapt et viktig forestilt rom: et følelsesmessig, psykologisk og intellektuelt rom av frihet. Innenfor dette rommet har urfolk kunnet pleie sin status som urfolk gjennom selv-identifisering og selv-legitimering, også ved fravær av statlig eller annen offentlig anerkjennelse. Det er etablert en aktiv tilstedeværelse av urfolkrepresentanter i FN-systemet og det internasjonale menneskerettighetssamfunnet (ibid:36). Konferansene og de internasjonale samlingene har gitt form til diskursen om «urfolkhet» (*indigenusness*) gjennom et fysisk sted for å møtes, organisere seg og drive solidaritetsbygging, samt etablering av nettverk, erklæringer og agendaer (ibid:36). I dette rommet kan status som urfolk regnes som en symbolsk ressurs som kan bidra til å oppnå de endringer bevegelsen søker (ibid:32).

Viktigst har vært retten til selv-bestemmelse, som i hovedsak er et prinsipp om menneskelig frihet og baserer seg på ideen om at mennesker bør være fri til å kontrollere sin egen skjebne, uten unødig innblanding (Morgan 2007:282). For urfolk defineres dette som en «*prerequisite*

for the enjoyment of all other rights and freedoms» (ibid:283). Det betyr også at urfolk selv skal kunne bestemme i hvilken grad de skal ha et forhold til staten og hvordan dette forholdet skal være, og at de selv skal kunne kontrollere egne institusjoner, territorier og ressurser, uten unødig ekstern innblanding (ibid:283).

Niezen (2000:143) skriver at urfolksledere har oppdaget fordelene av å gå på tvers av statlige interesser ved å appellere til det internasjonale samfunnet. I følge ham er urfolk «*stubborn intruders on the international scene, holding fast to demands for recognition and rights»* (ibid:144). Den internasjonale urfolksbevegelsen tar opp mange av de samme temaene som ligger bak andre motstandsgrupper, men som regel uten bruk av vold eller ulovlige former for protest. I stedet tar representanter for urfolk sine klager til internasjonale fora, hvor de streber etter å bli involvert på høyest mulig nivå i internasjonal politikk. Niezen (2000:122) påpeker at dette er en ny bruk av internasjonale organer for å overvinne nasjonalstaters misbruk, med utvikling og anerkjennelse av internasjonale standarder om urfolks rettigheter på internasjonalt nivå.⁷

4.1.1 Alternativ tilnærming

Internasjonale avtaler og forskrifter krever likevel at stater som har signert dem tar ansvar for å garantere rettighetene til de berørte. Mekanismer som sørger for at nasjonalstatene faktisk følger opp, er derimot i de fleste tilfeller fraværende (Neugebauer 2003:1238,1239). Det er dermed begrenset hvor stor effekt den internasjonale urfolksbevegelsen i praksis vil ha for å sikre urfolkets interesser. Neugebauer (2003) mener at det å basere seg primært på statlige mekanismer for å forsvare tradisjonelle oppfatninger av menneskerettigheter eller andre juridiske eller regulerende rettigheter, ikke er nok til å sikre tilstrekkelig beskyttelse for urbefolkninger. Et lovverk som skal beskytte urfolkets rettigheter, kan kun være til nytte dersom staten oppfyller sin forpliktelse til å gripe inn på vegne av urfolket overfor urettmessigheter, og at de faktisk utfører sanksjoner når det er pålagt gjennom loven.⁸

---

⁷ Mange internasjonale erklæringer og konvensjoner inkluderer anerkjennelse av urfolks rettigheter. De mest kjent er FN erklæringen på urfolks rettigheter og ILO konvensjon 169.

⁸ Den pågående kampen for anerkjennelse av retten til selv-bestemmelse i internasjonal lov er ubeleilig for stater, som ser det som en trussel mot egen territoriell integritet og suverenitet (Scott 2001:33, i Morgan 2007:283).

I følge Neugebauer (2003:1240)⁹ er det nåværende rettighetsbaserte regimet ikke i stand til å beskytte urfolk fra de negative konsekvensene av petroleumsvirksomhet. Han foreslår derfor at urfolk bør legge til side kampen for rettslig vern og heller fokusere energien på sin rolle som «selskapers interessenter». Også Stammler og Wilson (2006:9) foreslår at en interessenttilnærming overfor petroleumsvirksomheten er et alternativ i de tilfeller hvor det finnes svakheter i det juridiske rammeverket, i tillegg til at denne tilnærmingen åpner for reelle partnerskap mellom aktørene.

Ved å initiere direkte kontakt med selskaper som en interessent, vil urfolket kunne vinne gehør for hvor mye petroleumsvirksomheten påvirker lokalsamfunnet deres, og hvorfor det er i selskapets interesse å ta urfolkenes perspektiv i betraktning når de tar beslutninger om utvinning:

In brief, phrasing arguments in terms of stakeholder theory, which conceptualizes resource management in a manner more compatible with corporate decisionmaking, is more likely to sway the business-minded to give greater weight to the interests of indigenous groups than invoking abstract notions of human rights (Neugebauer 2003:1240).

Tanken er videre at så snart urfolkssamfunn, gjennom ulike metoder, lykkes i å overbevise selskaper om viktigheten av urfolks interesser, vil selskapene ta hensyn til disse i beslutninger som berører urbefolkningen, og på den måten gi dem innflytelse til å sikre at utviklingen ikke skader deres livsgrunnlag.

4.2 Interessentteori

Interessentteori (*stakeholder theory*) oppstod som en forretningsstyringsmodell innenfor CSR-agendaen og baserer seg på at et selskap må vurdere alle sine interessenter, og ikke bare sine aksjeeiere, for at selskapet effektivt skal kunne oppnå sine mål (Blowfield og Murray 2008:59). En interessent er definert som ”enhver gruppe eller individ som kan påvirke eller påvirkes av et selskaps virke” (La France og Lehmann 2005:220). Begrunnelsen er at ved interessenttilnærming vil enhver gruppe som *påvirkes* av et selskap, etter hvert opparbeide seg

---

⁹ Neugebauer starter sin artikkel, ”*Indigenous Peoples as Stakeholders: Influencing Resource-Management Decisions Affecting Indigenous Community Interests in Latin America*”, med å fortelle om hvordan urbefolkninger i Latin Amerika har blitt utsatt for kolonisering og utnyttning av oljeselskaper, hvordan deres livsgrunnlag er blitt truet og de er blitt offer for forurensning. Stammene i nedre Urumbamba regionen i Peru klarte, gjennom en prosess med aktiv konsultasjon og bærekraftig dialog, å samarbeide med Shell for å designe Shells utvinningsprosjekt. Denne urbefolkningen hadde ikke bare kapasitet til å gjøre sine stemmer og bekymringer hørt, men til faktisk å påvirke selskapets beslutninger. Dette gjorde de, i følge Neugebauer, ved å posisjonere seg selv som interessenter for oljeselskapene, og han oppfordrer andre urfolk til å følge samme tilnærming.

kapasitet til å *påvirke* selskapet (Neugebauer 2003:1241). Trebeck (2007:543) forklarer at et selskaps vilje til å anerkjenne urfolkssamfunn som «interessenter», og til å adressere deres krav, ligger innbakt i en pragmatisk forståelse av CSR. Denne pragmatismen er basert på oppfatninger om hvordan man skal sikre et selskaps egeninteresse.¹⁰ Interessent-argumenter får frem at ved å overse urfolkenes velferd risikerer selskapene et dårlig offentlig omdømme, og i tillegg vil et dårlig sosialt miljø kunne føre til økt risiko og ustabilitet, noe som i lengden vil være dårlig business for selskaper.

Interessenter deles ofte inn i tre grupper. Den første typen er de som innehar en formell innflytelse, som aksjeeiere, ledere og direktører. Den andre typen er de som kan bruke sin økonomiske innflytelse til å påvirke et selskaps kostnader og omsetning, i hovedsak forbrukere, kreditorer og ansatte. Den siste gruppen interessenter er de som er i stand til å påvirke et selskap gjennom politisk innflytelse, for slik å påvirke det sosiale og politiske miljøet et selskap opererer i. Dette er gjerne myndigheter, NGOer, aktivister og lokalsamfunn (Trebeck 2007:544). Det er den politiske innflytelsen som først og fremst kommer inn under definisjon av CSR, selv om alle tre interessentgrupper forsterker hverandre. Innflytelse overfor et selskap er da, i følge Trebeck, «*a function of the resources that stakeholders bring to or withhold from a company*» (2007:545).

De av selskapets aktiviteter, gjennomført utover hva som er påkrevd av lov blir, i følge Trebeck (2007:544) først og fremst gjennomført som en *respons* til krav fra samfunnet. Voksende sosiale forventninger, som blir enda kraftigere uttrykt gjennom interessenter med påvirkningskraft, utløser en mer sosialt orientert atferd fra selskapene. Dette blir beskrevet som et «*new operating paradigm*» for selskaper (ibid:544). Interessentteori står altså i kontrast til den mer tradisjonelle oppfattelsen av at selskaper kun holdes ansvarlig overfor aksjeeierne, etter Milton Friedmans økonomiske modell for selskaper (i La France og Lehmann 2005:219).

Forretningsstyringslitteraturen (*Corporate governance literature*) om CSR skisserer detaljerte strategier for å inkludere interessentperspektiver i selskapets egne strategier, og inkluderer som oftest følgende taktikker: involvering av interessenter gjennom en prosess med

---

¹⁰ En alternativ tilnærming til CSR er "Corporate citizenship", hvor selskapet påtar seg sosiale oppgaver fordi det er «det rette å gjøre», fremfor å ville øke selskapets profitt. Denne tilnærmingen legger til grunn en antakelse om at selskapet opererer som en "borger" med moralsk samvittighet. (Trebeck 2007:544).

engasjering, konsultasjon, dialog og deltakelse i selskapets beslutningstaking (Neugebauer 2003:1242). Involveringen må være betydningsfull på den måten at interessentene bidrar til beslutningstakingen på en måte som beskytter interessentenes egne interesser. Ved å innvilge interessenter en slik innflytelse, vil selskapet kunne oppnå at disse interessentgruppene i fremtiden ikke vil «skade» selskapets omdømme (ibid:1242). Neugebauer (2003:1245) mener at urfolksgruppenes involvering i bestemmelser er viktig, og at deres synspunkt dermed burde gis betydelig vekt i avgjørelser om produksjonsnivå, kontroll av forurensning og produksjonslokalisering. Gjennom å øke sin innflytelse på denne måten, kan urfolkssamfunnet ha en direkte hånd med utviklingen, og slik bidra til å unngå en destruktiv ressursutvikling.

Type industri og karakteristikker ved selskapet (størrelse, geografisk dekke, lederskap osv.), samt den sosiokulturelle konteksten (inkludert sosialt og politisk system), er med på å forme hvordan og i hvor stor grad et selskap involverer seg i sosiale aktiviteter (Trebeck 2007:546). O’Faircheallaigh påpeker ulikheter selskaper seg i mellom, i spørsmål om å nærme seg urfolkssaker, som kommer fra et selskaps ”interne kultur”. O’Faircheallaigh peker også på at individuelle ledere har ulike politiske tilnærminger, forskjellige strategier fra rådgivere, og den geografiske, økonomiske og sosiale konteksten i selskapets drift er også ulikt fra selskap til selskap (i Trebeck 2007:546).

4.2.1 Oljeselskaper og interessenter

Trebeck (2007:546) peker på at gruvedriftselskaper har spesielt klare motivasjoner for å introdusere CSR i sine strategier, fordi de er avhengig av geografiske forhold, og ikke i stand til å omplassere seg så lett, noe som gjør lokal forankring viktigere. Dette gjøres best ved å oppnå en form for ”sosial aksept til å operere”. Det samme gjelder for olje- og gassindustrien. På 1980-tallet kom en bevegelse ”nedenfra”, som samlet styrke gjennom den raskt økende NGO-sektoren og miljøbevegelsen, men også gjennom internasjonal aktivisme, nye mobiliseringsformer og kommunikasjonsmuligheter (Utting og Ives 2006:12). Denne type aktivisme rettet seg først og fremst mot oljebransjen, som var involvert i flere skandaler og ulykker. Flere oljeselskaper svarte på presset fra denne formen for interessentgrupper, og på 1990-tallet, da CSR-begrepet ble mer etablert, var mange av de multinasjonale oljeselskapene i gang med å utvikle egne retningslinjer for CSR. I dag er olje – og gassektoren verdens tredje største rapportør på egne sosiale og miljømessige saker (Utting og Ives 2006:18).

For urbefolkninger med interesse i de landområder som oljeselskaper ønsker tilgang til, gir dette en mulighet til å fremme visse krav. Utilstrekkelig støtte fra lokalsamfunnet kan påføre selskapet ekstra kostnader, det å være uvelkommen kan føre til forsinkelser i prosjekter, juridiske kamper over kompensasjon eller tilgang til landområder og, i verste fall for selskapet, føre til restriksjoner på fremtidig utvinning og prosjekter (Trebeck 2007:546).

Neugebauer (2003:1245) fremholder at det å oppnå interessentstatus resulterer i samme grunnleggende garantier som de som gis gjennom det fremvoksende juridiske regimet av urfolks rettigheter: konsultasjon og deltakelse i beslutningstaking. Derimot vil interessentargumenter være en mer pragmatisk taktikk for å gjøre konsultasjonen og deltakelsen mer betydningsfull og effektiv. Neugebauer (2003:1246-1252) gir tre begrunnelser for dette. For det første fastslår han at bedrifter vil være mer komfortable med et slikt konsept, enn med å forholde seg til abstrakte menneskerettigheter. Det er sannsynlig at oljeselskaper vil være mer mottakelige for en direkte, kontekstualisert appell fra interessenter, enn et pålegg om å respektere vagt formulerte «rettigheter».

[...] stakeholder language captures the attention of the corporate-minded in a way that abstract human rights language cannot¹¹ (Neugebauer 2003:1248).

Interessentterminologi har sin opprinnelse i «corporate management»-teorier, bruker et språk som er dagligtale i bedrifter, og som det dermed er lettere å få gjennomslag for i selskapets virksomhet. Gjennom direkte kontakt vil urfolket kunne argumentere for at de har en legitim interesse i selskapet, og kreve deltakelse i avgjørelser som påvirker lokalsamfunnet. Neugebauer eksemplifiserer dette ved at det for eksempel vil være langt mindre virkningsfullt å anklage et selskap for å krenke «retten til liv», enn å informere selskapet om at avløpsvann i en elv truer den lokale fiskebestanden som lokalsamfunnet er avhengig av.

For det andre argumenterer Neugebauer for at det er oljeselskapene som først og fremst er de aktørene som må overbevises om å beskytte lokalsamfunn og miljøet i de områder de opererer. Dermed vil det ha lite for seg å kjempe for at myndighetene skal etablere gode håndhevelsesmekanismer for bevaring av lokalsamfunn og miljø. Et annet argument for interessenttilnærming, fremfor statlig regulering, er at statlig juridisk tvang oppfattes som mer fiendtlig og kan føre til større avstand mellom aktørene. Dette vil kunne føre til en mer defensiv holdning blant selskapene. Interessentteori har fokus på dialog blant likeverdige, og

---

¹¹ Greathead (2002:720) argumenter for at interessenttilnærmingen vil kunne omfavne menneskerettigheter, gjennom et bredere konsept om menneskerettigheter, enn kun fokus på sivile og politiske rettigheter som er regulert av myndigheter.

er bedre tilrettelagt for konstruktive løsninger. En genuin dialog vil i større grad kunne føre til løsninger på et mer detaljert plan, som for eksempel enighet om en viss prosentandel lokalt ansatte i prosjekter, eller bruk av en viss type teknologi som egner seg bedre i det spesifikke området. Neugebauers poeng er her at en interessenttilnærming vil skjære igjennom den frustrerende prosessen med å finne løsninger gjennom et ineffektivt mellomledd.

For det tredje; å delta som en interessent i beslutningstaking reduserer konflikten mellom konkurrerende rettigheter og det er mindre sannsynlig at konflikten vil lede til en kostbar juridisk kamp. Dette argumentet mener Neugebauer vil: a) redusere kostnader som ligger i rettslig konfliktløsning, b) føre til et bredere spekter av kompromisser blant de ulike aktørene, og c) legge til rette for forhandlinger som en øvelse i kapasitetsbygging. Ved å spille en mer aktiv rolle i avgjørelser eller ved å ta initiativ til å starte prosjekter, vil urfolk styrke lokalsamfunnets selvstendighet. Konsultasjon og deltakelse vil kunne løfte urfolk til samme nivå som tradisjonelle aktører og gjøre dem til fullverdige aktører med legitime interesser. Han argumenterer for at en slik deltakelse vil styrke til urfolkets kollektive selvtillit og gjøre dem mindre avhengig av NGOer. Altså, jo mer urfolksgrupper tas seriøst, både av seg selv, og av sine motparter, jo mer vil de øke sin kontroll over petroleumsutvinningen som påvirker deres livsgrunnlag. Neugebauer understreker betydningen av å trenes opp til å bli dyktige forhandlere, nettopp fordi forhandling inngår i ethvert oljeprosjekt.

4.2.2 Utfordringer for interessentteorier

Det å overvinne kulturelle barrierer for å få i stand en suksessfull involvering i firmaets beslutningstaking er en av flere utfordringer ved en interessenttilnærming. Kulturelle forskjeller kan føre til kommunikasjonssvikt, og det kan være vanskelig å finne et felles (kulturelt) språk for dialog. Neugebauer (2003:1253) mener vanskelighetene for en god dialog, nettopp kan løses gjennom dialog, ettersom det kan være en brobygger over kulturelle barrierer, og foretrekkes fremfor andre former for konfliktløsning, spesielt søksmål.

Enkelte talsmenn for urfolks rettigheter (blant annet Kimerling 2002) er skeptiske til å erstatte offentlig lov med privat lov, uten demokratisk beskyttelse fra staten. Neugebauer (2003:1256) forsvarer dette med at, for eksempel, landrettigheter kun vil gi urbefolkning kontroll over aktivitet som foregår innenfor grensene til lokalsamfunnets landområder, men ingen rettigheter utenfor dette området. Interessenttilnærming, derimot, vil kunne gi urbefolkningen en stemme også utenfor urfolkets område, så lenge aktiviteten påvirker urfolket som

interessent. Neugebauer (2003:1257) hevder videre at uavhengig av om urfolksgruppene benytter seg av interessenttilnærming eller (krav om) eiendomsrett, vil de uansett måtte opptre som interessenter for å oppnå selskapenes oppmerksomhet. Et annet poeng er at en uangripelig eiendomsrett eller tilsvarende strenge juridiske standarder forblir en illusjon for mange urfolksgrupper.

[...] it must be admitted that unassailable property rights or similarly stringent legal standards remain an illusion for many indigenous groups. Given this reality, there is something to be said for simply requesting involvement in resource-management determinations instead of insisting on an absolute right to veto all activity (Neugebauer 2003:1258).

Neugebauer (2003:1260) argumenterer for at en interessenttilnærming vil kunne bidra til at urbefolkningen er med på utviklingen, som likeverdige aktører, i stedet for å kjempe mot utviklingen. Han mener at en slik tilnærming vil gjøre det mulig for urbefolkningen å få gradvis økt kontroll over naturressurser på en mer produktiv måte, mens på den andre siden å stadig fremme ambisiøse eiendomskrav ofte ikke fører noen vei. Neugebauer mener likevel at å bruke interessenttilnærming ikke betyr at man skal la være å kjempe for menneskerettigheter og andre juridiske standarder, men hevder at gjennom en interessenttilnærming vil slike juridiske rettigheter bli enda enklere å beskytte, fordi man kan gjøre det gjennom direkte dialog.

4.2.3 Interessentmakt

En større utfordring ligger i urfolksgruppenes *kapasitet* som interessent. De fleste urfolksgrupper er utrente i vestlige former for forhandlinger, og står overfor flere vanskeligheter i arbeidet med å oppnå en ønskelig avtale med selskaper. Det er åpenbart at samarbeid mellom urfolksamfunn og store selskaper for det meste er preget av en asymmetri i maktforholdet. Urfolksgrupper er dermed utsatt for manipulative taktikker som lett kan true deres kollektive selvtillit og gjennomslagskraft (Neugebauer 2003:1254). Oljeselskap vil, naturligvis, ha flere ressurser tilgjengelig for å samle, prosessere og tolke data. I de tilfeller der informasjonen er tilgjengelig, men teknisk av natur, eller uttrykt i fagsjargong, vil det i mange tilfeller være nødvendig for andre interessenter å hente inn spesialister for fullt å forstå informasjonen (ibid:1254). I andre tilfeller vil disse interessentene kanskje fremme krav som fremstår som merkelige overfor selskapet, eller interessentene naivt vil godta en kompensasjon langt under markedsverdi. Neugebauer (2003:1254-1255) foreslår at dette vil kunne løses gjennom kapasitetsbygging for urfolksgrupper. Han hevder også at selskaper ikke

vil tjene på å utnytte interessentene fordi en slik atferd vil føre til fremtidig motstand mot selskapet.

Interessentmakt refererer til evnen til å bruke ressurser for å få en ønsket hendelse til å skje eller ikke skje (La France og Lehmann 2005:220). Eiere kan utnytte sine ressurser gjennom stemmerett, kunder kan utnytte sine ressurser gjennom å bytte til et annet firma og myndigheter kan utnytte sine ressurser ved å utstede nye reguleringer (ibid:220). Urfolks interessentmakt ligger i deres status som urfolk, med de rettigheter og internasjonal anerkjennelse dette fører med seg. Også uvurderlig lokalkunnskap¹² er en viktig ressurs urfolket besitter. La France og Lehmann (2005:220) påpeker at disse kategoriene kan gi nyttige utgangspunkt for analyse av interessentenes makt, og for at selskapene skal kunne forstå makten og påvirkningsevnen de ulike interessentene har.

Kapasitet er en forutsetning for å kunne utvikle pålitelige relasjoner mellom partene. For et selskap innebærer kapasitet et effektivt styringssystem, god kommunikasjon og en klar ansvarsfordeling. Selskapet bør også ha god kjennskap til lokalsamfunnet. På denne måten vil de kunne utvikle en positiv relasjonsbygging med lokalsamfunnet, og dermed også minimere skadeomfanget på sine prosjekter (Stammler og Wilson 2006:24).

Stammler og Wilson (2006:8) bruker betegnelsen kollektivt aktørskap om interessentmakt. Dette definerer de som “*Capacity of a group of actors to act together towards certain goals; such as it is a prerequisite for meaningful collective action*” (ibid:8). Kollektiv handling kan rettes mot ulike mål, som juridiske reformer, miljøvern rundt bygningsarbeid og forhandlinger mellom industri og samfunn. Det siste begrepet kaller jeg offentlig-private partnerskap.

We argue that collective agency – as the capacity for collective action within a stakeholder group – can be analyzed not only in relation to local communities and their capacity for dialogue to oil companies, but also in relation to project implementers and their capacity for dialogue with local communities. Individualism and a lack of coordination on both sides has let to inadequate solutions in the past and present (Stammler og Wilson 2006:22)

---

¹² Definisjon av «urfolkunnskap»: Vanligvis definert som kunnskap unik for en gitt kultur eller samfunn. Johnson (1992:4, i Nuttall 1998:72) ser det som: «*a body of knowledge built up by a group of peoples through generations of living in close contact with nature. It includes a system of classification, a set of empirical observations about the environment, and system of self-government that governs resource use*».

4.3 Myndigheters omfavnelse av CSR

Oljeselskapers tradisjonelle CSR-aktiviteter er ofte på mikronivå og rettet mot samfunnet de opererer i (Gulbrandsen og Moe 2007:813). CSR på mikronivå kan være vannprosjekter eller bygging av skoler, helseklinikker og lignende. Disse aktivitetene involverer “ufarlige” og ukontroversielle saker og prosjekter, som potensielt både selskapets omdømme og samfunnets utvikling kan tjene på. Også myndigheter er ofte tilhengere av CSR-tiltak på mikronivå, og er ofte villige til å inngå offentlig-private partnerskap med selskaper om slike prosjekter. For dem kan det være gode muligheter for at slike partnerskap kan bidra til myndighetenes utviklingsmål. Makronivå av CSR angår på den andre siden bredere økonomiske, politiske og samfunnsmessige temaer, som menneskerettigheter, “good governance” og sosial utvikling i landet de opererer i (ibid:813).

Mange myndigheter har involvert seg aktivt i å oppmuntre selskaper til frivillig å ta større ansvar for de sosiale og miljømessige påvirkningene til selskapene (Moon og Vogel 2008:312). Disse initiativene skiller seg fra tradisjonell politikk, ved at de ikke involverer juridisk bindende standarder for selskapene. Myndigheter har i større grad oppmuntret til nettverks- og partnerskapstilnærminger for styring, ved å invitere NGOer og selskaper til å bidra. På denne måten har selskaper oppnådd en større rolle i samfunnsstyringen, ikke lenger kun gjennom markedet, men også gjennom nettverk (ibid:309). Denne form for initiering fra myndigheter kalles myk eller markedsbasert regulering (ibid:318).

Mens CSR-tiltak på mikronivå er forventet å tjene både selskapers omdømme og vertslandet, er sannsynligheten stor for at selskaper vegrer seg for å komme i konflikt med myndighetene, og dermed unngår å ta opp tema som korrupsjon, bruk av oljepenger, sosiale forskjeller og mangel på åpenhet (Gulbrandsen og Moe 2007:813). Det forventes av transnasjonale selskaper at de skifter fokus fra tradisjonell CSR på mikronivå til mer fokus på å bidra til sosial og økonomisk utvikling i regionene de operer i (ibid:813). Dette er en endring fra den tidligere posisjonen hvor utenlandske selskaper ikke skulle blande seg i interne saker i vertslandene. Skiftet i fokus kommer, i følge Gulbrandsen og Moe (2007:813) delvis fra selskapene selv, og delvis fra NGOer, aksjeeiere og andre interessenter. Dette skiftet reflekterer en ny agenda for CSR, hvor selskapers samfunnsansvar knyttes nærmere til utvikling på makronivå, og arbeid for fattigdomsreduksjon, godt styresett (good governance) og åpenhet.

4.4 Skjør stat

Selv om Russland under Putin ofte omtales som en typisk *sterk* stat i den forstand at sentralmakten er styrket på bekostning av regionene og sivilsamfunnet, kan det argumenteres for at den samtidig er en *skjør* stat (fragile state). OECD (2008) definerer skjøre stater som “*unable to meet [their] population’s expectations or manage changes in expectations and capacity through the political process*”. Tilsvarende karakteriserer GSDRC (Governance and Social development Resource Centre 2012) skjøre stater med “*a fundamental failure of the state to perform functions necessary to meet citizens’ basic needs and expectations*”. Skjøre stater defineres ofte ved at de ikke er i stand til å sikre grunnleggende sikkerhet, opprettholdelse av rettsikkerhet (*rule of law*) og rettferdighet, eller at de ikke kan tilby grunnleggende tjenester og økonomiske muligheter for innbyggerne.

GSDRC forklarer at mens det lenge har vært fokus på svake stater og feilslåtte stater i akademisk forskning, er konseptet om skjøre stater relativt nytt. En bred terminologi for å karakterisere den relative styrken eller svakheten til en stat har blitt utviklet med “svake” og “skjøre” stater i den ene enden og “feilslåtte” og “kollapsede” stater i den andre enden. Ut i fra definisjonen til GSDRC forstår jeg *svake* stater som enda mindre i stand til å ta tilby nødvendig sikkerhet og tjenester til befolkningen enn *skjøre* stater. GSDRC beskriver svake stater som “*poor states suffering from significant "gaps" in security, performance and legitimacy*”, og at de mangler kontroll over visse områder innen sitt territorium - og derfor ikke kan håndtere interne terrortrusler.

4.4.1 Russland som skjør stat

Brian D. Taylor (2011) argumenterer ved hjelp av begrepene *statskapasitet* og *statskvalitet* for at Russland har mislyktes i sitt statsbyggingsprosjekt. Taylor hevder at den russiske staten har høy *kapasitet*, men lav *kvalitet*. Betydningen av stater som har høy kapasitet, men lav kvalitet sammenfaller med definisjonen av *skjøre* stater. Altså har den russiske stat *muligheten*, men mangler *viljen* eller *evnen* til å møte innbyggernes behov og forventninger i forhold til trygghet og rettsikkerhet.

Skillet mellom statens *kapasitet* og statens *kvalitet*, er både analytisk og empirisk. Taylor (2011:2) bruker fem indikatorer på statskapasitet og kvalitet: Politisk stabilitet og fravær av vold; regjeringseffektivitet; stemme og ansvarlighet; rettsikkerhet; og kontroll over

korupsjon. De første to behandler han som statskapasitet, mens de tre siste som kvalitet (Taylor 2011:5). Selve staten begrenser han til statlige styringsorganer (*state coercive agencies*)¹³, og da spesielt de som utgjør kontrollorganene (*law enforcement*).¹⁴ Taylor undersøker disse institusjonenes rolle i statsbyggingsprosessen, og deres handlinger - som han mener skiller kapasitet fra kvalitet.

Taylor argumenterer i sin bok for at en feilslått tilnærming til statsbygging har skadet både statskapasiteten og spesielt statskvaliteten i det postsovjetiske Russland. Statskapasitet forklarer Taylor ut i fra hvor *sterk* staten er i å få implementert beslutninger. Kapasiteten sier ingenting om dette gjøres ut i fra egne interesser eller ut i fra folkets beste, altså kvaliteten på implementeringen. Han definerer statskvalitet som “*whether the state and its officials serve the interests of the population in a fair manner that promotes the general welfare. In ideal-typical high-quality states, bureaucrats see themselves as ‘public servants,’ bound by the rule of law and resistant to the temptations of corruption*” (ibid:17). Konseptet om statskvalitet endrer perspektiv fra lederne og deres *mål*, til borgerne og deres *behov*. Altså fra *hva* stater gjør til *hvordan* de gjør det.

Statskvalitet, hevder Taylor, er i bunn og grunn det samme som godt styresett. Styresett går på hvordan regjeringer og andre sosiale organisasjoner samhandler, hvordan de forholder seg til befolkningen, og hvordan beslutninger tas (Graham et.al 2003:1). Graham et.al (2003:ii) forklarer at: «*governance comprises the traditions, institutions and processes that determine how power is exercised, how citizens are given a voice, and how decisions are made on issues of public concern*». Byråkratisk profesjonalitet og ansvarlighet kan regnes som institusjonelle ordninger som skal bidra til statskvalitet (Taylor 2011:18).

Kvalitet måles, i følge Taylor, etter hvilken grad statsansatte er troverdige offentlige tjenestemenn, som arbeider for det offentlige gode på en rettferdig måte, fremfor å tjene egne eller elitens interesser. Et fullstendig overblikk over statsbygging krever at vi beveger oss forbi hovedstaden og ser på oppførselen til statsansatte på regionalt og lokalt nivå. Effektiviteten til lovverket varierer og skaper områder hvor staten er tilstedeværende og fungerer ordentlig, hvor staten kanskje er tilstedeværende, men ikke fungerer ordentlig og steder hvor staten ikke tilfredsstiller noen av forholdene (ibid:24).

---

¹³ I følge Taylor omtales ”*state coercive agencies*” som “*the power ministries*” i Russland

¹⁴ Basert på den Weberiske forståelsen av “*centrality of controlling violence to stateness*” – statens voldsmonopol

Tidligere generalsekretær for FN, Kofi Annan, la frem bekymringer for svake og skjøre stater i sin rapport fra 2005, og hevdet; *“If states are fragile, the peoples of the world will not enjoy the security, development, and justice that are their right”* (Rice og Patrick 2008). Taylor (2011:25) argumenterer for at Putins resultater innen statsbygging har vært relativt få, spesielt i den maktutøvende sfæren. *“Like Peter the Great and Stalin, Putin clearly privileged capacity building over quality building”*. Han hevder videre at i det post-sovjetiske Russland, har lovens håndhevere altfor ofte vært korrupte.¹⁵ Han mener det er en dominans av patrimonialisme i byråkratisk praksis. Patrimonialisme er bruk av uformelle og personbaserte kriterier i personalbeslutninger (ansettelse, forfremmelse osv.) heller enn mer profesjonelle standarder (ibid:18).

Taylor ser nærmere på arenaer hvor forskjellen på høy og lav statskvalitet blir synlig. Den ene arenaen han nevner¹⁶ er institusjonalisering av moralske verdier i statsapparatet. Statsansattes oppførsel som verken tjener staten eller samfunnet, mener Taylor (2011:32) kan betraktes som korrupt. Gjennom å skape en intern konsensus som former moralske verdier og hverdagspraksis til statsansatte, kan man redusere sjansen for at medlemmer av en institusjon vil arbeide for sine egne interesser. Taylor ser på Stephen Hansons (2001) videreføring av denne tankegangen for å forklare hvorfor den demokratiske transisjonen i Russland ikke har vært vellykket. Hanson argumenterer for at en demokratisk konsolidering forutsetter ansatte som man kan regne med vil arbeide for å iverksette direktivene til de sentrale myndighetene. Han forklarer videre at den høye graden av usikkerhet og manglende verdier eller ideologiske prosjekter i post-kommunistiske Russland, har ført til at jakt på kortsiktige materielle interesser har vært dominerende i landet, også blant statsansatte. I slike tilfeller, hevder Taylor, er korrupsjon og *“unrule of law”* gjennomgående. En følelse av en felles *“misjon”* har vært fremhevet som spesielt viktig for maktutøvende statsansatte for å unngå korrupsjon, men mangler ofte blant russiske statsansatte (Taylor 2011:33).

---

¹⁵ Russland kommer på 143. plass i listen over korrupte land i verden (1 er minst korrupt 182 er mest korrupt) i følge fjorårets måling fra Transparency International Corruption Perception Index fra 2011 (Transparency International Corruption Perception 2011).

¹⁶ Taylor fokuserer på tre temaer: 1) *“The continued dominance of patrimonial and informal bureaucratic practices”* (etter Webers tilnærming til idealtyper av offentlig administrasjon, og hans skille mellom to byråkratiske typer: rasjonell-rettslig. Førstnevnte er basert på upersonlig administrasjon, hvor man blir ansatt etter hva man kan, mens sistnevnte blir man ansatt etter hvem man kjenner. I førstnevnte har man klart spesifiserte oppgaver på en effektiv måte. I sistnevnte er både arbeidsoppgaver og grensen mellom ansvarsområder mer uklare). 2) *“A faulty strategy for monitoring the behaviour of state bureaucracies, especially coercive ones”*, og 3) *“The failure to institutionalize a new set of values among government employees in the coercive realm that would lead state agencies to pursue general rather than particular goods”*. I mitt studie er det kun det siste temaet som er relevant, og jeg går dermed kun nærmere inn på dette. For nærmere lesning av Taylors tre temaer, se Taylor 2011:26, 27.

Et annet viktig punkt ved det Taylor kaller “feilslått statsbygging” er at lover ofte er vagt eller uklart formulert eller selvmotsigende. Dette åpner for det Bækken (2009) kaller selektiv rettshåndheving (*selective law enforcement*). Bækken (2009:59) definerer selektiv rettshåndheving som “*selective pursuit of legally imposed punishment for personal or political ends*”. Vag formulering i lover gir mulighet for statlig misbruk av makt. Den vage formuleringen av mange lover betyr også at lovene blir håndhevet på forskjellige måter fra region til region i Russland. Som en slags mekanisme for å håndtere selektiv rettshåndheving mener Ledeneva (2006, i følge Bækken 2009:20) at aktører fra sivilsamfunnet i Russland tar i bruk uformell praksis. Dette er strategier for å unngå skadelige konsekvenser av at det formelle institusjonelle rammeverket er svakt mens man gjør det beste ut av mulighetene denne svakheten gir.

Disse faktorene er med på å underbygge påstanden om at Russland er en skjør stat. Det gjør at urfolket står i en svakere posisjon, dersom det er slik at korrupsjon og selektiv rettshåndheving gjør den russiske stat ute av stand til å fungere som garantist for urfolks rettigheter. I analysekapitlet vil jeg gå nærmere inn på hvordan denne situasjonen er i NAO. Fungerer myndighetene som en garantist for urfolkenes rettigheter, eller har urfolket endret fokus til interessenttilnærming? Hvis man skal gå ut i fra Neugebauers påstand er altså urfolk bedre tjent med en interessenttilnærming som orienterer seg mer direkte mot selskaper, enn ved å stole på at myndighetene vil ivareta deres rettigheter. I NAO er det en dialog på gang mellom urfolk og selskaper, men også myndighetene er en viktig aktør. Jeg vil i analysekapitlet undersøke Neugebauers påstand om at interessenttilnærming er beste løsning for urfolk. Men aller først er det nødvendig å forklare nærmere hver av de tre aktørene urfolk, myndigheter og oljeselskaper i NAO, samt egne funn – noe jeg gjør i neste kapittel.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjennomgått karakteristikker for den internasjonale urfolksbevegelsen. Jeg har også skrevet om hvorfor Gerald Neugebauer mener at denne bevegelsen er for svak, da den er avhengig av en nasjonal statsmakt som må være villig til å beskytte urfolkenes rettigheter fremfor egne økonomiske interesser. Neugebauer foreslår at urfolk skal gå for en interessenttilnærming, altså henvende seg direkte til selskaper. Senere i dette kapitlet har jeg knyttet myndigheter nærmere opp mot bedrifter og CSR-agendaen. Til slutt har jeg sett på

skjøre stater, og hvorfor Taylor argumenterer for at Russland er en skjør stat. Russland har høy kapasitet, altså styrke til å få igjennom beslutninger og håndhevelse av loven, men mangler vilje til å gjennomføre dette på en måte som tilfredsstiller behovene til befolkningen. Korrupsjon, patrimonialisme og selektiv lovhandhevelse preger den russiske stat, noe som betyr at statskvaliteten er lav. Hvis den russiske stat mangler mekanismer for å jobbe for folkets beste, vil den da sannsynligvis være en mindre sikker garantist for urfolks rettigheter.

5 Aktørgruppene

Myndigheter, oljeselskaper og urfolksorganisasjoner i NAO er tre svært ulike grupper som er nødt til å forholde seg til hverandre. De er tre viktige aktørgrupper som hver for seg fatter beslutninger, valg og aktiviteter som påvirker nenetserne i NAO. Dette kapitlet tar sikte på å redegjøre for hvordan disse aktørgruppene fungerer, og hvordan de påvirker og blir påvirket av nenetserne i oljeeventyret som utspiller seg i NAO. Først mener jeg det er hensiktsmessig å forklare forholdet mellom regionale og føderale myndigheter i Russland.

5.1 Føderale og regionale myndigheter

Presidentembetet i Russland er sterkt, og presidenten regnes som den mektigste personen i landet (Hønneland og Jørgensen 2006:24). En rekke råd og kommisjoner er underlagt presidentadministrasjonen, som består av rundt 2000 tjenestemenn fordelt på omtrent 20 spesialiserte avdelinger. Presidenten har en svært viktig lovgivende funksjon, og det er presidentadministrasjonen som legger retningslinjer for innenriks- og utenrikspolitikken. I tillegg er det presidentadministrasjonen som styrer og kontrollerer presidentens forhold til sivilsamfunnet (ibid:30,31). Regjeringens oppgave er først og fremst å implementere politikken som utformes av presidentadministrasjonen, mens Statsdumaens oppgave er å kontrollere regjeringens arbeid (ibid:43,45). Det russiske parlamentet består av Statsdumaen (underhuset) og Føderasjonsrådet (overhuset). Sistnevnte består av to representanter fra hver av Russlands 88 administrative enheter (regioner). Etniske områder med lavt befolkningstall er dermed sterkt overrepresentert i forhold til store sentrale regioner (ibid:64).

De administrative enhetene kalles på russisk *subjekty Federatsii* (føderasjonssubjekter). Subjektene inkluderer 21 republikker, seks krajer (territorier), 49 oblaster (fylker), to byer med status som føderasjonssubjekter (Moskva og St.Petersburg), én autonom oblast og 10 autonome okruget (distrikter eller kretser). NAO er en autonom okrug, som betyr at de har mer selvstyre enn en oblast – i hvert fall i teorien, men mindre enn republikkene. Okruget har ofte en betydelig andel etnisk minoritet av befolkningen (Wessendorf 2005:10). Urfolkene i Russland faller inn under en rekke administrative regler og lovgivninger, avhengig av hvilken region de bor i. Noen regioner har en lovgivning som garanterer en viss grad av deltakelse for urfolk. I andre regioner blir urfolks rettigheter oversett av politikere og administrasjonen (ibid:10).

Den russiske grunnloven gir et tredelt rammeverk for maktfordeling mellom føderale og regionale myndigheter. Artikkel 71 lister opp hvor føderale myndigheter har eksklusiv kompetanse, og inkluderer utenriks- og forsvarspolitik. Artikkel 72 fordeler ansvar mellom føderalt og regionalt nivå på områder som miljøvern og forvaltning av naturressurser, mens artikkel 73 sier at regionale myndigheter har full råderett på alle andre områder. Grunnloven stadfester i artikkel 76 at regionale lover og regler ikke må være i strid med føderal lovgivning (Hønneland og Jørgensen 2006:83). Alle føderasjonssubjekter skal ha en utøvende og en lovgivende makt. Den utøvende makt kalles føderasjonssubjektets administrasjon, og i spissen for administrasjonen sitter administrasjonssjefen, som ofte kalles guvernør.

Sentralisering har vært en generell trend over hele Russland siden Putin kom til makten i 1999. Guvernørene har i dag fått betraktelig mindre handlingsrom enn før under grunnlovens artikkel 72 som definerer delte saksområder for føderale og regionale myndigheter. De kan ikke lengre stille selv i Føderasjonsrådet, men må nå utpeke sine representanter (Hønneland og Jørgensen 2006:88). Fra 2005 er dermed guvernørene i praksis blitt utpekt av presidenten. Russland er på tross av at det er en føderasjon dermed en svært sentralstyrt stat (ibid:93).

5.1.1 Russiske myndigheters strategier overfor urfolk

Internasjonalt er urfolk beskyttet i hovedsak gjennom to avtaler, ILO konvensjon nummer 169 og FNs erklæring om urfolks rettigheter. ILO konvensjonen fra 1991 er det eneste bindende internasjonale rettslige instrumentet som fokuserer eksklusivt på urfolks rettigheter. En konvensjon er bindende for stater, mens det ikke er noen krav til å rapportere til FN om progresjonen i implementeringen av erklæringer (Niezen 2000:131). Russland har ennå ikke ratifisert ILO konvensjonen, og var blant 11 stater som avsto fra å stemme for FN erklæringen om urfolks rettigheter under generalforsamlingen 13.september 2007. Erklæringen ble likevel vedtatt, da det var 143 stemmer for, og fire i mot (Henriksen 2010:97). Det finnes derimot egne lover i Russland som beskytter urbefolkningen.

De nordlige minoritetene i Russland er beskyttet gjennom grunnloven og tre føderale lover (1999, 2000 og 2001). Den russiske grunnloven fra 1993 (Konstitusja 1993)sikrer urfolks rettigheter gjennom spesielt to artikler. Artikkel 69 garanterer generelt urfolks rettigheter i

tråd med internasjonale prinsipper¹⁷, mens Artikkel 72 garanterer beskyttelse av de etniske minoritetenes leveområder og tradisjonell livsstil.¹⁸ I de tilfeller der nasjonal og internasjonal lov motsier hverandre skal internasjonal lov gjelde. Dette er garantert gjennom Artikkel 15 i Grunnloven.¹⁹

En samlet lov for Russlands urbefolkninger er fortsatt under bearbeidelse. Novikova (2010:85) mener at fravær av nettopp én samlet og eksklusiv lovgivningsterminologi kompliserer situasjonen for urfolk, og gjør lovene vanskelig å forstå. Implementeringen av disse lovene er ikke godt nok sikret og det mangler konkrete mekanismer for å få dette til (Wessendorf 2005:12). Det er også i flere tilfeller motsetninger mellom føderale og regionale lover (Stammeler 2007:143). I løpet av de siste årene er det likevel blitt mer plass til urfolks rettigheter i russisk lovgivning.

Lovene om urfolks rettigheter inkluderer både kollektive og individuelle rettigheter for bruk av land og fornybare ressurser i urfolkenes tradisjonelle bosetningsområder og hvor de driver tradisjonell økonomisk virksomhet. De har også rett til å opprette utdanningsinstitusjoner i tråd med sitt tradisjonelle levesett, og rett til å motta kompensasjon for skade på sitt tradisjonelle miljø som skyldes industriell aktivitet. Det er også en rett at domstoler skal ta hensyn til tradisjonelle lover så lenge disse ikke motsier føderal eller regional lovgivning (Anaya 2010:7). De tre deklorative rammelovene garanterer kulturelle, politiske og territorielle rettigheter. Lovene skal også sørge for at urfolket er sikret fortsettelse av tradisjonelle aktiviteter, uten forstyrrelse av industriell utvikling.

De tre lovene er:

- Loven «*Om garanti om rettigheter for fåtallige urfolk i den Russiske Føderasjon*»²⁰. Loven garanterer beskyttelse av urfolks rettigheter i samsvar med universelt anerkjente prinsipper og normer i folkeretten og internasjonale avtaler. Loven definerer urfolks rett til sosioøkonomisk og kulturell utvikling, samt beskyttelse av urfolks opprinnelige habitat, tradisjonelle levemåte, økonomi og håndverk.

---

¹⁷ «Российская Федерация гарантирует права коренных малочисленных народов в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права и международными договорами российской федерации»

¹⁸ «Защита исконной среды обитания и традиционного образа жизни малочисленных этнических общностей»

¹⁹ «Общепризнанные принципы и нормы международного права и международные договоры Российской Федерации являются составной частью ее правовой системы. Если международным договором Российской Федерации установлены иные правила, чем предусмотренные законом, то применяются правила международного договора»

²⁰ N 82-FZ vedtatt 30.april, 1999, «О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации»

- Loven “*Om generelle prinsipper for organisering av samfunn (obsjtsjinas) av fåtallige urfolk i den Russiske Føderasjon*».²¹ Loven garanterer retten til å etablere selvstyriingsorganer i områder med kompakt bosetting, og rett til å danne obsjtsjinas (landsbyfellesskap) og andre organisasjoner. En obsjtsjina kan bestå av en enkelt storfamilie, noen få familier eller en hel landsby og har bruksrett ved tildeling av tomter og fiske- og jaktkvoter for å etterleve tradisjonell praksis. Flere urfolk mener at denne ordningen ikke alltid fungerer tilstrekkelig i praksis til å sikre reelt selvstyre (Anaya 2010:15). En annen begrensning er at aktivitetene under obsjtsjinaens myndighet kun gjelder for de grupper/personer som anses for å drive tradisjonell næring, og inkluderer dermed ikke kommersielle aktiviteter.

- Loven «*Om områder for tradisjonelt bruk av naturen av fåtallige urfolk i den Russiske Føderasjon*».²² Loven sikrer at områder kan gis en spesiell juridisk betegnelse som «område for tradisjonell bruk av jorden» (TTNU), og dermed tilordnes jorden et urfolkssamfunn gratis for en bestemt tidsperiode (som kan forlenges) (Anaya 2010:10). Så snart denne betegnelsen er gitt, har urfolkene som bor der rett til å fortsette å benytte seg av jorda og bruke de fornybare ressursene til tradisjonelt bruk. De tildeles også retten til å delta i beslutningsprosessen når industriell utvikling på området vurderes, og rett til å motta kompensasjon når industriell utvikling forstyrrer deres adgang til jord eller skader miljøet der (ibid:10). Frem til Anayas (FNs spesialrapportør for urfolk) rapport om urfolks situasjon i Russland ble trykket i 2010 fantes det fortsatt ingen føderale «områder for tradisjonelt bruk», men en rekke regionale lover var vedtatt for opprettelse av beskyttede områder for urfolks tradisjonelle aktiviteter. I 2010 var åtte av 22 kooperativer etablert som TTNU i NAO (Dallmann et al.2010:8). Alle disse ligger i områder som allerede under sovjettiden ble satt av til reinsdyrbruk og andre tradisjonelle yrker. Dallmann et al. (2010:8) hevder at regelverket for slike områder mangler klargjøring om hvordan de skal administreres.

Det meste av land og underjordiske ressurser i Russland tilhører den russiske staten. Alle saker som omhandler eierskap, bruk og tildeling av land, mineralressurser, vann og andre naturressurser er administrert av de føderale og de regionale myndighetene. Jordbruk, skog, beite og annen bruk av jord brukes av private enheter på utleiebasis fra myndighetene. I forbindelse med dette rammeverket har urfolk i Russland rett til å bruke jorden og dens

---

²¹ N 104-FZ vedtatt 20.juli 2000, «Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации»

²² N 49-FZ vedtatt 07.mai 2001, «О территориях природопользования коренных малочисленных народов»

fornybare ressurser, mens staten fortsatt eier jorda. FNs spesialrapportør mener dette kan være tilstrekkelig til å samsvare med relevante internasjonale standarder, dersom disse rettighetene er godt etablert, implementert og juridisk beskyttet og at urfolkene blir konsultert, må gi sitt samtykke til industriell aktivitet på deres områder, at de mottar kompensasjon og at miljøet blir beskyttet (Anaya 2010:9).

Etter 2004 har det ikke vært mulig for de føderale subjektene å vedta egne lover (Olga Murasjkova, intervju 21.11.2011), men det er likevel store forskjeller mellom de regionale myndighetenes fokus på urfolk, og mye avhenger av den fungerende administrasjonen i regionene (Stammler & Forbes 2006:55). Enkelte regionale myndigheter tar bemerkelsesverdig mye hensyn til urfolkssaker i sine juridiske- og utviklingsinitiativer (Anaya 2010:7). I NAO kan ingen oljeselskaper starte prosjekter uten å få godkjennelse fra den reinsdyrgården som har bruksrett til området.

5.1.2 Konsept for bærekraftig utvikling av urfolk i Russland

Situasjonen for urfolk står kanskje ikke høyest på dagsorden hos regionale og nasjonale myndigheter i Russland, men det er likevel et tema som stadig tas opp til diskusjon, og som det jobbes med for å forbedre. I 2009 la myndighetene i Kreml frem et “Konsept for bærekraftig utvikling av urfolk i Russland” (heretter Konseptdokumentet) som skal implementeres fram mot 2025. Blant konseptets syv viktigste mål og metoder er; beskyttelse av det naturlige miljøet og tradisjonell bruk av jord og naturressurser; utvikling og modernisering av tradisjonelle kommersielle aktiviteter; heving av urfolks levestandard; bedre utdanningsmuligheter slik at de spesifikke etnokulturelle behovene tas i betraktning; støtte til utvikling av obsjtsjinas og andre former for selvstyre; og til sist beskyttelse av kulturell arv (Anaya 2010:7). Det ble også satt i gang tiltak for å få noen av målene på plass innen 2011. Hvordan dette ligger an innen første halvdel av 2012, er usikkert.

De vedtakene som skulle vært iverksatt innen 2011 er; etablering av pilotområder for tradisjonelt bruk av naturressurser; lovmessige forbedringer for å forenkle urfolks adgang til tradisjonelle naturressurser for fiske og jakt; forbedring av urfolks levestandard; og – vedtak om en metode som kan måle skade på tradisjonelle landområder forårsaket av kommersielle selskapers aktiviteter (Wessendorf 2011:40). Denne metoden er utviklet av Avdeling for Regional Utvikling, og kooperativet Jerf i NAO er en av de første som har tatt den i bruk. Et annet reinsdyrselskap i NAO som bruker denne metoden, er i følge lederen for Jerf, Ishamskij

Jasavod. Formålet er å standardisere kompensasjonen reinsdyrgårder mottar fra selskaper. Hittil har avtalene vært basert på enighet mellom selskaper og kooperativene. Metoden er foreløpig frivillig.

Den første runden med implementering innebærer også opprettelse av «mobile skoler» for nomader, handelsområder og annen infrastruktur i områder med tradisjonelle aktiviteter. Det er et mål å forbedre tilgangen til medisinske tjenester, kulturelle – og kommunikasjonstjenester, samt øke de føderale subsidiene til regionalbudsjettene til støtte for reinsdyrdrift og annen fedrift (Anaya 2010:8). I NAO er mye av dette arbeidet allerede i gang. På okrug-nivå finnes Avdeling for urfolksaker og tradisjonelle aktiviteter. Avdelingen ble opprettet i 2009, på initiativ fra guvernøren. Formålet med avdelingen er å støtte tradisjonelt levesett, kultur, utdanning, tradisjonell sport, andre tradisjonelle aktiviteter og urfolks rettigheter. Det er ni ansatte i avdelingen. Leder, Jurij Khatanzejskij er selv nenetser, og forteller om avdelingens ansvarsområder:

Vi får finansiering fra 'Langtidsprogram for bevaring og utvikling av urfolk i NAO 2011-2030'. Vi tilbyr helsetjenester til urfolk, samt støtte til økonomiske tradisjonelle aktiviteter. Vi hjelper dem med utgifter til tsjumen²³, og finansierer mobile leiligheter (telt med slede og pipe). Dette året planla vi å kjøpe satellittutstyr for å bedre kommunikasjon mellom brigadene, i tilfelle ulykker eller behov for annen assistanse. Vi er ansvarlig for å frakte studenter og elever herfra og til fjerne områder hvor familiene deres er. Vi støtter også tradisjonelle sportsarrangement, språklig utvikling og vi har opprettet tekstilbutikker. Vi organiserer tradisjonelle høytidsdager, som Reinsdyrdagen tidlig i august. I tillegg gir vi støtte gjennom reinsdyrloven til sosiale behov for gjeterne og hjelper med bensin, produkter osv. Dette programmet gjelder ikke bare for nenetsere, men alle som er involvert i tradisjonelle aktiviteter (Jurij Khatanzejskij, leder for Avdeling for Urfolkssaker i de regionale myndighetene i NAO, intervju 17.11.2011).

De føderale myndighetene ser også ut til å ta på alvor deler av kritikken rundt rettigheter til eiendom. I Konseptdokumentet erkjenner myndighetene at det er «essensielt viktig med endringer» i Land-lovsamlingen, hvor det må inkluderes gratis bruk av land for tradisjonelle formål, og at de lokale myndighetene må få større fullmakter til å beskytte lokalmiljøet (Anaya 2010:11). Khatanzejskij mente at den største utfordringen for urfolk som er involvert i tradisjonelle aktiviteter ligger i nettopp landspørsmål og landbruk. All jord er fordelt mellom de ulike gårdene. Når oljeselskap starter produksjon på deres områder, endrer det status fra tradisjonell virksomhet til produksjonsbruk, og gårdene mister denne jorden. I følge loven må okrugene da tilby ny jord i kompensasjon, men de har ikke flere områder tilgjengelig. Dette ble

---

²³ Tradisjonelt telt

et problem da en gruppe uregistrerte gjeterne med familie dukket opp i 2009. Det viste seg at disse folkene hadde rømt fra kollektiviseringsprosessen under Sovjetunionen, og levd i skjul i utkanten av tundraen. Siden de ikke var registrert hadde de ikke noe rettslig status. I 2011 ble de offisielt registrert og fikk status som obsjtsjina. Khatanzejskij fortalte at denne gruppen var svært skeptiske til myndighetene, og det har tatt tid å få i gang en god dialog med dem. De er veldig forsiktige og sjekker all informasjon de får. De har også med seg båndopptakere til alle møter. Okrugan støtter dem, og har gitt dem assistanse til å starte et kjøttforedlingsfirma. Okrugan har også hatt møter med dem for å informere dem om deres rettigheter, slik at de kan gjøre egne avtaler med oljeselskaper og lignende. Han fortalte også at det har vært vanskelig for denne gruppen å tilpasse seg det moderne liv, og at mye har forandret seg i Narjan-Mar siden de sist var her. Det sier noe om hvor øde forholdene ute på tundraen er.

I NAO er det Zapoljarny kommune som har ansvar for å kontrollere områdene som har status som “områder for tradisjonelt bruk”. NAO er delt inn i to administrative enheter; okrug-administrasjonen og Zapoljarny. Kommunen ble opprettet i 2005, og har ansvar for hele tundraen og landsbyene. Befolkningsmessig tilsvarer det omtrent halve okrugan. Kommunen er mer direkte involvert i forholdet mellom urfolk og oljeselskaper enn okrug-administrasjonen, og er med på å godkjenne om selskaper kan bruke områder til industrielt bruk.

I følge FNs spesialrapportør (Anaya 2010:8) er konseptdokumentet ambisiøst og omfattende, og viser at de føderale myndighetene tar hensyn til mange av de spesifikke bekymringene til urfolksorganisasjoner og deres representanter. Midler gis i henhold til regionenes budsjettbehov, og måles etter størrelsen på regionens urbefolkning og må brukes for å fremme de syv målene i Konseptdokumentet. De regionale myndighetene må komme til enighet med urbefolkningen i sitt område om hvordan de skal bruke de føderale midlene før de kan søke eller motta subsidiene. FNs Spesialrapportør oppfattet at flere urfolkrepresentanter var bekymret for hvor godt urfolk faktisk ville tas med på beslutningsnivå. I flere tilfeller har pengene blitt brukt på generelle problemer i regionene, som ikke nødvendigvis berørte urfolk i det hele tatt, eller midler forsvant ved korrupsjon (ibid:8). Under intervjuene min hørte jeg ikke noe om fordelingen av disse midlene i NAO, men det er så vidt jeg vet satt av store beløp som skal gå til utvikling av urfolks tradisjonelle kultur og aktiviteter. Et mulig problem med konseptet er fokuset på «tradisjonelle» aktiviteter, noe som dermed ikke sikrer at urfolk har rett til bruk- og utvikling av jorda og ressurser for formål utover en tradisjonell bruk.

5.1.3 Okrugens fokus på urfolkssaker

Anatolij Taleev, fra Zapoljarny kommune, fortalte at NAO har en spesiell lovgivning for å beskytte reinsdyrdrift. Han nevnte videre at nenetsere kun har krav på støtte fra myndighetene dersom de arbeider med reinsdyrgjeting. Det betyr at nenetsiske lærere som arbeider i bosettingen eller på tundraen ikke kan få støtte. På spørsmål om hvordan det er med de som driver med fiske og jakt, svarte Taleev at de har rett til støtte dersom de tilhører en obsjtsjina, et kooperativ eller en union, hvor de gjennom denne tilknytningen får “rettigheter som urfolk”. Taleev fortalte at kommunen hadde søkt om støtte fra okrugen til et program rettet mot urfolk. Programmet fikk ikke støtte, men aktivitetene fra programmet ble inkludert i et annet program. Eksempler på aktiviteter er deltakelse i en håndtverkutstilling i Moskva og andre kulturelle aktiviteter, språkkonkurranser osv. Zapoljarny må få godkjent programmer fra okrugen før de lar seg gjennomføre.

I følge vedtektene til okrugen skal representanter fra urfolket delta i lokale og regionale komiteer på politisk nivå. Taleev fortalte at det på okrug-nivå finnes et kontrollorgan som sjekker om selskaper forlater områdene i god tilstand. I kontrollorganet sitter også representanter fra NGOer, gjetere, miljøforkjempere osv. Det finnes også en kommisjon som bestemmer hvilken deler av tundraen oljeselskaper kan bruke. Dersom oljeselskaper trenger et område for produksjon søker de om dette til kommisjonen, og får svar på hvor de kan starte utbygging. Lederne for de berørte reinsdyrgårdene må også gi sin godkjenning før et prosjekt kan starte (Nikolaj Latisjev, intervju 04.11.2011).

Irina Khanserova er journalist i Narjan Vindir og visepresident i Jasavej og kjenner situasjonen i forholdet mellom selskaper, nenetsere og myndigheter godt. Khanserova forklarte at urfolkene som er involvert i tradisjonelle aktiviteter mottar støtte fra tre ulike kilder. Den ene kilden er det regionale budsjettet. Oljeselskapene betaler skatt, som fordeles blant reinsdyrgårdene. Den andre kilden er gjennom et spesielt program på okrug-nivå for å støtte urfolk (og fordeles av Avdeling for urfolkssaker og Avdeling for naturbruk). Den tredje kilden til støtte er som tidligere nevnt direkte avtaler mellom selskaper og reinsdyrgårder.

5.1.4 Lover som påvirker selskapene

I følge den russiske grunnloven (artikkel 72, del 1) må saker som omhandler olje- og gassressurser på land løses ved felles myndighetsutøvelse i føderasjonen og de administrative

enhetene. Temaene inkluderer eiendom, bruk og styring av landområder, vann og andre naturressurser, samt beslutninger som angår natur, bevaring av miljø og miljø sikkerhet og bruk av naturressurser i beskyttede naturområder (Andreyeva og Kryukov 2008:252,253). En viktig lov om mineralressurser fastslår at midler må investeres i den sosiale og økonomiske utviklingen av urfolk. Godkjenning av prosjekter kan kun skje der det blir brukt trygg teknologi, og hvor den «økologiske balansen» tas i betraktning (Stammler 2007:144). Hva som ligger i «økologisk balanse» er derimot uklart.

Saker som omhandler utvinning av underjordiske ressurser reguleres gjennom den føderale loven «*Om ressurser i grunn*».²⁴ I tillegg er mer spesifikke tema regulert gjennom land-, skogs-, og vann-lovsamlingene, samt de føderale lovene «*Om beskyttelse av miljø*»²⁵ og «*Om økologisk konsekvensutredning*»²⁶. Artikkel 35 i Loven om ressurser i grunn fastslår at bruk av disse ressursene skal skje med hensyntaken til nåværende og fremtidige generasjoner i den russiske føderasjon (Khmeleva og Grechushkina 2008/09:8). Tildeling av lisenser for geologiske undersøkelser eller utvinning gis etter godkjenning av jordeier (staten) og bruker av jorda eller leietaker. Tildeling av lisenser foretas gjennom auksjon eller konkurranse mellom selskaper. I NAO finnes også en regional lov «*Om ressurser i grunn*» som ble vedtatt i 2003. I forordet til denne loven står det: «*Hovedoppgaven til denne loven er etablering av et forhold rettet mot rasjonell utvinning av underjordiske ressurser, beskyttelse av miljø og miljø sikkerhet, en kombinasjon av utvinning av underjordiske ressurser og bevaring av den tradisjonelle levemåten til urfolk i nord*»²⁷ (Khmeleva og Grechushkina 2008/09:11). I artikkel 35 av loven omtales lisenshavernes spesifikke forpliktelser. Blant annet står det skrevet at selskaper som innehar lisenser må respektere avtaler med urfolk, og respektere urfolkenes rettigheter ved å beskytte deres tradisjonelle landområder, tradisjonelle levemåte og tradisjonelle yrker (ibid:11).

I NAO har det siden 1983 eksistert en lov som forbyr kjøring på tundraen når det ikke er snødekke. Igor Gots, direktør i seismikkselskapet Narjan-Marseismorazvedka, fortalte i et intervju at denne loven er veldig streng, og er vedtatt for å beskytte laven på tundraen. «*Vi kan arbeide på tundraen kun fra begynnelsen av desember til slutten av april. Resten av tiden*

---

²⁴ «О недропользовании».

²⁵ «Об охране окружающей среды».

²⁶ «Об экологической экспертизе».

²⁷ «Важнейшей задачей закона является формирование отношений, направленных на рациональное использование недр, соблюдение природоохранных норм и экологической безопасности, сочетание использования недр с сохранением традиционного образа жизни малочисленных народов Севера».

forbereder vi vårt arbeid”. Gots synes denne loven er streng, men forståelig. Han sier at selskapet ikke kan arbeide når de ikke kan kjøre på tundraen. Det er kun ved hjelp av helikoptre de kan komme seg rundt, og dette er veldig dyrt.

5.2 Petroleumselskaper i NAO

Angelina Ardeeva er nenetser og rådgiver for guvernøren på urfolkssaker. Hun var Jasavejs første president, og har jobbet med forholdet mellom myndigheter, oljeselskaper og urfolk i veldig mange år. Hun fortalte i intervju at da geologene først kom til tundraen var det mange misforståelser mellom urfolk og geologene. Nenetserne forstod ikke hvorfor geologene brukte lastebiler på tundraen, som ødela naturen og beiteområdene. Samtidig utviklet geologene infrastrukturen i byene. I Iskateli bygde de blant annet broer. Ardeeva fortalte at urfolket lette etter kompromisser, og at de etterhvert begynte å finne et felles språk med selskapene og geologene. Da internasjonale selskaper kom på begynnelsen av 1990-tallet ble det forandringer. Flere av disse hadde erfaring med urfolk tidligere, og Ardeeva fortalte at hun fikk være med på en tur til Alaska, arrangert av Conoco Phillips og Texaco. Der fikk de møte urfolk i disse områdene, som hadde lang erfaring med oljeselskaper. *“For første gang så jeg med egne øyne hvordan urfolk i Alaska samarbeidet med oljeselskaper. Det var et godt eksempel for oss å se at det er mulig å produsere olje samtidig som man bevarer urfolks rettigheter”*. Et konkret resultat fra besøket i Alaska var loven som forbyr kjøring på tundraen utenfor vintersesongen.

Oljeproduksjonen i NAO startet i Timora-Petsjora på 1970-tallet. Det første fellesforetaket (joint venture) var selskapet Polar Lights, som er en sammenslåing mellom det amerikanske Conoco (i dag Conoco Phillips) og Arkhangelskgeologia (i dag er selskapet eid av Conoco Phillips og Rosneft). Dette selskapet ble etablert i 1991, og begynte produksjon i 1994. Selskapet har fått mange positive tilbakemeldinger på god praksis men hadde et større oljeutslipp i 2003 som forurensket Kolvaelva og førte til store skader på fiskebestanden (Stammler & Forbes 2006:52). Narjanmarneftegas er et fellesforetak mellom Lukoil og Conoco Phillips. Dette var tidligere det største selskapet i NAO. Kommunikasjonsleder Sergej Rusjnikov fortalte i intervju at selskapet er mindre nå enn tidligere, men at det fortsatt har størst produksjon. Selskapet ble dannet i 2001, og kom under Lukoil og Conoco Phillips i 2005.

Total kom til Kharyaga-feltet i NAO tidlig 1990-tall. Avtalene ble ikke signert før i 1995, og det tok ytterligere fire år før arbeidet kom i gang. Da ble de første brønnene åpnet og satt i produksjon. I 1997 ble Totals kontor i Narjan-Mar åpnet. Hovedkontoret ligger i Moskva, men Total ønsker, i følge Irina Sjubina (intervju 22.11.2011), å beholde sitt kontor i Narjan-Mar for å opprettholde kontakten med lokalsamfunnet. Statoil (den gang Norsk Hydro) kom til NAO i 1999, og samarbeider med Total. Det russiske selskapet Basjneft er også samarbeidspartner med Statoil og Total.

Det finnes også andre selskaper i NAO, men jeg forholder meg i hovedsak til disse selskapene. Tre av selskapene, Total, Narjanmarneftegas og Polar Lights er de tre oljeselskapene jeg fikk intervju med. Jeg fikk også intervju med Narjan-Marseismorazvedka, som er det eneste seismikkselskapet i NAO, og har eksistert siden 1976. I 1980-årene var det rundt 1500 ansatte, mens det i dag er 750. Omtrent 600 av disse arbeider ute på tundraen, mens ca. 100 er i beredskap, og 50 er på kontoret. Direktør Igor Gots sier at alle olje- og gassfelt i NAO er funnet av deres selskap, som driver seismikk på land og i transittområdene (mellom land og hav).

5.2.1 Selskapenes strategier

Når man går rundt i Narjan-Mar er oljeselskapene veldig synlig i bybildet. Overalt hvor man går er det reklame for et eller annet selskap som har finansiert modernisering av byen, enten det dreier seg om asfalt, kulturhus, museet eller idrettsanlegg. I byens museum er en halv etasje viet til oljeselskapene. Her står det litt om oljehistorien til NAO, men mest plass er gitt store roll-ups hvor selskapene får ha reklame som viser alt det sosiale arbeidet de har gjort i okruken – det ene selskapet mer samfunnsengasjert enn det andre.

Sergej Rusjnikov fra Narjanmarneftegas sier at selskapet deres gjør det de kan for å minimere skader på miljøet, og at de alltid bruker det mest moderne utstyret. *«Vi kan ikke arbeide uten at det blir noe skade på miljøet, men vi bruker moderne utstyr for å begrense skadene, og vi investerer mye penger i å bevare naturen. Vi rydder opp alt etter at vi har brukt et område. Det er veldig strenge regler for å beskytte naturen som vi må forholde oss til»*. For Polar Lights er det viktig å ha en god dialog med lokalbefolkningen og de lokale myndighetene. Selskapet mener at det er aktørgruppens felles ansvar å sørge for at urfolks rettigheter blir ivarettatt. Igor Gots fra Narjan-Marseismorazvedka er opptatt av at selskaper skal fjerne alt

avfall etter prosjekter, og at de unngår oljesøl på tundraen. Også seismikkselskapet snakker med reinsdyrselskap i forkant av prosjekter.

Irina Sjubina fra Total forklarte i intervju at verken Statoil eller Total er direkte involvert med urfolket i NAO, fordi produksjonen holder seg innenfor et område som allerede var ferdig utviklet da de kom, og at det dermed ikke er urfolk i nærheten av deres oljefelt. Total har likevel lang erfaring med urfolk fra prosjekter i Bolivia og Canada. Sjubina fortalte at selv om de ikke har direkte kontakt med urfolket i NAO, så har de likevel sosialt orienterte prosjekter på gang i NAO. Det er helt normalt å ha dette, forklarte hun.

5.2.2 Sosiale prosjekter i NAO

Vi hjelper kanskje mer enn andre selskaper. Fordi vi er nettopp Narjanmarneftegas! Vanskeligheter finnes ikke (Sergej Rusjnikov, kommunikasjonsleder i Narjanmarneftegas).

Angelina Ardeeva, rådgiver for guvernøren på urfolkssaker, la ut om de ulike sosiale prosjekter oljeselskapene har: *“De gir støtte til den sosioøkonomiske utviklingen i regionen. For eksempel er skole nr. 2 bygd av Total. Og Nalminos-bosettingen er bygd av selskaper, Gazprom vil konstruere barnehage i Neskara-bosettingen. Rosneft bygger skole og barnehage på Kolguyev”*. Og slik fortsetter det. I følge Ardeeva, og flere av mine informanter (som ikke arbeider i oljeselskaper) gjør selskapene dette kun av godvilje. Ardeeva påpekte at selskapene ved dette ikke bare støtter urfolk, men hele befolkningen i okrugen. Og dersom et selskap ikke er involvert i sosiale prosjekter, blir de gjerne oppfordret til det av de regionale myndighetene. I 2010 oppfordret guvernøren i NAO Statoil om å ta mer sosialt ansvar i okrugen. Statoil eier 30 prosent av Kharyaga-feltet, som driftes av Total. Guvernøren initierte et møte med selskapet på fordi at selskapet ikke er involvert i noen sosioøkonomiske programmer i NAO slik som mange andre selskaper er (Barents Indigenous 2010).

De aller fleste oljeselskapene som opererer i NAO har flere sosiale prosjekter gående, altså CSR-tiltak på mikronivå. I følge dem selv er det for «å være snille» siden de bruker landområder hvor urfolk driver reinsdyrdrift. Sergej Rusjnikov fra Narjanmarneftegas fortalte at selskapet arbeider med urfolk gjennom et program de har for å hjelpe dem. Han ville ikke kategorisere det som samarbeid, men mer som hjelp. *«Urfolk vil ha noe fra oss, og selvfølgelig hjelper vi dem. Vår hjelp er å kjøpe utstyr, gi dem penger – kompensasjon, vi bygger hus osv.»* (intervju 15.11.2011). På spørsmål om hvorfor de gir denne hjelpen svarte

Rusjnikov: *«ærlig talt, vi må gjøre det. Vi bruker deres områder, og vi spør dem først. Vi blir enige med dem når de spør oss om hjelp. Vi betaler skatt for bruk av områdene, og den andre hjelpen er bare tillegg. Det siste er for å være snill».*

Polar Lights har ingen egen CSR-policy, men har en langtidsavtale om sosial og økonomisk utvikling med de lokale myndighetene i NAO. Gjennom denne avtalen bidrar selskapet til okrug-budsjettet med en betydelig og forhåndsbestemt sum hvert år, i følge selskapet selv (Don Wilson, intervju 01.12.2012). Midlene brukes av okrug-administrasjonen for å finansiere ulike sosiale prosjekter. Blant annet har Polar Lights finansiert en svømmehall i en barnehage i landsbyen Iskateli. I tillegg har selskapet langtidsavtaler med to reinsdyrselskaper, om en fast sum hvert år. Don Wilson, driftsleder for Polar Lights, fortalte at disse midlene står reinsdyrgårdene fritt til å bruke på prosjekter de selv vil prioritere. Wilson bemerket at selskapet ikke bare gir økonomiske bidrag, men at de også har bidratt med annen støtte gjennom flere år. Eksempler på slik støtte er helikoptre som frakter reinsdyrkjøtt inn til Narjan-Mar, mat og gaver til den lokale etniske høytiden - reinsdyrdagen, samt medisinsk støtte, etc. Selskapet gir også årlige bidrag til snøscooterløpet i Narjan-Mar, hvor deltakere fra hele okruken deltar. I tillegg har de et fast program for å finansiere skolepenger for barn til reinsdyrgjetere.

Sjubina fra Total påpekte at deres sosiale prosjekter ikke er spesielt fokusert på urfolk, men samfunnet som helhet. Total og Statoil bygde en skole i Narjan-Mar i 2009, og støtter fortsatt noen aktiviteter på skolen; *«Det er en offentlig skole. For Total er dette den riktige måten å gjøre det på. Vi bygger noe, men det er lokale folk som driver det. Det er slik det burde være».* Total støtter også fransktimer på skolen, og kulturelle aktiviteter. De støtter også en videregående skole som utdanner lærere til grunnskolen. *«En slik utdanningsinstitusjon mener vi er viktig å støtte. For studentene er lokale, så det er mye mer sannsynlige at de blir værende i okruken enn folk som sendes fra andre steder»* (Irina Sjubina, intervju 22.11.2011).

Seismikkselskapet Narjan-Marseismorazvedka mener at de ikke har noe særskilt ansvar for å bevare urfolks rett til å fortsette tradisjonelle aktiviteter. *«Dette er de lokale myndighetenes ansvar»*, fastslo Igor Gots. *«Men, for å gjøre forholdet mer vennlig gjør vi noe sosialt arbeid for dem. Som transport, diesel, vedlikehold etc. – det de vil ha. Unntatt penger. Vi er ikke som oljeselskaper. De gir penger. Vi gjør det som kreves av regjeringen»* (Igor Gots, intervju 03.11.2011). For eksempel bidrar de med ved til gjetere, siden det ikke er så lett å få tak i ved

på tundraen hvor det ikke finnes trær. De hjelper også med å sette opp gjerder rundt reinsdyrene.

Rusjnikov fra Narjanmarneftegas forklarte at selskapet har strenge regler for sine arbeidere, og at de ikke har lov til å plukke bær, fiske osv. De har kun lov til å gjøre sitt arbeid på tundraen. Selskapet lar gjeterne få komme inn på produksjonsområdene sine for å få hjelp eller ta en prat med oljearbeiderne. *«Vanligvis kommer de til oss for å få hjelp. For eksempel da det var storm i Varandey kom de til oss for å få hjelp. Våre arbeidere reddet noen gjeterne»* (Sergej Rusjnikov, intervju 15.11.2011). Etter oppløsningen av Sovjetunionen ble det gjennomført reformer som betydde kutt i støtten til reinsdyrgjeterne. En konsekvens av dette var nedgang i antall traktorer, økning i bensinpriser og redusering i antall helikoptre. Det betyr i praksis mangel på sosiale relasjoner for reinsdyrgjeterne (Klovov 2002/04:68). Derfor setter mange av gjeterne pris på å få komme inn på oljeområdene mens de er ute på tundraen. Enkelte selskaper har til og med egne rom for gjester, som de kan varme seg i. I blant foregår det bytting av fisk og kjøtt mot annet utstyr.

Nikolaj Latisjev fra Jasavej fortalte at et av selskapene har et rom hvor de tilbyr behandling av reinsdyrflokkene, og hvor gjeterne kan få tannbehandling, medisiner etc. Det er likevel noen selskaper som ikke tillater uvedkommende på området sitt. Tidligere var det også selskaper som hadde hunder på områdene sine. Etter en ulykke hvor rundt 20 hunder drepte noen reinsdyr har myndighetene gått ut med fraråding om å ta hunder ut på feltene. Latisjev fortalte også om at noen selskaper, som tidligere hadde hatt produksjon i Sibir, kom til NAO og ble overrasket over reinsdyrene på tundraen: *«De var ikke vant til reinsdyr, og forsøkte å drepe dem»*. Han bemerket at slike hendelser hører til sjeldenhetene, men at det er viktig at myndighetene regulerer selskapene for å unngå dem.

Polar Lights forklarte hvordan de går frem i forkant av nye prosjekter. Gjennom russisk lov er det påkrevd for selskapene å informere urfolk om ethvert prosjekt de planlegger å gjennomføre i områder hvor urfolk lever og har tradisjonell virksomhet. Som regel er disse offentlige høringene varslet i forkant gjennom media, hvor selskaper opplyser om sine planer. Dokumentasjon for nye prosjekter er tilgjengelig for offentligheten, og skal finnes på steder hvor de enkelt kan nå folk (selskapers kontorer, bibliotek og andre offentlige institusjoner).

Don Wilson beskriver prosessen i forkant av nye prosjekter som ryddig og klar:

With regard to short-term land permits for construction and/or operations, the Company requests the official agreement of the reindeer farm that owns the land. Such written agreement, when granted, is the main document that will serve as the basis for the remaining part of the official procedure. After the agreement is granted, the Nenets Okrug administration calls a meeting of a special Committee. The member of the Committee makes a trip to the location, inspects it and issues a letter to Zapolyarny District. The specialists employed by the Zapolyarny District review the letter and the location inspection report and draft the Land Allocation Resolution for approval of the Head of Administration of Zapolyarny District (whose responsibility it is to grant land permits for non-agricultural purposes). Once the Resolution has been issued, the company has the rights to use the land plot (Don Wilson, intervju per epost 01.12.2011).

Oljeselskapene er altså svært tydelige i okruken, og de aller fleste er involvert i ulike former for sosiale prosjekt. Selskapene forsøker også å vise respekt overfor urfolkene ved å bidra med utstyr og annen hjelp.

5.3 Nenetserne

Angelina Ardeeva, Jasavejs første president og nå guvernørens rådgiver, fortalte at besøket i Alaska på tidlig 1990-tall fikk dem til å forstå at selv om forholdet mellom selskaper og urfolk så ut til å fungere der, så hadde urfolkene i Alaska brukt mye tid på å få dette på plass. Slik kom det til å bli i NAO også, hadde Ardeeva tenkt. Likevel var det klart for henne at urfolket i Alaska og i Russland stod overfor ulike utfordringer. “*For det første*”, sa Ardeeva, “*er det bare ett urfolk i Alaska, og jorda kan være i privat eie*”. Hun forklarte videre at veien til kompromiss og forståelse mellom selskaper og urfolk i NAO har vært lang og vanskelig. Spesielt i tiden da det politiske systemet ble endret etter Sovjetunionens oppløsning på 1990-tallet: “*Vi mistet det rettslige grunnlaget vårt, og måtte få en ny lovgivning, helt fra begynnelsen. Det var nye forhold og helt nye realiteter vi måtte forholde oss til*”.

RAIPONS president Kharyutsjy forklarte i sin tale på den 6. RAIPON kongressen i 2009, at selv om Russlands urfolk er beskyttet gjennom føderale lover og ulike lovsamlinger, fører de kontinuerlige endringene i lovene til en reduksjon i status og rettigheter til urfolkene i nord (Henriksen 2010:97). Kharyutsjy poengterte også at den reduserte makten til Russlands lokale og regionale myndigheter, har ført til en svekkelse av urfolks mulighet til å delta i beslutningstaking om forhold som angår dem direkte. For at urfolket skal kunne delta i beslutningstaking, trenger de en veletablert kunnskapsbase: de må ha kunnskap om egne tap

ved en eventuell industriell utvikling og om konsekvensene av det som skjer på deres områder (Dallmann et al. 2010:5). Her spiller urfolkbevegelsens organisasjoner en viktig rolle.

Jasavej (*The Association of Nenets People Yasavey*) ble etablert 12. Desember 1989, under den første kongressen for urfolk i nord, i Narjan-Mar. Formålet med organisasjonen var å forene alle nenetsere og andre urfolk som bor i NAO (Jasavej 2012). Ordet Jasavej betyr ”en guide som kjenner området godt” på nenetsk. Navnet ble valgt for å reflektere organisasjonens oppgaver og mål; å løse nenetseres sosioøkonomiske problemer, fremme nasjonal identitet, kultur og bevaring av tradisjonell levemåte. I dag arbeider Jasavej med å styrke nenetsernes kapasitet til å beskytte sine rettigheter og interesser for å; bevare det historisk-kulturelle miljøet, gjenopprette og opprettholde tradisjonell virksomhet, åndelige tradisjoner, helse og medisinsk praksis, gamle skikker og tradisjoner, samt sikre nenetsernes juridiske rettigheter. Disse rettighetene inkluderer retten til landområder og andre ressurser (Dallmann et al 2010:18).

En annen viktig organisasjon for reinsdyrgjeterne er Unionen for reinsdyrgjeterne (RHUR), som arbeider tett opp mot Avdeling for jordbruk i Moskva. Unionen ble etablert på 1990-tallet, og er medlem i Foreningen for verdens reinsdyrgjeterne (*Association of World Reindeer Herders*). Lederen for den verdensomspennende unionen er for øyeblikket en nenetser fra Jamal-Nenets. I 2010 fikk unionen en avdeling i NAO. Lederen, Aleksandr Vyutsjejsky (intervju 15.11.2011), fortalte at medlemskap er gratis og at de fleste gårdene er medlemmer, bortsett fra noen av de kollektive gårdene (Harp, Haliver og Karatkaja). Vyutsjejsky fortalte at de hadde hatt et møte med myndighetene hvor de hadde søkt om økt støtte til gjeterne, og fått det innvilget. Dette var et av de konkrete resultatene han kunne vise til. Mange gårder er lokalisert langt unna Narjan-Mar, og det er vanskelig for disse gårdene å løse problemer alene – så Vyutsjejsky mener at unionen skal være deres talerør. Reinsdyrgjeterne har mange av de samme behovene, og noen av de mest dagsaktuelle problemene mange gjeterne står overfor er visstnok behandling og salg av kjøtt, samt forholdet til oljeselskaper. *“Reinsdyrgårder søker ofte konsultasjon hos oss, og da er det viktig at vi opererer som en samlet makt”* (Aleksandr Vyutsjejsky, intervju 15.11.2011). Unionen ønsker først og fremst å bidra som en slags rådgivningstjeneste, og påpeker at det er billigere for gårder å løse problemer gjennom unionen enn gjennom konsultasjonsbyråer.

I tillegg er NAO en del av BEAR, og nenetserne kommer dermed under «*Barents Indigenous Peoples*». Her legges det opp til felles forum hvor urfolkene kan møtes og lære av hverandres erfaringer og bygge opp egen kapasitet.

5.3.1 Strategier for nenetserne

Alle reinsdyrgjeterne er alltid i en sårbar situasjon. De er langt fra sykehus og de har ingen andre de kan få hjelp fra, og må leve med det de har. Derfor vil vi hjelpe dem, med de problemene som finnes for dem. Vi prøver å hjelpe dem, løse problemer og vise myndighetene at disse problemene eksisterer (Galina Platova, Jasavej).

I mange år var prosjektet “Reinsdyr er vårt liv og vår fremtid” et av de viktigste arbeidsområdene til Jasavej. Formålet med prosjektet var å legge grunnlag for en virkelig dialog mellom de ulike brukerne av tundraen. Det ble organisert rundbordssamtaler med representanter fra regjeringen, kooperativer og selskaper. Her fikk gjeterne mulighet til å lage avtaler med selskapene uten myndighetenes og Jasavejs hjelp (intervju med Galina Platova, intervju 11.11.2011). Tanken bak prosjektet var at det ville være lettere å inngå en god formell dialog hvis man først hadde møttes i en mer uformell og vennlig setting. I etableringen av rundbordsamtalene inngikk Jasavej et samarbeid med geolog-foreningen i NAO. Vestlige selskaper ble invitert til å delta, men var tilbakeholdne med deltakelse, med det argumentet at de gjennom deres egne retningslinjer og CSR-politikk i tilstrekkelig grad oppfylte kravene til dialog (Stammler & Forbes 2006:56). En annen svakhet med dette initiativet var at administrasjonen i NAO ikke ønsket å delta. På den måten ble enhver beslutning tatt gjennom dette forumet vanskelig å kanalisere gjennom den regionale lovgivningen. På tross av svakhetene påpekt av Stammler og Forbes, fikk prosjektet flere konkrete resultater.

Reinsdyrgjeterne har nå faktiske avtaler direkte med selskapene, så vi har trukket oss ut i fra prosjektet. Vi har vendt oppmerksomheten mot de gjeterne som ikke har noen avtaler med selskaper. Disse gjeterne bor på områder uten olje. Hele den vestlige delen av NAO har ingen oljeproduksjon. Vi hadde et prosjekt rettet mot dem, med finansiering fra oljepenger. Dette prosjektet het “Krasnyj tsjum” og handlet om helse og kulturelle programmer for disse gjeterne. Først ble prosjektet finansiert av oljeselskaper, men senere tok administrasjonen i NAO over (Galina Platova, intervju 11.11.2011)

Platova forklarte at det var viktig for Jasavej å få på plass samarbeid og avtaler mellom urfolk og selskap, men at dette nå går av seg selv. “*Mekanismen fungerer. Det er ikke lenger behov for vår konstante hjelp i forholdet mellom selskaper og kooperativer. Så nå konsentrerer vi oss om obsjtsjinaene. Vi forsøker å lære dem å være selvhjulpne*”. Et av de viktigste

prosjektene for Jasavej nå, er å utvikle entreprenørskap for urfolk, og hjelpe dem med regnskap, skatt, bokføring osv. Organisasjonen har også et pågående prosjekt om entreprenørskap for unge nenetsere. En av jentene som arbeider i Jasavej, Nadja, har deltatt på dette prosjektet. Hun fortalte at hun hadde vært med på tre konferanser i løpet av det siste året. Målet er at urfolk skal kunne etablere små bedrifter, for å tjene egne penger. Prosjektet retter seg mot reinsdyrgjetere og deres familier. Et annet prosjekt til Jasavej handler om etnoturisme. Galina Platova informerte om at de bygger på erfaringer fra samer og finner som har drevet med det samme. Formålet er å gi urfolk muligheter for ekstrainntekter. Bevaring av språk er også et viktig felt. Jasavej driver en radiostasjon, hvor det i hovedsak er unge nenetsere som skal lede sendingene – på nenetsk. Mange av familiene på tundraen har ikke TV, men de fleste har radio. Så dette er en god måte å nå ut til dem på.

5.3.2 Reinsdyrgjeterens strategier

Reinsdyrdrift er en biologisk ressurs og en viktig kulturbærer for urfolk i det eurasiatiske Arktis. De ulike urfolkene har forskjellige tradisjoner for reinsdyrdriften sin, og ulike forhold til dyrene sine. Nenetserne har tett tilknytning til sine reinsdyr. Bare rundt 2500 nenetsere har reinsdyrdrift som hovedyrke, og rundt 1500 av disse bor på tundraen. Likevel er det meste av det økonomiske livet til urfolkssamfunnene i NAO knyttet til reindriften (Jernsletten & Klov 2000/02:25). Pelsoppdrett er en viktig inntektskilde, men det er kjøttproduksjon som står for det meste av inntektene for de fleste reinsdyrselskaper. For mange gjeterne er reinsdyr eneste inntektskilde (ibid:27). Reinsdyr-kooperativene er underlagt Avdeling for jordbruk i de respektive regionale administrasjonene, og i Avdeling for jordbruk på føderalt nivå (Klov 2002/04:3).

Det arktiske klima og den arktiske fauna er svært sårbar i forhold til forurensning og slitasje fra oljevirkosomhet. Slitasje på tundraens toppdekke vil forringe kvaliteten på beiteområder for reinsdyr. Laven er reinsdyrenes viktigste fôr, men fungerer også som beskyttelse mot oppvarming og forsumping (Jernsletten 1997:81). Laven består av 80 prosent vann, og dermed reflekterer den varmen fra solen om sommeren og hindrer oppvarming av tundraen. På områdene med slitasje reflekteres ikke solen, og tundraen starter å tine. Det som da skjer er at tundraen blir myrområde, som ikke er egnet verken til beite eller oljeutvinning. Ødeleggelse av miljø på grunn av industrialisering gjør det vanskelig for urfolk å fortsette sin tradisjonelle levemåte og økonomi. Irina Khanserova, visepresident i Jasavej, mener at rundt

70 prosent av området NAO er beiteområder, og 30 prosent av beiteområdene brukes nå av oljeselskapene. I perioden 1984 til 2002 ble beiteområder med tilstrekkelig kvalitet på lav redusert med 20 prosent (Dallmann et al.2010:42).

I områder hvor reinsdyrgjeterne ferdes og det foregår oljeproduksjon er det lett for reinsdyrene å skade seg på avfallsmateriale og spise forurensset lav. Skader og sykdommer har blitt vanligere, noe som igjen fører til at flere av reinsdyrene ikke kan brukes til transport av utstyr (Stammmler 2007:167). Tidligere kunne oljearbeidere fiske og jakte, samt plukke bær på tundraen. Det medførte at de ofte eksporterte store tønner fisk og kjøtt fra okrugen. Irina Khanserova påpekte at dette har skapt problemer mellom urfolk og oljeselskaper. I dag frarådes selskapene å plukke bær, sopp og lignende på tundraen. Denne aktiviteten er forbeholdt urfolket, da det er deres livsgrunnlag.

Det er, i følge Khanserova, fjorten familiedrevne gårder i NAO. Disse bor konstant på tundraen, men bare én av disse har reinsdyr, resten driver med fiske. Mange av disse bor i nærheten av Varandey-feltet. Narjanmarneftegas har produksjon i Varandey-terminalen, og har gitt de berørte urfolkene båter og annet utstyr. Ved en storm ble husene til urfolket her ødelagt, og da bygde oljeselskapene nye leiligheter til dem. Pjotr Khabarov fra Jerf fortalte en annen storm i Varandey i 2010, som ødela en oljeledning under konstruksjon. Mye olje slapp ut i Petsjenka-elven. På grunn av flom i elva på dette tidspunktet kom det mye olje på tundraen som ødela mye av laven. Selskapet har, i følge Jerf, ikke ryddet tilstrekkelig opp etter seg – og gjeterne fra Jerf har måtte rydde mye av området selv. Jerf har søkt om hjelp fra diverse myndigheter, men saken står på vent. Reinsdyrene vil ikke lengre bruke området, og gjeterne er fortvilet. Khabarov påpekte at dette var det første seriøse oljeutslippet, og at de ikke hadde opplevd noe lignende tidligere.

Gjeteunionen Jerf ble grunnlagt i 1992, som et kooperativ. På 1990-tallet ble det åpnet for at bønder kunne danne private obsjtsjinas med slik aktivitet. Denne loven gav muligheten til å danne Jerf. Lederen for Jerf, Khabarov, fortalte om hvordan kooperativet ble dannet:

I følge loven kunne bønder leie beiteområder. De kunne også få eierskap til dyr, avhengig av hvor lenge de hadde arbeidet med reindrift. De gjeterne som gikk sammen om å danne Jerf hadde tidligere tilhørt Kolkhozet Harp. Resultatet var seks klansamfunn som gikk sammen, med totalt 1500 reinsdyr. I dag finnes rundt 40 gårder som tilhører Jerf, og antall dyr er oppe i 12 000. De fleste er lokalisert i Varandey-området – hvor det er mye olje. Derfor er forholdet til oljeselskapene veldig viktig for gjeterne i Jerf. Både Narjanmarneftegas, Basjneft og Lukoil har produksjon her.

Khabarov fortalte at de har arbeidet hardt for å få på plass gode avtaler med oljeselskaper. I følge Khabarov ønsket selskapene først å betale til okrugen i stedet for direkte til gårdene, og at gårdene så skulle søke penger fra okrugen. Dette mener han var en vanlig kilde til konflikt på 1990-tallet, men fra 2002 har det vært gode og direkte avtaler mellom selskaper og kooperativer. I denne perioden søkte Jerf om hjelp fra advokatfirma og analytiske firma for å stille sterkere i forhandlingene. Frem til 2003 ble kompensasjonen regnet ut fra Avdeling for jordbruk i okrugen og Khabarov mener at kompensasjonen var veldig lav. Fra 2003 ble loven endret, og avtalene skulle inngås konfidensielt mellom gjeterne og selskaper. Jerf søkte på denne tiden hjelp fra økonomer for å regne ut beløp. Kompensasjonen de mottar fra selskapene gir en viktig tilleggsinntekt for gjeterne. I følge Khabarov er det kun omtrent fire av kooperativene i NAO som har direkte avtaler med oljeselskaper.

5.3.3 MODIL-NAO

Prosjektet MODIL-NAO er et samarbeid mellom den norske Polarinstituttet og Jasavej, og ble finansiert av det norske Forskningsråd under Det Internasjonale Polaråret 2007-08 (IPY Nenets 2011). Formålet med prosjektet var å gi urbefolkningen i NAO et verktøy (GIS-database) for å fremme sine interesser i et område med intensiv oljeutvinning. Gjennom prosjektet ble områdene i NAO delt inn i “korridorer” etter trekkrutene til reinsdyrgjeterne. Dette betyr at det er lettere å forholde seg til hvem som har bruksrett til akkurat de spesifikke landområdene, hvem som skal delta i forhandlinger på ulike prosjekter, hvilke gårder som har krav på kompensasjon og juridiske rettigheter tilknyttet landområder. Jasavej har dette kartet hengende på kontoret sitt, og Galina Platova organisasjonen beskrev prosjektet som svært viktig:

Dette var det første av denne type prosjekt i Nordvest-Russland. Det er veldig viktig fordi det ikke er lagd av regjeringen eller oljeselskapene, men av urfolket. Kartet viser hvor nenetserne driver fiske, hvor migrasjonsrutene går etc. Denne type informasjon som finnes på dette kartet har ikke eksistert tidligere. Vi kan se på kartet og se nøyaktig hva som foregår til ulike tider. For eksempel brukes kartet i flere offentlige høringer av selskaper, og kartet vurderes før man inngår avtaler.

Sosialantropolog og rådgiver for RAIPON, Olga Murasjkova mener dette kartet er viktig. Hun var med på prosjektet, og sier at kartet har muliggjort at gjeterne får kompensasjon for områder oljeselskaper bruker, selv om det ikke nødvendigvis er reinsdyr der. Ved at hver gård eller kooperativ har fått “sin” migrasjonsrute kan ikke oljeselskaper si “men, her er det jo ingen folk, så her kan vel vi være”, i følge Murasjkova. Området tilhører en bestemt gård, og

selskapene må forholde seg til denne gården. I følge Murasjkova er det spesialister som skal gjøre konsekvensutredningen. De skal måle kvaliteten på jorda, vurdere hva den er verdt og om det er beiteområder. De måler også kostnader dersom det blir skade på jorda. Det måles også hvor mye skade infrastruktur vil påføre tundraen. Murasjkova sier at det er oljeselskapene som skal ansette spesialister for å foreta denne konsekvensutredningen.

5.4 Andre utfordringer

Flere nenetsere vil svare andre ting enn oljevirkksomhet på spørsmål om hva som utgjør den største utfordringen for dem i årene som kommer. Mange steder er det fortsatt dype og komplekse sosioøkonomiske problemer, som i stor grad skyldes opprivingen av deres nomadiske samfunn under kommunismen, og ringvirkningene av overgangen til et åpent marked etter Sovjetunionens fall. Den sosioøkonomiske situasjonen for urfolk i Russland er dramatisk dårligere enn for russere generelt (Anaya 2010:15). Situasjonen har bedret seg i løpet av de siste 15 årene, men fortsatt er det en rekke utfordringer, spesielt når det kommer til yrkesmuligheter, økonomisk utvikling, utdanning, helse og kvinners muligheter.

Etter statens forsøk på å gjøre nomadene bofaste under sovjetperioden, ble mange kvinner og barn værende i landsbyene mens mennene dro på gjeting. Dette har resultert i en situasjon hvor kvinner er mindre delaktige i tradisjonelle aktiviteter, og at reinsdyrdrift er blitt en mannsdominert økonomi med mange ungkarer. Færre og færre kvinner ønsker å gifte seg med menn som bedriver reinsdyrgjeting – fordi levekårene på tundraen er mye tøffere enn i bosettingene. Igor Gots fra Narjan-Marseismorazvedka mener dette er et av de største problemene for nenetsernes fremtid: *”Bare menn har hatt ansvar for reinsdyrene. Kvinner har tradisjonelt gjort hovedarbeidet i tsjumen. Stelt hjemme, sydd, lagd mat osv. Menn har ikke gjort dette som barn, og nå må de lære seg å gjøre dette selv. Selvsagt trenger menn kvinner for å klare seg”*.

I 2002 hadde så mange som 48 prosent av urfolk i Russland kun barneskole, og 17 prosent var analfabeter mot hhv. åtte prosent og 0,5 prosent for hele Russland (Anaya 2010:16). En av årsakene til dette kan være at de av urfolkene som tar mer utdanning enn dette ikke har mange jobbmuligheter når de kommer tilbake til tundraen. Jeg var på yrkesskolen for jordbruk og økonomi i Narjan-Mar under oppholdet mitt i Narjan-Mar, høsten 2011. Der snakket jeg med nenetsiske elever som studerer for å bli veterinærer. Kun få av de nenetske elevene på

yrkesskolen kommer fra tundraen. De fleste er fra bosettinger. Av de fire elevene jeg snakket med, var det kun to av dem som kunne tenke seg å vende tilbake til tundraen etter endt utdanning. Eleven Sergej svarte at han ikke ønsket å vende tilbake, fordi det ikke var noen framtidsutsikter der. Lena ville bare hjem til tundraen i feriene, mens Evgenij var usikker. Engelsklæreren deres mente at situasjonen var vanskelig:

Ikke så mange ønsker egentlig å bli veterinærer, kanskje maks fire av dem. Jeg vet ikke hvorfor. De vet litt om sitt yrke, men de vet ikke hvor de kan arbeide i fremtiden, hvordan de selv kan bo. Det er vanskelig, fordi lønningen er lav, selv i vår region. De ønsker ikke å vende hjem etter utdanning fordi det er ingenting å gjøre i deres bosettinger. Det er kun vodka. Drikke, sove... og det er alt. Ingen underholdning, og lite klær og mat. Det er så lite der, og de ser det. ..De kommer hit og begynner å studere for å bli veterinær, fordi de ikke vet hvor de ellers kan dra. De kommer til vår skole, fordi vi tar i mot dem uten eksamen.

Engelsklæreren tror omtrent alle vil bli igjen i Narjan-Mar. Hun sier at ungdommene ser hvordan foreldrene sliter i bosettingene. En av elevene har syv søsken, og moren er alene med dem. Hun er pensjonist og har 3000 rubler i måneden. *“Hun må gi alle mat og klær. De vil ha ting, de vil kunne kjøpe mobiltelefon og sjokolade. Og de ser at foreldrene ikke kan gi dem dette”,* sa engelsklæreren. Også sosiallæreren deres påpekte at de nenetske elevene ikke ønsker å vende tilbake på grunn av de mange sosiale problemene der. Det er flere arbeidsmuligheter i byen enn på tundraen, og i byen har de fritid hvor de kan dra på klubber, sportssentre, kjøpesentre, konserter osv. Veterinærlæreren var uenig, og mente at de fleste av nenetserne på veterinærlinjen kom til skolen i den hensikt å vende hjem. Mange av dem er sendt fra kooperativene, og mottar stipend derfra så de skal komme tilbake. I 2011 fikk fire av 18 veterinærstudenter stipend fra et kooperativ. Det er nenetsere på alle linjer på skolen, men det er bare veterinærlinjen som er direkte knyttet til å få arbeid på tundraen senere. Det er også mulighet til å få arbeid i kooperativ med økonomiutdanning.

Anatolij Taleev fra Zapoljarny kommune forklarte at de er klar over problemet med at nenetsungdom ikke ønsker å vende tilbake til tundraen etter endt utdanning. *”Dette er et problem som vi må løse sammen med okrugene. Vi har enda ikke noe program klart, men vi vet om problemet og vi skal treffe noen tiltak. Dette er et sosialt problem, og det er mangel på reinsdyrgjetere ved gårdene”.*

Infrastruktur er også en utfordring. For mye infrastruktur vil skade laven på tundraen, og gi svært negative utslag for reinsdyrene. Gots fra Narjan-Marseismorazvedka mener at dette er positivt, fordi tundraen i NAO ikke blir like mye ødelagt som tundraen i Sibir er blitt av

industriell utvikling. ”Her er det ingen veier, ingen tognett. Og det vil heller ikke komme”. Selv om det er positivt at myndighetene i NAO operer med strenge regler for infrastruktur på tundraen, er det vanskelig for gjeterne å eksportere reinsdyrkjøtt for salg. Helikoptertransport er svært dyrt, og få gårder har råd til å eksportere kjøtt på denne måten. I tillegg er det dyrt med gode slakterier, og dermed vanskelig for gjeterne å forbedre kvaliteten på kjøttet. En lønnsom reinsdyrdrift er dermed problematisk å etablere. Dessuten får veldig få nenetsere jobb i oljebransjen. Kommunikasjonsleder Sergej Rusjnikov fra Narjanmarneftegas mener det er bedre for nenetserne i lengden om oljearbeiderne kommer fra andre steder:

I Sibir bygde de store byer kun for arbeidere, men når gassen tok slutt ble det tomme byer. Det er bedre å få arbeidere hit, mens de bor andre steder. 30-40 prosent er her (av omtrent 800 arbeidere), mens resten er ute i feltet. Noen kommer for få måneder og reiser så hjem igjen. Vi bruker erfaringen fra Sibir og trenger ikke gjøre samme feil her. Vi trenger ikke store byer her, folk vil bo andre steder. Vi glemmer ikke urfolket her i NAO.

Altså ser det ut til at Narjanmarneftegas mener at å ansette nenetsere og andre som opprinnelig kommer fra NAO vil føre til en infrastruktur som ikke lengre vil være levedyktig når oljen tar slutt, og at det av den grunn er bedre med gjestearbeidere. Dermed kan det tyde på at arbeid i oljebransjen ikke nødvendigvis er en løsning på arbeidsledigheten blant nenetsere.

Oppsummering

I Russland er det et stort antall lover som tar for seg urfolks rettigheter. Det har derimot vært fremsatt kritikk av lovene, som i enkelte tilfeller motsier hverandre, og er vagt formulert. I tillegg er implementering av disse lovene fraværende i flere tilfeller. Samtidig viser Konseptdokumentet at staten tar kritikk og bekymringer fra urfolkrepresentanter på alvor, og har satt i gang tiltak for å bedre den juridiske situasjonen for urfolk. Flere urfolkrepresentanter mener likevel at formuleringen i konseptdokumentet er for vag. I NAO ser det derimot ut til å være villighet i administrasjonen til å implementere lovverket som skal beskytte urfolk, og flere tiltak er allerede satt i gang. Flere nenetsere er ansatt i viktige stillinger i administrasjonen, og Jasavej er godt representert i hele regionen. Oljeselskaper er også bevisst på urfolket, og har flere sosiale prosjekter for å bedre den sosioøkonomiske situasjonen i okrugene. Dialog mellom selskaper og reinsdyrgårder er godt etablert i de områder hvor det er olje, selv om vanskeligheter forekommer. For mange nenetsere er sosiale problemer et større problem enn oljeutvinning.

6 Trekantforhold

It is clearly in the best interest of the Russian state, and its respective enterprises and joint ventures, to foster genuine coexistence rather than simply paying lip service. It makes for far better public relations to have herders actively on the land in the 21st century, than it does to have them migrating to towns in droves because the future on the tundra seems untenable (Stammler & Forbes 2006:57).

Involvering av urfolk i beslutningstaking regnes (Anaya 2010, Stammler og Wilson 2006, Dallmann et.al 2010) som en av de viktigste forutsetningene for at urfolk skal kunne fortsette med sine tradisjonelle aktiviteter i tiden som kommer. «*Urbefolkningen er kun sårbar dersom den ikke får være med å bestemme utviklingen selv*», sa Grete Hovelsrud fra Cicero under et møte om utfordringer i Arktis (Reed 2012). Dette bringer oss tilbake til et av spørsmålene i kapittel 1, om en god dialog og godt samarbeid mellom aktørene kan føre til at nye og gamle økonomier kan sameksistere, og hvordan er urfolkets innflytelse i trekantforholdet mellom aktørene?

I forrige kapittel så vi på ulike strategier aktørene har overfor hverandre. I dette kapitlet vil jeg diskutere hvordan disse strategiene virker inn på trekantforholdet mellom dem, og hvordan aktørene selv vurderer dette samarbeidet. Jeg skal også se nærmere på nenetsernes og myndighetenes posisjon som interessant overfor oljeselskapene. I tillegg vil jeg diskutere selskapenes CSR-policy, og hvordan den har betydning for forholdet mellom de tre aktørene. Lovene som skal beskytte urfolk finnes i Russland, men er ofte ikke tilstrekkelig implementert, eller er for generelle. I kapittel 4 argumenterte jeg for at Russland er en skjør stat, med lav statskvalitet. Dette åpner for korrupsjon og selektiv rettshåndheving blant statsansatte. I slike tilfeller mener Neugebauer at urfolket ikke kan regne med at myndighetene vil arbeide for urfolkets beste fremfor egne interesser. Jeg vil derfor diskutere i hvilken grad dette er tilfellet i dette studiet.

Relasjonsbyggingen mellom urfolk, myndigheter og oljeselskaper avhenger i stor grad på om det finnes et miljø som åpner for å bygge slike forhold. Dette miljøet innebærer ikke bare det juridiske rammeverket, men også en rekke andre faktorer som påvirker menneskets vilje til å engasjere seg i dialog (Stammler og Wilson 2006:14). Økonomisk innflytelse, arven fra sovjettidens praksis, involvering av vestlige selskaper, samt forholdet mellom de ulike samfunnsgruppene og de regionale myndighetene spiller alle en rolle her (ibid:14). Dermed anser jeg det som nødvendig å diskutere andre utfordringer nenetserne står overfor, ettersom alle påvirker deres interessentmakt. Til slutt vil jeg drøfte nenetserne i en mer global

sammenheng, for å se hvordan globaliseringen kan være en utfordring og samtidig gi muligheter for nenetserne.

Olga Murasjkova, sosialantropolog og rådgiver i RAIPON mener at situasjonen i NAO er bedre enn for urfolk i mange andre områder. Grunnen til dette, er i følge Murasjkova, at i NAO begynte man leting etter olje allerede på 1960-tallet. Det var starten på en lang konflikt, hvor det allerede på den tiden oppstod et behov for å løse slike problemer. På 1990-tallet da det kom flere spesifikke lover som skulle beskytte urfolk og tradisjonelle aktiviteter, var allerede dette arbeidet godt i gang i NAO, og lovene fungerte der. Hun fortalte at da hun først kom til NAO for rundt 10 år siden fantes det ikke noen dialog mellom aktørene, og det var konflikter. Aktørene klarte ikke å kommunisere, fordi de ikke forstod hverandre. Nå finnes det dialog, og det finnes informasjon (Murasjkova, intervju 21.11.2011). Dette kapitlet begynner med en diskusjon om hvordan aktørene selv anser trekantforholdet mellom urfolk, myndigheter og oljeselskaper.

6.1 Aktørenes betraktninger

Dette området er gjeterens hjem, og oljeselskapene er bare gjester, så de burde følge reglene. Om ti år vil det ikke være noen oljeselskaper her, og det er dermed veldig viktig å etterlate alt som det var før (Nikolaj Latisjev, visepresident i Jasavej, intervju 04.11.2011).

I løpet av oppholdet mitt i NAO opplevde jeg at forholdet mellom de tre aktørene er rolig og preget av gjensidig respekt. Både myndigheter, selskaper og urfolk var alle godt synlige i bybildet i Narjan-Mar, og i løpet av den måneden jeg var der ble det avholdt flere konferanser og debatter hvor representanter fra alle aktørgruppene var representert. De aller fleste informantene mine mente at situasjonen var bra, og at den hadde bedret seg spesielt de to siste årene. I løpet av de siste to årene har Avdeling for urfolksaker i administrasjonen blitt etablert og MODIL-NAO prosjektet har blitt fullført med blant annet det konkrete resultat å dele tundraen inn i migrasjonsruter. Flere av informantene mine påpekte at MODIL-NAO prosjektet har vært svært viktig, og at det har fått mye oppmerksomhet fra både myndigheter og industri, som igjen har bidratt til å bedre situasjonen i NAO.

Irina Khanserova, journalist og visepresident i Jasavej, mener også at situasjonen har bedret seg de siste årene. Hun mener at oljeselskaper i større grad enn tidligere fokuserer på et godt forhold med urfolk:

Selskapene ønsker å bevare sin posisjon i NAO, de ønsker å bli så lenge som mulig. Derfor prøver de å bevare sitt gode rykte. I Jamal-Nenets og Khanty-Mansijsk ble områdene delt mange ganger mellom ulike aktører, men i vårt område har man et lengre perspektiv. Selskapene ønsker å bli her, og de ønsker ikke ulykker. De trenger å ha et godt forhold til reinsdyrgjeterne og gode relasjoner med myndighetene.

Khanserova sier at det i begynnelsen var mange små selskaper som var vanskelig å kontrollere, men at det nå for det meste er store selskaper, eller selskaper tilknyttet staten. Disse mener hun er enklere for myndighetene å kontrollere, og hun mener også at selskapene i større grad tenker på miljøet, og at de er mer opptatt av å bevare naturen.

Rådgiver for guvernøren, Angelina Ardeeva, er også positiv til utviklingen:

Det eksisterer diplomati mellom oljeselskaper og andre interessenter. I dag har vi en ganske effektiv lov som sikrer god økologisk standard og som gjør at selskapene ikke kan skade naturen uten at det gir konsekvenser – loven er ganske sterk i denne sammenheng. Nå tror jeg vi kan være gode naboer - gjeterne og oljeselskaper forstår dette.

Oljeselskapene ser ut til å være interessert i å ha et godt forhold til både myndighetene og urfolket, og har involvert seg i flere sosiale prosjekter for å få til dette. Sjubina fra Total har inntrykk av at forholdet mellom urfolk og lokale myndigheter i NAO er tett. «Det er ikke så mange folk der, så de er veldig nær hverandre», fortalte hun. Sjubina opplever prosjektet «Krasnyj tsjum» som et eksempel på godt samarbeid og gjensidig forståelse mellom partene. Den lokale administrasjonen og den lokale helsesektoren er involvert, Jasavej er med og oljeselskapene bidrar med økonomisk støtte. Det finnes flere vellykkede samarbeidsprosjekter hvor representanter fra alle tre aktørene er med, så ting tyder på å gå bra i NAO.

Også myndighetene investerer mye tid og ressurser for å sikre gode forhold for urfolket i okruken. Jurij Khatanzejskij, leder for Avdeling for urfolkssaker i NAO, mener det er naturlig at okruken skal beskytte urfolket, spesielt siden nenetserne er titulærbefolkning. «Nenetserne er en naturlig del av okruken, og må tas vare på», sa han under intervjuet jeg hadde med han. Khatanzejskij mener det er myndighetenes plikt å bevare urfolkenes rettigheter, og å minimere den negative påvirkningen av oljeproduksjon, nettopp ”fordi reinsdyrene eksisterte her lenge før oljeselskapene kom”. NAO er et lite område, med under 50 000 innbyggere. Rundt 8000 er nenetsere, noe som gjør dem til en stor gruppe i okruken. Nenetserne har også en historisk tilhørighet til området, og dette er med på å gjøre dem til en sentral aktør i forhandlinger. De andre aktørene må forholde seg til urfolket, som på ingen måte utgjør en ubetydelig gruppe. Dette er derimot ingen garanti for at nenetserne blir inkludert i

forhandlinger. Både myndigheter og oljeselskaper har vesentlig flere verktøy for å få frem sine perspektiver i forhandlinger enn det reinsdyrgjeterne har. De fleste aktørene mener at det er myndighetenes ansvar å kontrollere situasjonen. *”Oljeproduksjon er et mål for staten, så vi kan ikke være uten det. Vårt mål er å gjøre forholdet mellom aktørene vennlig”* (Nikolaj Latisjev, intervju 04.11.2011).

Galina Platova fra Jasavej mener også at myndighetene i utgangspunktet er villige til å beskytte urfolket, og at lovverket som skal beskytte dem er godt nok. Vel og merke, *«dersom lovene faktisk implementeres»*, bemerket hun. Dette tyder på at også i NAO er det tilfeller hvor lovene ikke implementeres tilstrekkelig, eller at brudd på lover ikke nødvendigvis gir konsekvenser for dem som har begått lovbruddet. Lederen for Reinsdyrunionen i NAO, Aleksandr Vyutsjejsky, mener at sameksistens er mulig, med at staten må bli nøytral og operere som en dommer. I følge ham er det per dags dato ikke tilfelle. *”Fordi myndighetene får penger fra oljeselskapene for å eksistere. Selskapene bestemmer reglene”* (Aleksandr Vyutsjejsky, intervju 15.11.2011). Ingen av representantene fra nenetserne jeg snakket med var negativt innstilt til situasjonen, men Vyutsjejsky, Platova og Khabarov antydte at myndighetenes interesser overfor oljevirkksomheten i blant ser ut til å komme fremfor urfolkets rettigheter. Er det slik at det er oljeselskapene som er premissleverandør i NAO, og i så fall – hvilke implikasjoner har dette overfor nenetserne?

6.2 Selskaper som premissleverandør?

Det meste i Russland utvikles på grunn av oljepenger, mens reinsdyrgjeting ikke gir så store inntekter (Sergej Rusjnikov, Narjanmarneftegas).

Fra 2007 mistet føderasjonssubjektene muligheten til å motta skattefradrag fra leie av land til olje- og gasselskaper. Dette betyr, i følge Andreyeva og Kryukov (2008:284) at den eneste rollen regionene har i utvikling og implementering av olje- og gassprosjekter i hovedsak består av å motta indirekte goder fra aktiviteten til olje- og gasselskap – som felles sosiale prosjekter. For å oppnå sine økonomiske mål må staten derfor styrke oljeselskapene og legge til rette for investeringer. Dette gir oljeselskapene stor makt. Stammler (2007:179) mener dette er tydelig gjennom at myndigheter ofte arbeider for å få gjennomslag for lover vedrørende olje- og gassproduksjon fremfor lover som skal beskytte urfolket. Administrasjonen i NAO tjener på selskapene i form av transport, infrastruktur og skatteinntekter. Oljeselskaper har også modernisert hele landsbyer, som for eksempel Krasnoe

i NAO. I en slik situasjon er myndighetenes avhengighet av selskaper synlig. Store selskaper forsøker å ha tette bånd med de mest innflytelsesrike politikerne i Russland, men også politikere ønsker å ha tette bånd med direktører for de store selskapene (ibid:179). Khabarov antydte at guvernøren i NAO er tett knyttet opp mot oljeselskapene og at dette påvirker reinsdyrgjeterne:

Norge har et sterkt oljefond og er i dag et av verdens rikeste land. Vi kan ikke si det samme om Russland. Nå har vi en situasjon hvor det er et stort gap i det russiske budsjettet. Olje er vår største inntekt, og vi vil ha så mye olje som mulig, fordi olje er penger. Selskapet Basjneft, et av de store selskapene, har kommet til NAO og vil starte produksjon her. De ønsker å komme i gang så snart som mulig, men det tar tid å få på plass avtaler, og for oss er det viktig å ha dette på plass først. Men regjeringen støtter dem, ikke oss.

Khabarov fortalte om et oljeselskap som hadde startet produksjon uten å ha papirene i orden. Gjeterne kom til området og rapporterte det de så. Arbeidet ble stoppet, og selskapet fikk en bot. Boten var imidlertid ekstremt lav - 10 000 rubler (rundt 1500 kroner), i følge Khabarov. Jerf saksøkte selskapet, men Khabarov hevder at de regionale myndighetene forsøkte å stoppe rettssaken. Han mener at selskapene har stor kontroll på de regionale myndighetene: ”På 1990-tallet drev selskapene sterk lobbyvirksomhet i det lovgivende organet – da lovene ble skapt. De ordnet avtalene i favør av oljeselskapene. Derfor er det i dag problematisk for reinsdyrgjeterne, og de må selv kjempe for rett til land”. Khabarov fortalte at det finnes et statlig organ, ”Jordbrukskontroll”, men at dette organet har få midler. De holder til i Karelia, som er svært langt unna NAO. Men når Jerf har søkt om hjelp fra dem, har de fått svar om at de ikke har midler til å hjelpe dem. Derfor mener Khabarov at det er opp til gjeterne selv å kontrollere situasjonen. Han mener at dette er vanskelig for andre og mindre kooperativer som ikke har så mange midler som Jerf.

Staten i Russland er eier av all jord og naturressurser i landet. Det gjør dem til den sterkeste interessenten overfor oljeselskaper. Dermed mener jeg det er naturlig å se på hvordan denne posisjonen gjenspeiles i forholdet mellom selskaper og myndigheter.

6.3 Myndigheter som interessant

Som eier av all jord og naturressurser er russiske myndigheters interessentmakt stor. Myndighetene har mulighet til å utføre blant annet sanksjoner og reguleringer som kan påvirke selskapene i stor grad. Samtidig står oljeproduksjon for mesteparten av inntektene i okrugene, noe som har en rekke ringvirkninger; utbygging av infrastruktur, nye arbeidsplasser,

bedring av helsevesen osv. Dette gjør at også myndighetene kan komme i et slags avhengighetsforhold til selskapene. Det oppstår da en slags symbiose mellom myndigheter og selskaper, hvor avhengigheten til hverandre er stor. Dette bidrar muligens også til å gjøre urfolkenes situasjon mer sårbar.

I mange tilfeller tar selskapene, gjennom CSR på mikronivå, ofte på seg oppgaver som tradisjonelt har vært myndighetenes ansvar. Konkurransen mellom de ulike selskapene er stor, noe som får utslag i de mange sosiale prosjektene selskapene er involvert i. Som nevnt i kapittel 5 er det slående hvor synlig selskapene er i bybildet i Narjan-Mar. Selskapene roper høyt om sin «bragd», og konkurrerer med hverandre om å kunne fremstå som dem som gjør mest mulig sosialt arbeid for lokalsamfunnet. Selv om nenetserne har bruksrett til beiteområder, så eies all jord av staten i Russland. Latisjev fra Zapoljarny kommune mener myndighetene burde bruke denne interessentmakten til å regulere og kontrollere enda mer enn de gjør nå, at de burde sørge for enda bedre dialog med selskaper og kooperativer og at lovene burde være klarere formulert. Det skal sies at Latisjev selv er nenetser og arbeider i Avdeling for urfolkssaker. Hans synspunkt gjenspeiler ikke nødvendigvis handlingene til de andre avdelingene i okrug-administrasjonen.

Khabarov fortalte at i Jamal-Nenets går alle penger fra oljeselskapene til administrasjonen, som deretter fordeler pengene mellom gjeterne. *”Hvis ikke gjeterne selv kan kjempe for sine rettigheter, skal myndighetene gjøre det. Men det kommer an på myndighetene”*. Han mener situasjonen i NAO i så henseende er vanskelig. Han pekte på at guvernøren i Jamal har vært den samme i flere år og at hans medarbeider-team har bestått av mange eksperter. Et klart system, mener han, hvor det har vært klart fra administrasjonen hvem som er mottakere av pengene. Han pekte videre på at det i NAO har vært hyppige utbyttinger av guvernører, og han mistenkte at ved opprettelse av et fond tilsvarende det de har i Jamal, hvor pengene skal fordeles fra administrasjonen, vil pengene forsvinne i korrupsjon. Derfor, sa han, er det bedre at gjeterne kjemper for egne rettigheter.

Implementering og klarhet i de juridiske ordningene som skal sikre jord- og ressursbruk er motstridende og inkonsekvent i mange tilfeller. Dette åpner for at selektiv rettshåndheving, altså at lovene kan vurderes forskjellig etter hvem som skal håndheve dem. Et annet poeng er at brudd på lover ikke nødvendigvis får konsekvenser for oljeselskaper. Dette setter urfolket i en sårbar situasjon som gjør at de tjener på å gjøre seg selv sterkere som selvstendig aktør, uten å være totalt avhengig av myndighetene. Noen regioner har riktignok bedre håndhevelse

av lovverket enn andre regioner, og de fleste av informantene mine virket positive til det arbeidet de lokale myndighetene gjør for å beskytte nenetserne. Det skal sies at de eneste jeg snakket med av myndighetspersoner under intervjuinnsamlingen er alle nenetsere selv, og arbeider direkte opp mot urfolksspørsmål. Det vil være nærliggende å tro at disse har fokus rettet mot å ivareta urfolkenes interesser, men det sier kanskje ikke så mye om hvordan det helhetlige bildet av myndighetenes interesser er. Som Jurij Khatanzejskij sa, så regnes nenetserne som en naturlig del av okrugen, og det er, i følge Khatanzejskij, i de regionale myndighetenes interesse at det fortsatt skal være urfolksaktivitet på tundraen den dagen oljeproduksjon tar slutt.

Myndighetene har mulighet til å bruke sin interessentmakt til å skape en positiv utvikling i regionen, til å legge til rette for en genuin dialog mellom aktørene i forhold til oljeboring på tundraen, til å beskytte urfolkets rettigheter og til å sørge for at oljeselskapene følger det lovverket som finnes. Samtidig er det muligheter for at de kan misbruke denne interessentmakten med det Taylor (2011) kaller «unrule of law», og la korrupsjon og egenvinning prege forholdet til oljeselskapene. Samtidig er det gode muligheter for at det relativt høye antallet nenetsere i administrasjonen i NAO bidrar til å skape det Taylor (ibid) kaller en slags felles «misjon» for de statsansatte. Taylor mener at nettopp mangel på en slik misjon for statsansatte i Russland bidrar til korrupsjon og selektiv lov håndheving av statsansatte. Dersom det faktisk finnes en slik felles misjon i NAO, kan dette tenkes å redusere korrupsjon og «unrule of law». Blant dem jeg snakket med var det innlysende at nenetsernes rettigheter var viktig for de regionale myndighetene, og at det var en naturlig del av okrugens arbeid. Jeg er ikke sikker på hvor langt denne felles «misjonen» om bevaring av urfolkenes tradisjoner strekker seg i andre avdelinger i okrug-administrasjonen, men det vil være mulig at det kan ha en positiv ringvirkning utover i avdelingene.

Aleksandr Vyutsjejsky, leder for Reinsdyrunionen, fortalte at myndighetene legger press på gjeterne for å få dem til å signere avtaler med oljeselskap. *”Oljeselskaper lover å bygge skoler, barnehager osv., og myndighetene ber gjeterne signere avtalene med selskapene. Fordi oljeselskapene betaler det meste av skatten så finansierer de alt liv i NAO. Gjeterne står alene mot myndighetene og selskapene. Det er ikke så bra”*. Jo bedre forhold mellom oljeselskaper og politikere, jo vanskeligere er det å sikre at juridiske rettigheter blir håndhevet. Sett i lys av dette er urfolkene ofte nødt til å kjempe mot myndighetene også (Stammmler 2007:179). Dette bidrar til å styrke Neugebauers (2003) påstand om at urfolk vil

tjene mer på å henvende seg direkte til selskapene gjennom interessenttilnærming enn ved å basere seg på beskyttelse gjennom lovverket. I NAO har urfolket, ved hjelp av Jasavej, gjennom flere år arbeidet for å styrke sin interessentmakt.

6.4 Urfolket som interessent

Neugebauer (2003) mener at det nåværende rettighetsbaserte regimet ikke er i stand til å beskytte urfolk fra de negative konsekvensene av petroleumsvirksomheten. Han mener at dersom urfolk legger til side kampen om rettslig vern og heller fokuserer på en rolle som interessent overfor selskaper, vil urfolket kunne overbevise selskapene om at urfolket bør tas med på beslutningstaking i saker som angår dem. Jeg vil argumentere for at urfolket i NAO allerede, i en viss grad, har inntatt en slik posisjon. Spørsmålet er hvor sterk deres interessentmakt er, og i hvor stor grad selskaper inkluderer dem i beslutningstaking. Stammler (2007:180) hevder at urfolk ofte blir lurt i forhandlinger. I løpet av forhandlingene ledes urfolkene til å tro at de kan komme med krav, men til syvende og sist er det oljelobbyen som legger betingelsene. Oljeselskapene foretrekker, i følge Stammler, å forhandle med små samfunn, og om mulig med familier. Små grupper og familier har ofte lite kunnskap om lover og rettigheter, eller annen ekspertise. Det er dermed forventet at motstanden i slike grupper vil være mye mindre og at det dermed vil ta mye kortere tid å signere kontrakter. Stammler (2007:180) påpeker også at dersom urfolkene er splittet, har selskapene en stor fordel. De kan da kjøpe signaturer med snøscootere og vodka. Dette kan også tenkes å skje i NAO.

Jasavej er blitt en viktig politisk organisasjon for urfolket i NAO, og har opparbeidet seg et relativt godt forhold til oljeselskaper. Dette kan ses på som en slags uformell praksis, hvor urfolksorganisasjonen har initiert dialog og rundbordssamtaler som en slags mekanisme for å redusere selektiv rettshåndheving fra myndighetenes side. Selskapet Polar Lights ser ut til å ha anerkjent reinsdyrgjeterne som en interessent, og har en policy om å inkludere alle anbefalinger og meninger fra berørte nenetsere i prosjektdokumenter. Som et eksempel viser Don Wilson til at selskapet tar hensyn til reinsdyrgjeternes anbefalinger i forhold til hvor overganger skal plasseres på oljeledningsprosjekt (intervju med Don Wilson).

Forhandlinger mellom kooperativer og selskaper om kompensasjon er konfidensielle og foregår uten myndighetenes innblanding. Dette viser at urfolket i NAO allerede har oppnådd en viss grad av interessentmakt. Likevel kan det være problematisk at disse avtalene er

konfidensielle. Aleksandr Vyutsjejsky fra Reinsdyrunionen i NAO påpekte, som mange andre av mine informanter, at oljeselskapene har sterke juridiske avdelinger, mens reinsdyrgårdene ikke har spesialister på lovgivning, og står dermed i en mer sårbar situasjon i forhandlinger. Han sa videre at det er vanskelig for unionen å fungere som en samlet stemme for reinsdyrgårdene overfor selskapene siden disse avtalene er konfidensielle. Unionen forsøker dermed å fungere som en slags *ressursbase* for gjeterne, hvor reinsdyrgårdene kan kontakte unionen for juridisk støtte og annen rådgivning.

Før utvinningsprosjekter kan settes i gang er selskapene nødt til å få godkjenning for prosjektet av en komité, hvor blant annet Nikolaj Latisjev som er visepresident i Jasavej og representanter for myndighetene er med. Ledelsen for reinsdyrgården må også signere, og Latisjev fortalte at han aldri signerer før han ser at reinsdyrgårdene også har signert. Dette gir urfolket en viss garanti for at de får være med på beslutningstaking, og at deres stemme betyr noe. Igor Gots, fra Narjan-Marseismorazvedka, fortalte derimot at reinsdyrgårder sjelden avviser prosjekter; *“De må gi veldig klare begrunnelser om hvorfor de avviser et prosjekt. Det er ikke slik at de bare kan nekte et prosjekt. Loven sier at de ikke kan si nei og at de ikke kan holde tilbake land”*. Dette tyder på at det i enkelte tilfeller er mer formelt enn reelt at reinsdyrgjeterne har mulighet til å bestemme om et selskap skal få utvinne olje ved deres migrasjonsrute.

En annen årsak til at gårdene sjelden sier nei til nye prosjekt kan være avhengighet av kompensasjonen de får fra selskapene. Reinsdyrgjeterne har relativt lav lønn, og den sosiale situasjonen er fortsatt vanskelig for mange av gjeterne i NAO. I de konfidensielle avtalene med oljeselskaper har de mulighet til å skaffe seg dyre varer som snøscootere, bensin, ved og helikoptertransport. Ved flere tilfeller har også selskaper finansiert nye leiligheter til gjeterne familier. I slike tilfeller er det kanskje naturlig å tenke seg at ledere for reinsdyrgårder vil være villige til å gi opp deler av beiteområdene hvis det betyr at de får tilgang til utstyr de ellers ikke ville hatt råd til. Taleev fra Zapoljarny kommune tror likevel ikke at det er fare for at reinsdyrgårdene blir for avhengige av støtte fra selskapene. Han påpekte at det er relativt få gårder som får støtte. Kooperativene Harp, Jerf, Harajetkij og Karatkaja har områder hvor selskaper har aktiv produksjon av olje. Han fortalte videre at de har blitt kontaktet fra oljeselskaper som ønsker hjelp fordi reinsdyrgårdene har krevd for store beløp i kompensasjon. Taleev mener at disse gårdene er kunnskapsrike og profesjonelle, slik at forholdet mellom selskaper og gårdene er mer som partnerskapsforhold å regne.

Ardeeva, rådgiver for guvernøren, mener at reinsdyrgårdene har en sterk posisjon i avtaler med oljeselskapene. Hun sier at det er selskapene som blir avhengige av gjeterne fordi de krever veldig høy kompensasjon før de godkjenner prosjekter. På den andre siden er det relativt få av gårdene som har direkte forhandlinger med oljeselskaper, og gevinsten når sjelden lengre enn til kun de gjeterne som er ansatt på akkurat denne gården. For Jasavej er det viktig at disse reinsdyrgårdene klarer seg selv, og at de ikke er avhengige av hjelp fra verken selskaper eller myndigheter. ”*Det er min mening at reinsdyrgjeterne burde strebe etter å klare seg helt på egen hånd. Det er viktig at de ikke blir for avhengige av hjelp fra oljeselskaper og myndigheter*” (Galina Platova, intervju 11.11.2011). Platova er redd for at kompensasjonen fra selskapene gjør at gårdene blir mindre selvstendige og innovative.

Nenetsernes interessentmakt blir da et nøkkelord. For at urfolket skal kunne bidra i forhandlinger og dialog uten å risikere å bli utsatt for manipulative taktikker fra selskaper eller myndigheter er det nødvendig med kapasitetsbygging. Kapasitet er en viktig forutsetning for å kunne utvikle pålitelige relasjoner mellom partene. Dermed er det viktig å se på nenetsernes *kapasitet* som interessant, og hvilke verktøy de kan benytte seg av for å bygge sitt kollektive aktørskap.

6.4.1 Kapasitetsbygging

Kapasitetsbygging på lokalt nivå er nødvendig for at urfolkrepresentantene skal kunne forstå de politiske forhandlingene og prosessene. Kapasitetsbygging er ikke bare viktig under forhandlinger, men er nødvendig for at ethvert politisk urfolksorgan eller institusjon skal kunne fungere (Wessendorf 2005:19). Et av Jasavejs hovedprosjekter har vært å gjøre nenetserne oppmerksomme på den lovgivningen som skal beskytte urfolk. Nenetsernes interessentmakt ligger først og fremst i deres status som urfolk. Med denne statusen følger både nasjonale og internasjonale rettigheter, samt internasjonal anerkjennelse. Selv om lovgivningen i Russland ofte er svakt formulert eller motsier andre lover og Russland ikke har signert internasjonale lover om urfolks rettigheter, så inneholder selve statusen som urfolk en viktig juridisk og symbolsk beskyttelse. Denne statusen innebærer også visse fordeler ved globaliseringen, som at verdenssamfunnet holder et ekstra godt øye med situasjonen for urfolk— spesielt nå med klimaendringer og utviklingen i Arktis. En annen taktikk som nenetserne har benyttet seg av er mobilisering av støttespillere med innflytelse. En slik «støttespiller» er Barentssekretariatet, som har urfolksarbeid i Barentsregionen som en av sine

fem satsningsområder (Barents 2012). Nenetserne faller inn under denne gruppen, og har dermed en sterk institusjon bak seg, som arbeider aktivt med å utvikle ressursene urfolkene innehar, og beskyttelse av deres rettigheter.

Både selskaper og myndigheter som skader eller ikke lytter til urfolk er mye mer utsatt for negativ kritikk fra verdenssamfunnet i dag enn tidligere. Dermed er denne statusen et viktig redskap for å posisjonere seg selv som en interessent. Men også lokalt er omdømme viktig for selskaper. Mulighet til å skade et selskaps omdømme er dermed et av de sterkeste midlene urfolk kan bruke. Irina Khanserova som er nenetser, visepresident i Jasavej og journalist i avisa Narjan Vindir (intervju 14.11.2011), fortalte at hun en gang var ute på tundraen og fant noen dokumenter som viste at et selskap hadde brukt et område ulovlig. Hun skrev en sak om dette i Narjan Vindir, og det ble en stor debatt om hvem som skulle straffes. Selskapet ble kraftig kritisert, og sørget dermed for organisert opprydding av området. I tillegg ble journalister invitert for å observere at ting ble gjort ordentlig. Uten publisitet ville selskapet neppe vært utsatt for så kraftige sanksjoner. Dette viser at urfolket har en sterk interessentmakt i å påvirke et selskaps omdømme. Reinsdyrgjeterne kjenner tundraen godt og har dermed en enestående mulighet til å rapportere om de ser ulovlig produksjon på områdene.

Urfolkenes lokalkunnskap er også en ressurs i dialog og forhandlinger med oljeselskaper. De kjenner tundraen, og kan bidra med viktig informasjon om hvor oljeinstallasjoner kan plasseres for at det ikke skal ødelegge migrasjonsruter for reinsdyrene. Wessendorf (2005:18) påpeker at følelsen av lokalt eierskap i en prosess og avtale er sett på som et sentralt grunnlag for et legitimt mandat i forhandlinger og representasjon. Det at reinsdyrgårdene har mulighet til å avslå nye prosjekter er en viktig ressurs som sådan. Som tidligere nevnt ser det derimot ikke ut til at denne interessentmakten er like reell i praksis.

Den nye metoden for standardisering av kompensasjon er også et viktig redskap for å gjøre nenetserne til en mer likeverdig aktør i forhandlinger med selskaper. Metoden som ble utviklet av Departement for Regional Utvikling er per dags dato frivillig for begge parter. Metoden er et viktig tiltak, og viser at myndighetene ser utfordringene som kommer med at selskaper og gjeterne har konfidensielle avtaler i forhold til kompensasjon. Tidligere var avtalene av en slik art at kooperativet og selskapet gjennom forhandlinger ble enige om en kompensasjon. Oljeselskaper har mye sterkere forhandlingsevner enn reinsdyrgjeterne, og har per i dag mulighet for å forhandle seg frem til en avtale langt under reell verdi, fordi

reinsdyrgårdene ikke har kapasitet til å regne ut økonomisk tap ved å miste beiteområder. Ved den nye metoden standardiseres avtalene, og kan bidra til å gjøre aktørene til mer likeverdige partnere. Det er riktignok flere utfordringer som må klargjøres før metoden kan implementeres. Først og fremst er det viktig at gårdene har kapasitet til å bruke metoden, og at de får opplæring i nettopp dette. Hittil er det kun kooperativet Jerf som har benyttet seg av metoden. Lederen for Jerf mener at den er krevende og vanskelig å sette seg inn i. Ikke alle gårder har samme kapasitet som Jerf, og mange har ikke råd til å ansette økonomer og eksperter for å få hjelp. Selskaper kan også vegre seg for å ta i bruk den nye metoden.

Metoden er omfattende, og innebærer at avtaler tar lengre tid å få på plass. Latisjev frykter at mange selskaper vil ønske å få på plass avtaler så snart som mulig, og dermed vil tilby en høyere sum for å få avtalen signert raskest mulig. Dette kan bidra til at reinsdyrgårdene velger å fortsette forhandlinger som før, uten bruk av metoden. Det er da vanskelig å vite om begge parter får det de har krav på gjennom forhandlinger. Likevel er myndighetene i NAO opptatt av å gi opplæring i bruk av metoden, slik at det skal bli enklere for partene å bruke den. Khabarov fortalte til og med at noen av selskapene står veldig nært guvernøren, og er gjennom ham blitt enige om å bruke metoden. På sikt kan dette gi mer standardiserte avtaler, og kan være viktig for å sørge for at urfolk ikke blir lurt i forhandlinger med oljeselskaper.

Nenetserne har flere verktøy som bidrar til å heve deres interessentmakt. Det er likevel forskjell i hvor stor kapasitet de ulike reinsdyrgårdene i NAO har. De minste gårdene, obsjtsjinaene, innehar mye lavere kapasitet i forhandlinger med selskaper enn de største kooperativene. De mangler også ofte kapasitet til å ta i bruk den nye metoden for kompensasjon, og står i en mer sårbar posisjon i møte med oljeselskaper. De store avstandene mellom gårdene i NAO gjør det også vanskelig for urfolket å representere sine interesser samlet. Kapasitetsbygging er derfor et av hovedfokusene til Jasavej, og de har flere prosjekter for å styrke og samle reinsdyrgjeterne kapasitet i møte med både myndigheter og oljeselskaper. Dette gir urfolket i NAO en forholdsvis god posisjon som interessenter.

6.5 Bedrifiers samfunnsansvar i NAO

CSR åpner for å inkludere interessentperspektiver i selskapets egne strategier. Disse strategiene dreier seg oftest om involvering av interessenter gjennom engasjement, konsultasjon, dialog og deltakelse i selskapets beslutningstaking. Flere av oljeselskapene som opererer i NAO har allerede disse retningslinjene inkorporert i sine strategier, mens andre selskaper ikke er fullt så åpne og inkluderende.

Oljeselskaper er avhengige av geografiske forhold, og kan ikke flytte produksjon like lett som mange andre industrier. Lokal forankring er dermed viktig for oljeselskap, og legger press på å få det Trebeck (2007) kaller «sosial aksept til å operere», noe som innebærer å ha et godt forhold med lokalsamfunnet. Først og fremst gjelder nok dette i forhold til myndighetene, men også praksisen med å la gjeterne komme inn for en kopp te eller litt varme på produksjonsområdene er et viktig grep i lokal forankring, selv om det kanskje ikke går direkte under selskapers samfunnsansvar. Utilstrekkelig støtte fra lokalsamfunnet kan påføre selskaper ekstra kostnader, forsinkelser i prosjekter og/eller utestengelser fra produksjonsområder. Dette gir ikke bare myndighetene, men også nenetserne en viktig arena for å fremme sine krav, og er en viktig del av deres interessentmakt.

Lederen for Reinsdyrunionen, Vyutsjejsky, påpekte at internasjonale selskaper har lang erfaring med urfolk fra Canada og Alaska og andre steder. Mange russiske selskaper har sovjetisk bakgrunn, med en annen mentalitet. I følge Vyutsjejsky ønsker ikke russiske selskaper å inngå separate avtaler direkte med reinsdyrgårdene, men foretrekker å gå gjennom myndighetene, mens de internasjonale er mer villige til å ha en dialog direkte med reinsdyrgårdene. Det kan dermed være nærliggende å tro at internasjonale selskaper har mer sannsynlighet for å inngå partnerskap med urfolk, og betrakte dem som en interessant enn russiske.

Polar Lights har et godt omdømme blant lokalbefolkningen, og selskapet selv mener at de har et spesielt ansvar for å ha en god dialog med nenetserne. For å bevare sitt gode rykte i regionen mener selskapet det er viktig å forsikre seg om at nenetserne er fullt ut informert om selskapets planer som kan tenkes å påvirke deres område eller miljø. Selskapet mener også at det, gjennom en slik metode, er mulig å ha felles avtaler som er akseptable for alle aktørgrupper. Internasjonale selskaper har i lengre tid måttet svare på press fra internasjonale organisasjoner, og har dermed bygd et grunnlag for samfunnsengasjement gjennom flere år.

Sosialt engasjement er ofte god business, og dermed kan tenkes å påvirke russiske selskaper også. Tross mange sosiale prosjekter blant selskaper i NAO, så er det relativt få av selskapene som etterlever kravene om å respektere nenetsernes tradisjonelle levemåter og beskyttelse av miljøet deres.²⁸

Under MODIL-NAO prosjektet ble det gjort undersøkelser som viser at selv om oljeselskaper har ansvar for å inngå avtaler med urfolk, så er det i praksis opp til selskapene om de faktisk vil inngå slike avtaler eller kontrakter med representanter for urfolket. I bare 11 av 38 avtaler er kravene som står i lovene fulgt. Bare fire av disse avtalene spesifiserer at de skal inngå avtaler med Jasavej, mens de syv andre kun refererer til urfolks interesser som en del av sine overordnede sosiale og økonomiske programmer (Dallmann et al 2010:46). Det ble også gjort undersøkelser på selskapenes miljøforpliktelser. Bilder med ødeleggelser og spor fra lastebiler viste at flere av selskapene ikke overholdt loven som forbyr kjøring på tundraen sommerstid. I praksis får overtredelse av loven sjelden konsekvenser for selskapene. Som nevnt innledningsvis var det nylig et større oljeutslipp i feltet Trebs, driftet av Basjneft-Pol. Myndighetene i NAO beregnet at så mye som 5000 kvadratmeter av tundraen er forurensset på grunn av ulykken (NAO administrasjon 2012). Avisa Vedomosti rapporterte at 1500 kvadratmeter av disse er beitemark for reinsdyr (Vedomosti 2012). I følge avisen RIA Novosti (RIA 2012) rapporteres det årlig om mer enn 20 000 oljeutslipp i Russland, men de fleste skaper ikke konsekvenser for selskapene som forårsaker dem. Greenpeace Russland mener i tillegg at mange utslipp ikke blir rapportert, og at de offentlige tallene kun omfatter de utslippene selskapene selv rapporterer (ibid).

I NAO ser det ut til at selskapenes CSR-engasjement begrenser seg til CSR på mikronivå. CSR på makronivå, altså bredere politiske, økonomiske og samfunnsmessige aktiviteter (som demokratiutvikling, arbeid mot korrupsjon, arbeid for større åpenhet osv.), er en mer problematisk form for involvering i lokalsamfunnet enn CSR på mikronivå. Det var lenge utelukket at selskaper skulle blande seg inn i det politiske systemet i landet de opererte i. Med CSR-agendaen er dette blitt mer legitimt, og nesten forventet av mange forbrukere og vestlige NGOer. Likevel velger mange selskaper å holde seg til CSR på mikronivå for å unngå vanskelige situasjoner med vertslandet de opererer i. Dette ser også ut til å være tilfelle i NAO, noe som kan komme av den sterke interessentmakten myndighetene har i Russland.

---

²⁸ Denne retten er nedskrevet blant annet i den føderale loven N 82-FZ, «Om generelle prinsipper for organisering av samfunn (Obsjtsjinas) av fåtallige urfolk i den Russiske Føderasjon» og i NAO loven «Om ressurser i grunn»

Også selskaper kan utsettes for selektiv rettshåndheving, og det kan dermed tenkes at lokal forankring – i form av godt forhold til myndigheter og lokalsamfunn - vil komme foran et eventuelt ønske om å bidra til demokratiseringsprosesser og lignende. Selskapene kan da i verste fall risikere å bli presset ut av området til fordel for andre selskaper som ikke legger seg bort i politiske prosesser. Slik det er i dag virker det som om oljeselskaper dermed holder seg unna slike problemstillinger, og fortsetter CSR på mikronivå. Blowfield og Murray (2008:178) stiller spørsmål om hvor mye fremgang CSR kan føre til dersom ikke både mikro- og makronivå får plass i selskapers CSR-agenda. CSR på mikronivå kan bidra til en positiv samfunnsutvikling, men vil begrense seg til økonomisk utvikling, og ikke bidra til å styrke institusjoner og politisk åpenhet.

6.6 Dialog

Don Wilson, fra Polar Lights, karakteriserte også forholdet mellom urfolk og selskapet som godt og åpent, og mener årsaken til dette er at forholdet er utviklet over flere år. *"I believe a very good level of trust exists between us and is continuously improved as we work together on developments as required"*. Wilson mener at alle aktørgrupper har et ansvar for at det finnes god kommunikasjon. Han mener det er selskapenes ansvar å forsikre seg om at mineralutvinningen ikke forstyrrer, eller i det minste begrense innblanding i urfolkets tradisjonelle levesett. Myndighetene har, i følge Wilson, ansvar for å overvåke prosessen i kommunikasjonen mellom selskaper og urfolk. Urfolket har ansvar for å introdusere egne representanter for myndighetenes etater, åpne for samarbeid med oljeselskaper, samt drive lobbyvirksomhet for lover som skal beskytte urfolket.

Ikke alle selskaper er like villige til å betrakte nenetserne som genuine partnere eller ønsker å etablere en velfungerende dialog. Som tidligere nevnt mener både lederen for Jerf og Reinsdyrunionen at det er store forskjeller på selskapene, og hvordan de samhandler med urfolket. Kommunikasjonslederen i Narjanmarneftegas, Rusjnikov, hevdet at de har et godt *forhold* til urfolket, men ville ikke kalle det *samarbeid*. I følge Rusjnikov er det bare selskapet som *hjelper* reinsdyrgårdene. Selv om det er dialog mellom selskap og urfolk, så er det altså ikke nødvendigvis en garanti for at urfolket blir oppfattet som en genuin partner i forhandlinger. Selskaper kan føle seg forpliktet til dialog på grunn av andre ting enn respekt overfor sine interessenter. For eksempel press fra organisasjoner, media eller lignende, eller for å ha et konkurransefortrinn fremfor andre selskaper.

Valentina Zganitsj, direktør for etnokulturelt senter i NAO, og selv nenetser, fortalte i et intervju at hun for noen år siden studerte forholdet mellom reinsdyrgjeterne og oljeselskaper:

Jeg bestemte meg for å møte reinsdyrgjeterne en gang de var i Narjan-Mar. Vi får utstyr, og alt er bra', sa de. Men, det finnes et men; på tundraen blir man enige om hvor det må være overgang for reinsdyrene. Gjeterne fortalte hvor det var bra å plassere overgangene fra oljerørene. Men i virkeligheten ble overgangene satt opp et annet sted, og reinsdyrene kom seg ikke igjennom. Så, det har vært slike tilfeller med vanskeligheter. Nå vet jeg ikke, dette er tre år siden.

Zganitsj mener at loven som skal beskytte urfolkene ikke er tilstrekkelig. Hun mener at myndighetene burde være mer opptatt av reinsdyrgjeterne: «*Det er statens ansvar å ivareta rettighetene til urfolket. Urfolkets stemme er svak, de blir ikke hørt. Derfor er det myndighetenes ansvar. De burde kontrollere alle forhold, og være den strenge hånden. Men for at de skal gjøre det må være gode lover*». Hun mener likevel at problemene kan løses gjennom kommunikasjon; «*Dialog og seminarer må fortsette, nå er det ikke slik. Og det er reinsdyrgjeterne som til syvende og sist ikke får den informasjonen de skal ha da*».

En annen utfordring ligger i de store avstandene i NAO. De fleste oljeselskapene har kontor i Narjan-Mar, men reinsdyrgårdene befinner seg ofte langt unna byen, og gjeterne er som oftest spredt utover tundraen. Dette gjør det vanskelig å samle aktørene for dialog. Nikolaj Latisjev pekte på denne utfordringen i forbindelse med at loven «om tradisjonelt bruk av naturen» krever at urfolk må gi sitt informerte samtykke før enhver oljeutvinning starter på deres område:

Når selskapene skal be om meningen til gjeterne, hvem skal betale for å møte dem helt ute på tundraen? Det er vanskelig å få tak i dem når de er der ute. For eksempel befinner noen gjeterne seg langt ute på tundraen og på forskjellige steder. For å få deres mening må vi samle dem, og de må stemme over avgjørelsen. Hvem skal finansiere dette, og hvordan skal vi arrangere det? Gjeterne ønsker ikke å finansiere det. Det er dyrt å fly i helikopter for å besøke alle disse stedene. Derfor skal de møtes en gang i året for å stemme over prosjekter, men oljeselskapene har ikke tid til å vente et år på en avgjørelse. Som regel er det sjefen i kooperativene som signerer avtaler. Noen spør gjeterne sine, andre ikke (Nikolaj Latisjev, intervju 04.11.2011).

Irina Khanserova mener at hovedmålet i dag og for fremtiden er å minimere selskapenes påvirkning på naturen og urfolket. Det planlegges nå, i følge Khanserova, vei til Timan-området og konstruksjon av en ny havn i Indiga-området. Men disse områdene er hellig for nenetserne, og det vil selvsagt få konsekvenser for deres liv. Khanserova mener at reinsdyrgjeterne stemmer ikke er så viktig for myndighetene. Derfor må oljeselskaper gjøre avtaler med gjeterne. Dialog er et av de viktigste nøkkelordene. Prosjektet «Reinsdyr er vårt

liv og vår fremtid» var rettet mot interessenter i oljeutvinningen i nordvest Russland. Formålet med prosjektet var å styrke det kollektive aktørskapet til interessentene gjennom en «kultur for dialog». Prinsippene som skulle legge grunnlag for diskusjonene var åpenhet, nøytralitet, objektivitet, vurdering av internasjonal og nasjonal erfaring, og måling av prosjektene. Prosjektet er nå avsluttet, Jasavej mener det ikke lenger er behov for deres innblanding i forhandlinger mellom urfolk og oljeselskaper, fordi «*de klarer seg uten vår hjelp*» (Platova, intervju 11.11.2011).

Poenget er at en interessenttilnærming til samarbeid ikke krever lovgivning eller skrevne avtaler for å fungere, og har dermed fleksibilitet til å tilpasses nye situasjoner. Stammler & Forbes (2006:56) påpeker at for at en slik tilnærming skal fungere optimalt er det først og fremst nødvendig med innsatsvilje fra de involverte. I dag ser det ut til at noen selskaper allerede har tilstrekkelig innsatsvilje, men at andre fortsatt ikke ønsker å etablere en genuin dialog.

Det kan diskuteres hvorvidt det kan kalles et trekantforhold mellom aktørene. I forhandlingene mellom reinsdyrgårder og selskaper er myndighetene ekskludert som deltaker, og i slike tilfeller er det mer et topartsforhold å regne. Det kan da tyde på at jo mer interessentmakt urfolk opparbeider seg, jo mindre viktig er de føderale og regionale myndighetene. Samtidig baserer jo urfolks rett til kompensasjon (som disse forhandlingene bygger på) seg på de formelle rettighetene gitt av en tredjepart – nemlig myndighetene. Flere av informantene mine sa at de savnet en arena for dialog og samarbeid hvor myndighetene i større grad deltar. Per i dag er det fravær av en nøytral partner i forhandlingene mellom reinsdyrgårder og selskap. Det naturlige ville være om myndighetene tok en slik rolle, hvor de ville kunne opptre som en katalysator, veileder og likeverdig deltaker.

6.7 Videre utfordringer

Flere av urfolkene som lever av reinsdyrdrift møter på problemer i forhold til bevegelsesfrihet etter hvert som flere oljeinstallasjoner kommer på plass. Beiteområder blir stadig færre og det tar lang tid for jordsmonnet å rekultiveres etter stengte oljeinstallasjoner. I tillegg forekommer stadig små ulykker eller utslipp som skader tundraen. En annen utfordring nenetserne står overfor i fremtiden er klimaendringer. Jeg skal ikke gå nærmere inn på denne problemstillingen i denne oppgaven, men det er klart at det vil påvirke reinsdyrgjeterne.

Urfolk i Arktis er av de mest sårbare gruppene overfor klimaendringer. Kortere vinter gir igjen utfordringer i forhold til transport av reinsdyrkjøtt.

De fleste gjeterne bor langt unna Narjan-Mar, og loven som forbyr kjøretøy på tundraen når det ikke er snø reduserer mulighetene for å frakte kjøtt til Narjan-Mar. Helikoptertransport er dyrt, og nærmest utelukket dersom gjeterne må betale transporten selv. Løsningen ligger for mange gjeterne i at oljeselskaper ofte betaler helikoptertransport for dem. Dette fører igjen inn på temaet *avhengighet* til selskapene. En løsning, slik lederen for kooperativet Jerf ser det, er å få på plass bedre slaktehus i landsbyene. *”Nå er slaktingen veldig på etterkant, og det er egentlig slaktning nå i november, men vi må vente til desember. Det er for varmt til å slakte ute”*. Et slaktehus ville løst disse problemene, mener han. Slike hus er dessverre veldig dyre å sette opp, og myndighetene er ikke villige til å gi nok støtte, i følge Khabarov. Han mener at myndighetene må bli mer interessert i å hjelpe gjeterne fremfor oljeselskapene.

6.7.1 Sosiale vanskeligheter

For mange nenetsere er sosiale vanskeligheter et større problem enn oljeutvinning. Angelina Ardeeva mener at kvinners rettigheter er et av dem. Det er et viktig og vanskelig tema, og hovedproblemet er, i følge Ardeeva, at dersom en kvinne følger sin mann og arbeider i tsjumen på tundraen så regnes ikke dette som et yrke. Det betyr at de ikke får lønn eller sosiale tjenester som pensjon og lignende. Mange kvinner ønsker ikke et slikt liv. Under oppholdet mitt i NAO deltok jeg på en menneskerettighetskonferanse hvor både representanter fra NGOer, myndigheter, nenetsere og oljeselskaper var representert. Her tok Ardeeva opp dette problemet som en av de viktigste utfordringene nenetserne står overfor. Hvis ikke kvinner har noen framtidsutsikter på tundraen vil de fortsette å migrere til byene.

En annen utfordring ligger i at ungdommene fra bosettingene ikke ønsker å vende tilbake til tundraen. Mange mister viktige bånd med foreldrene siden de ofte tilbringer flere år på pensjonatskoler, og ønsker senere å ha et lettere liv i byen. Veterinærlæreren håper at situasjonen bedrer seg fra i år, når lønningene til veterinærer stiger. Dette er et viktig grep fra myndighetenes side og viser at pressarbeidet til blant annet Reinsdyrunionen nytter. Jasavejs arbeid med kapasitetsbygging i forhold til entreprenørskap kan bidra til å bedre situasjonen både for kvinner og ungdom på tundraen, ved at de åpner for andre karrieremuligheter som også kvinner kan ta del i. Etnoturisme og økonomi er eksempler på alternativt arbeid i landsbyene.

6.7.2 Interne konflikter

Det meste av oljen i NAO ligger i de østlige områdene, og det er der oljeselskapene holder til. Reinsdyrgårdene som befinner seg i øst har direkte kontakt med selskaper som opererer på deres områder og de har krav på kompensasjon. De kan også søke om annen støtte, og gjøre avtaler direkte med selskapene. De reinsdyrgjeterne som bor i vest får derimot kun støtte gjennom okrug-budsjettet (Irina Khanserova, intervju 14.11.2011). Khanserova fortalte at det kun er rundt 1000 gjeterne i NAO, og tatt i betraktning hvor mange selskaper som har interesser her og hvor mye gjeterne kan få i kompensasjon, så kan disse reinsdyrgjeterne leve rimelig godt, mener hun. Nikolaj Latisjev fortalte at de (Jasavej) har forsøkt å få opprettet et fond hvor selskapene kan plassere penger, slik at pengene kan fordeles jevnt mellom de ulike reinsdyrgårdene (kooperativer og obsjtsjina). Dette forslaget har møtt motstand av de reinsdyrgårdene som har egne avtaler med selskaper.

Generelt i NAO er det mangel på reinsdyrgjeterne. Kooperativet Jerf er en av få gårder som har nok ansatte. Taleev fra Zapoljarny kommune forklarte at Jerf er en privat gård som har mange avtaler med oljeselskaper og derfor har ekstra økonomisk støtte. De har gode kår, sammenlignet med gårder i vest, forklarte Taleev. I vest er situasjonen vanskelig. Okruggen hjelper alle gårder, og gir assistanse til alle. Men gårdene som har olje på sine områder har, som tidligere nevnt, egne avtaler med selskaper. Okruggen kan ikke påvirke denne prosessen – og dermed foregår dette uavhengig av myndighetene. Derfor er det mye lettere å få arbeidskraft til de gårdene som har ekstra midler, og dermed kan gi høyere lønninger. Taleev mener at myndighetene burde være involvert i de konfidensielle avtalene som gjøres mellom selskaper og reinsdyrgårder. *”Jeg tror vi må ha mer likeverdige rettigheter, for nå er det en ubalanse mellom ulike kooperativer og obsjtsjinas”*. Han tror at myndighetene kommer til å spille en større rolle i tiden som kommer fordi jorda tilhører staten.

6.7.3 Modernisere for å bevare

Vi må bringe sivilisasjonen til gjeterne, slik at ikke gjeterne går til sivilisasjonen
(Angelina Ardeeva, intervju 17.11.2011).

Globaliseringen har ikke bare ført med seg utfordringer for urfolk, men også muligheten til – i en viss grad – selv å velge om de vil fortsette med tradisjonelle aktiviteter eller om de vil flytte til byene og få seg annet arbeid. Den har også ført med seg muligheten til å modernisere urfolkenes tradisjonelle økonomier, uten å miste det tradisjonelle. Dette mener Ardeeva,

rådgiver for guvernøren i NAO, at er viktig å utvikle. *«Hvis vi ikke moderniserer reinsdyrdriften vil færre ønske å drive med reinsdyr, og heller velge å flytte til byen».*

Urfolk er tilpasningsdyktige, spesielt dersom de har mulighet til å utvikle seg. For at dette skal være mulig må det legges til rette for at kultur og tradisjonell kunnskap bevares, men at det også skal være mulig å modernisere f.eks. reinsdyrdriften. Ardeeva mener det må bli attraktivt å drive tradisjonelle aktiviteter. Urfolket må også leve et moderne liv, mener hun. *”Jeg tenker annerledes enn mine besteforeldre og foreldre, jeg lever annerledes – fordi det er en annen tid. Evolusjonen stopper ikke, og vi må følge med”.* De før-industrielle egenskapene som reinsdyrdriften krever er vanskelig å integrere med det moderne. Likevel er dette nødvendig å få på plass, i følge Ardeeva. Reinsdyrgjeterne kommer ikke til å få flere beiteområder, og vil dermed ikke kunne utvide reinsdyrdriften uten å modernisere. Hun mener det er på tide å sette inn grep for å gjøre reinsdyrdriften mer lønnsom, og da ikke ut i fra antall dyr, men kvalitet. Ardeeva kaller programmet til Avdeling for urfolkssaker i NAO for ”gårsdagens program”, hun mener de er for lite innovative, og kun satser på modernisering av utstyr. Også mennesker moderniseres og urfolket må være aktive spillere i denne prosessen, man må modernisere for å bevare, mener hun. Ardeeva mener hun er den eneste i NAO som mener modernisering av det tradisjonelle livet er viktigere enn bevaring. Hun mener at dette er viktig for å gjøre urfolk konkurransedyktige.

Modernisering og bevaring av det tradisjonelle ser ut til å være delvis motstridende, noe som også er tilfelle i Russland. Myndighetenes prinsipielle politikk i forhold til urfolk er å sikre bevaring av deres unike kulturer ved å støtte deres tradisjonelle aktiviteter. Dette gir begrensede muligheter for modernisering. FN-erklæringen om urfolks rettigheter slår fast at urfolk har rett til å *«freely pursue their economic, social and cultural development»* (FN erklæringen, artikkel 3) for å opprettholde og utvikle sine økonomiske systemer. Urfolkenes rettigheter som gruppe burde være beskyttet samtidig som de fritt skal få mulighet til å velge yrkesmuligheter og mulighet til å modernisere de tradisjonelle økonomiene sine. Rett til utvikling inkluderer retten til å bevare og fortsette tradisjonelle økonomiske aktiviteter, og retten til å *velge* og utvikle disse aktivitetene i den moderne verden og *delta* i en bredere sfære i det økonomiske liv (Anaya 2010:16). Mulighet for utvikling er en måte å sikre økonomisk levedyktighet på, uten å gjøre seg for avhengig av statlig tilskudd. Det er klar enighet blant forskere (blant annet Anaya 2010, Nuttall 1998, Stammeler og Wilson 2006) om at urfolkene må involveres som en selvstendig aktør og partner i dialog og forhandlinger med selskaper og

myndigheter. FN mener at urfolk må få mulighet til å modernisere seg for å tilpasse seg den nye situasjonen. For at utviklingen skal være bærekraftig, og urfolkene ha mulighet til å fortsette sine tradisjonelle aktiviteter i møte med økende oljevirkksomhet, må urfolkene få «være med på dansen».

Ardeeva mener at oljeselskapene kan bidra til å modernisere reinsdyrdriften, på en annen måte enn de gjør i dag. For eksempel kan de hjelpe til med at reinsdyrgjeterne får festet en spesiell chip på dyrene, slik at gjeterne vet hvor de er, og ved å gi moderne utstyr som PC og lignende til gjeterne. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på utfordringer som kommer ved modernisering. Tap av tradisjonell kunnskap og ferdigheter er eksempler her. Modernisering av de tradisjonelle aktivitetene vil kunne bidra til å gjøre nenetserne mer selvstendig og dermed til sterkere interessenter overfor oljeselskap og myndigheter.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett nærmere på hvilke prosesser som foregår i NAO mellom myndigheter, oljeselskaper og nenetsere. Jeg har redegjort for noen av inntrykkene til informantene mine, om hvordan de opplever forholdet mellom aktørene og muligheten for sameksistens. Jeg har diskutert nenetsernes og myndighetenes rolle som interessent overfor selskaper og hvilken interessentmakt de har. Det er interessant å se på den doble rollen myndighetene har med på den ene siden å være avhengig av gode forhold med oljeselskaper for å sikre inntekter som bidrar til utvikling av regionen, og på den andre siden hvordan dette spiller inn på deres rolle som garantist av urfolkenes rettigheter.

I utgangspunktet ser det ut som at myndighetene er oppriktig opptatt av å beskytte urfolket mot ødeleggelser fra oljeutvinningen, og informantene mine mente at det er tilstrekkelig med reguleringer og lover som skal sikre dette. Problemet er at disse lovene ikke alltid blir implementert, eller at brudd på lovene ikke alltid fører til konsekvenser i form av sanksjoner eller bøter. I forlengelsen av dette har det vært naturlig å se på hvilken interessentmakt urfolkene selv besitter, og hvordan deres egen kapasitet potensielt kan sikre en videreføring av tradisjonelle aktiviteter. Jasavej er en viktig ressurs for urfolkene, og arbeider med å bygge opp nenetsernes kapasitet på flere områder. De driver kapasitetsbygging både i forhold til forhandlingsevne i dialog med oljeselskaper, informasjonsgivende arbeid om hvilke rettigheter urfolkene har, regnskap og entreprenørskap for unge nenetsere. Nenetserne har flere sosioøkonomiske utfordringer som kan redusere deres interessentmakt, og for mange

nenetsere er disse problemene viktigere å adressere enn mer diffuse rettigheter og dialog med oljeselskaper.

Jeg har også gått nærmere inn på hvilken rolle bedrifters samfunnsansvar spiller inn på selskapenes holdning og handling overfor urfolk i NAO. Både russiske og internasjonale selskaper i NAO er involvert i flere sosiale prosjekter som bidrar til utvikling av regionen. Dette er CSR på mikronivå, og man kan stille spørsmål om det på sikt vil være nødvendig med CSR også på makronivå, som potensielt kan bidra til å redusere muligheter for korrupsjon, bygge demokratiske institusjoner og på denne måten å legge opp til flere fora for dialog mellom aktørene.

Formålet med dette kapitlet har vært å se hvordan trekantforholdet mellom de tre aktørene spiller inn for å sikre sameksistens, og at urfolkenes rettigheter blir ivaretatt i Nenets Autonome Okrug, med spesielt fokus på bidragene til hver av aktørene.

7 Avslutning

Urfolk i Arktis er spesielt utsatt for endringer som skjer i verden i dag. Både klimaendringer, ressursutvinning, forurensing og miljøforringing truer deres eksistens. I NAO er et svakt formulert, og tidvis dårlig implementert lovverk, korrupsjon og stadig redusering av beiteområder ytterligere faktorer som truer urfolkenes eksistens. Samtidig har det vært en positiv utvikling i området. Aktørene har flere samarbeid på plass, urfolkets interessentmakt vokser, selskapenes CSR-initiativer er med på å utvikle regionen på en positiv måte og de regionale myndighetene ser ut til å jobbe aktivt med å bevare urfolkenes rettigheter. For alle aktører er det et poeng at når oljen tar slutt skal det fortsatt være aktiv reinsdyrdrift i okruget.

I denne oppgaven har jeg undersøkt trekantforholdet mellom tre aktørgrupper, som alle har ulike motiver og begrunnelser for å samarbeide med hverandre. Nenets Autonome Okrug er en liten region med hensyn til innbyggertall, og når store oljeselskaper skal bore etter olje på tundraen, som eies av den russiske stat og har blitt brukt av nenetserne i hundrevis av år, kreves det dialog mellom tre svært så ulike aktører. Problemstillingen min lød: *Er det mulig for nenetserne å fortsette sine tradisjonelle aktiviteter i møte med økende oljevirkksomhet i NAO?* Det har vært et poeng gjennom oppgaven å betrakte på individnivå hvordan representanter fra de tre aktørgruppene vurderer samarbeid seg i mellom, og hvordan de anser egen og de andre aktørenes rolle. Jeg har også sett på hvilke strategier aktørene benytter seg av for å sikre egne interesser eller bidra til at urfolkenes rettigheter ivaretas. Gjennom 14 kvalitative intervju har jeg fått unik informasjon fra alle tre aktørgrupper. Tidligere forskning har enten sett på enkeltaktører, basert sin analyse på lovverket eller gjort mer institusjonell analyse. Oppgaven min tilfører dermed et nytt perspektiv til forståelsen av forholdet mellom urfolk, industri og myndigheter i Russland.

I tråd med at jeg ville undersøke hver av aktørgruppenes forhold til hverandre, ble CSR og interessentteori en god løsning for å gjøre nettopp dette. CSR-teorier forklarer både hvorfor selskaper er villige til å inngå samarbeid med lokalsamfunn, med behov for lokal forankring som er spesielt for petroleumsvirksomhet, og hvordan interessenter kan bruke sin interessentmakt. Også Taylors teori om Russlands svake statskvalitet og høye statskapasitet har vært fruktbar for å forklare statens rolle som interessent i NAO.

I kapittel 2 har jeg vist hvorfor urfolk i Arktis står i en sårbar posisjon, og hvorfor urfolk i Russland er spesielt sårbare, med henvisning til endringene de ble utsatt for under sovjettiden. Jeg redegjorde også for hvorfor oljeinntektene er viktige for Russland, og hvilken betydning NAO har som oljeregion. I kapittel 3 redegjorde jeg for valg av metode, før jeg i kapittel 4 la frem Neugebauers påstand om at urfolk burde posisjonere seg med interessenttilnærming overfor industri fremfor å «stole på at» myndighetene vil sørge for deres rettigheter. Jeg posisjonerte også Russland som en «skjør stat», etter Taylors beskrivelse av Russlands statskvalitet og kapasitet. I kapittel 5 la jeg frem mine empiriske funn, med særlig blick på lovverket som omhandler urfolk, og hvilke strategier de ulike aktørene har i samarbeid og samhandling med hverandre. Alle aktører har et bevisst forhold til de andre aktørene, og i kapittel 6 diskuterte jeg samspillet mellom dem mer inngående.

7.1 Funn

Gjennom oppgaven har jeg argumentert for at urfolket i NAO har opparbeidet seg en relativt betydningsfull interessentmakt overfor oljeselskaper. På den andre siden er sosioøkonomiske problemer med på å redusere interessentmakten deres. Jasavej er likevel en viktig ressurs for urfolket, og jobber aktivt med å øke nenetsernes kapasitet som interessent både gjennom direkte kapasitetsbygging i forhold til forhandlinger med selskaper, informasjonsgivende arbeid om rettigheter og også gjennom å bygge nenetsernes kapasitet gjennom kursing i entreprenørskap. Den internasjonale urfolksbevegelsen, som i hovedsak har fokusert på et rettslig vern av urfolk, har bidratt til å sette et skarpere internasjonalt fokus på situasjonen for urfolk. Blant annet er urfolkene i NAO med under BEAR til Barentssekretariatet. Et annet eksempel er MODIL-NAO-prosjektet, som har bidratt til å forenkle forhandlingsprosesser mellom aktørene i NAO. Mine undersøkelser i forbindelse med prosjektet har også belyst flere utfordringer i samarbeidet, blant annet at flere av selskapene ikke følger opp forpliktelsen med å inkludere urfolk i beslutningstaking.

Jeg har også argumentert for at selv om de fleste selskaper er involvert i en eller annen form for sosiale prosjekter i okruget, har de likevel ulike syn på samarbeid med urfolk. Selskapenes forhold til CSR varierer veldig fra selskap til selskap. For noen er en slik policy godt innarbeidet i selskapenes retningslinjer, mens for andre virker det mer som et nødvendig onde. Dette betyr at viljen til et godt kollektivt aktørskap mellom de tre aktørgruppene er tilstede hos enkelte, men mangler fortsatt tilstrekkelig interesse og vilje fra andre.

Det eksisterer enkelte offentlige-private partnerskap mellom aktørene, men representanter fra urfolket antyder at de savner en klarere arena for dialog og samarbeid. Per i dag kan man i flere tilfeller heller snakke om et topartsforhold mellom urfolk og selskaper, så lenge myndighetene ikke deltar i forhandlingene. Man kan argumentere for at nettopp muligheten til å være en selvstendig aktør i forhandlinger er med på å styrke urfolkenes interessenmakt ytterligere. Og jo sterkere denne interessenmakten blir, jo mindre behov synes det å være for at myndighetene stiller som garantist for urfolkenes rettigheter. På den andre siden er det ingen tvil om at de regionale myndighetene er en sterk interessen overfor selskapene, og de tre aktørene er alle nødt til å forholde seg til hverandre og påvirkes av hverandres handlinger. Jeg mener derfor at det likevel vil være hensiktsmessig å omtale forholdet mellom de tre aktørene som et *trekantforhold*.

Nenetserne er godt representert i de regionale og lokale myndighetene, og myndighetene har et godt samarbeid med Jasavej. De regionale myndighetene er opptatte av at det fortsatt skal være reinsdyrdrift i NAO den dagen oljeeventyret er over. De har opprettet egen avdeling for urfolkssaker både på regionalt og på lokalt nivå, med et stort og innholdsrikt program for å opprettholde og bevare tradisjonell kultur, språk og økonomi. Som et verktøy for å redusere ujevn maktfordeling i disse forhandlingene har russiske føderale myndigheter utarbeidet et konseptdokument som er ment å standardisere disse forhandlingene. Denne metoden er frivillig for alle aktører, og per dags dato er det få av reinsdyrgårdene som har tatt i bruk metoden. Myndighetene i NAO har likevel gått aktivt inn og oppfordret begge parter til å benytte seg av metoden, og tilbyr også assistanse til reinsdyrgårder som ønsker å bruke den.

Videre har myndighetene i NAO flere program som går på å bedre de sosioøkonomiske forholdene til urfolkene, men mesteparten av midlene til de sosiale programmene kommer direkte fra oljeselskaper. De fleste representantene jeg intervjuet mente at lovverket som finnes for å beskytte urfolkene mot de negative følgene av oljeutvinningen er klart nok formulert, men flere påpekte at disse lovene ikke alltid er like godt implementert. I tillegg mente lederen for Reinsdyrunionen i NAO at guvernøren er tett tilknyttet oljeselskaper, og at de økonomiske interessene for okrugene veier tyngre enn rettighetene til reinsdyrgjeterne. Flere representanter for nenetserne mente at reinsdyrgjeterens stemme ikke blir godt nok hørt av de regionale myndighetene.

Dette kan tyde på at Taylors teori om at Russland er en skjør stat med høy *kapasitet*, men med lav *kvalitet* også i visse tilfeller kan se ut til å stemme i NAO. De har *muligheten*, men

mangler *vilje* til å regjere på en måte som tilfredsstiller befolkningens behov. Taylor argumenterer videre for at en av grunnene til at det er lav kvalitet i den russiske staten er mangel på en felles «misjon» for statsansatte. Denne misjonen vil jeg argumentere for at finnes i NAO, noe som kan bidra til å høyne kvaliteten på myndighetenes arbeid. Som nevnt er det flere nenetsere som arbeider i administrasjonen, Avdeling for urfolkssaker er en stor avdeling, myndighetene samarbeider med Jasavej og i tillegg er nenetserne en viktig og prosentvis relativt stor del av okrugen. Nenetserne er titulærbefolkning og har klart å opparbeide seg en betydelig interessentmakt også overfor myndighetene. Dette bidrar klart til å skape en felles «misjon»; å sørge for sameksistens, hvor man kan utvinne olje – og samtidig bevare urfolkenes tradisjonelle aktiviteter. Dette ser ut til å være utgangspunktet for de jeg snakket med, fra alle aktørgrupper.

Erfaring i Nenets og andre regioner i Russland viser at en juridisk base ikke er essensielt for å starte en dialog. Ideelt sett vil erfaring fra «feltet» forme lovgivning, mens en klar og godt implementert lovgivning kan gi en felles standard og sikkerhet som både selskaper og samfunn kan stole på. Stammler og Wilson (2006:27) konkluderer dermed med at i stedet for å være gjensidig utelukkende, burde lover og individuelle avtaler komplementere hverandre. *«Successful examples show that a productive culture of dialogue requires equal efforts on both sides»* (Stammler og Wilson 2006:30). Så lenge oljeselskapene er premissleverandør vinner urfolket på å være i direkte dialog med selskapene. I denne sammenheng er det en betydningsfull jobb Jasavej gjør med å bygge opp urfolkenes kapasitet til å inngå som en likeverdig aktør i forhandlinger.

Et annet funn gjennom oppgaven er at hver av aktørene lever i en slags symbiose, en gjensidig avhengighetsposisjon til hverandre. Selskapene er avhengig av reinsdyrgårdenes godkjenning før start av produksjon på nye områder. Samtidig er det ikke sikkert at reinsdyrgårdene har råd til å si nei til slike prosjekter, fordi de da taper kompensasjon som brukes til å bedre de sosioøkonomiske forholdene til gjeterne og deres familier. I tillegg påpekte en av informantene mine at de opplever at myndighetene presser dem til å godkjenne prosjekter. Det tyder på at også myndighetene er i en slags avhengighetsposisjon til selskapene, hvor de er avhengig av gode relasjoner med selskaper for å finansiere sosiale prosjekter i okrugen. På den andre siden er selskapene tilsvarende avhengig av et godt forhold til de regionale myndighetene, siden det er flere selskaper til stede som konkurrerer mot hverandre, noe som fører til at myndighetene ikke er avhengig av enkeltselskaper, men kan

velge mellom flere. Det er grunn til å tro at denne symbiosen skaper villighet blant aktørene til å ha gode relasjoner til hverandre.

Oppgaven bidrar til å belyse hvordan de tre aktørgruppene oppfatter urfolk som interessant overfor selskaper, og hvordan kapasitetsbygging kan styrke urfolkenes muligheter til å bevare det tradisjonelle når myndighetenes rolle som garantist overfor disse rettighetene er usikker. Dette viser at dialog og samarbeid kan bidra til å minimere de negative effektene fra oljeutvinning på lokalsamfunn, og styrke den positive gevinsten fra en slik industri.

Nenetserne står overfor mange utfordringer i dag, og spesielt moderniseringen utgjør både en trussel og mulighet. Angelina Ardeeva, som er rådgiver for guvernøren og selv nenetser, mener at urfolket er nødt til å *modernisere* sin tradisjonelle økonomi og levesett, for å kunne *bevare* det tradisjonelle. Med dette mener hun at reinsdyrgjeterne må modernisere og effektivisere reinsdyrdriften, fordi beiteområder blir færre og færre og at dette dermed er nødvendig for å styrke nenetsernes interessentmakt og mulighet for å fortsette med tradisjonelle aktiviteter. Samtidig er det en vanskelig balansegang mellom å bevare og utvikle det tradisjonelle.

Det finnes ingen entydige svar på min problemstilling, men som en konkluderende setning vil jeg hevde at dialog, vilje til samarbeid, kapasitet fra urfolket til å beskytte egne interesser og et velfungerende lovverk, er elementer som må være på plass. Det er flere utfordringer som gjenstår i NAO, men alle aktørene jeg snakket med er overbevist om at det er mulig med sameksistens mellom urfolk og oljeselskaper i NAO. Gjennom god forvaltning fra myndighetenes side og vilje til dialog fra selskapene er det muligheter for at oljeutvinningen i NAO faktisk vil kunne bidra til å *styrke* nenetserne og deres tradisjonelle aktiviteter.

Som Irina Khanserova, journalist i Narjan Vindyr og visepresident i Jasavej fortalte under et intervju:

Jeg tror ikke vi kan stoppe utviklingen, eller aktiviteten til selskapene. Dette er en prosess som foregår, antall selskaper øker, og beiteområder vil minske. For noen år siden var situasjonen slik at oljeselskap forurenset beiteområdene med metall, oljesøl osv. Nå er forholdet mer sivilisert. Hvis forholdet utvikles i en positiv retning vil det minske påvirkningen på reinsdyrdriften. Og så vil jeg si at det er veldig vanskelig å høre de tusen stemmene til gjeterne som arbeider i området. Men, nå har myndigheter og selskaper begynt å lytte til dem.

Målet har vært å gi en helhetlig beskrivelse av prosesser og særtrekk i trekantforholdet mellom de tre aktørene i NAO. Spørsmålet er om man kan trekke den generelle slutning at

interessenttilnærming vil kunne bedre mulighetene for sameksistens mellom urfolk og industri, der staten ikke nødvendigvis stiller som garantist overfor urfolkenes rettigheter? Og er det slik at i de tilfeller hvor urfolk inntar en interessenttilnærming, vil de også kunne forme en slags felles «misjon» hos myndighetspersoner, hvor et viktig og felles mål blir å bevare de tradisjonelle levemåtene til urfolk? Dette åpner for forslag til videre forskning med komparative studier der man sammenligner med tilsvarende forhold i andre deler av Russland og andre deler av verden.

Litteraturliste

- Andreyeva, Elena & Valery Kryukov (2008) "The Russian Model" i *Arctic Oil and Gas: Sustainability at Risk?* ed. Mikkelsen, A og Langhelle, O. Routledge, New York
- Anaya, James (2010) "Situation of indigenous peoples in the Russian Federation". *Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights and fundamental freedoms of indigenous people*, United Nations. Tilgjengelig ved: <http://unsr.jamesanaya.org/country-reports/situation-of-indigenous-peoples-in-the-russian-federation-2010> (lokalisert 03.03.2012)
- Anaya, James (2011) "Extractive industries operating within of near indigenous territories". *Report of the Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples*, United Nations General Assembly. Tilgjengelig ved: <http://unsr.jamesanaya.org/annual-reports/report-to-the-human-rights-council-a-hrc-15-37-19-july-2010> (lokalisert 15.03.2012)
- Barents (2012) Tilgjengelig ved: <http://www.barents.no/nettsider.139581.no.html> (lokalisert 18.05.2012)
- Barents Indigenous (2010) *NAO Governor addressed Statoil on corporate responsibility*. <http://www.barentsindigenous.org/nao-governor-addressed-statoil-on-corporate-responsibility.4834968-111496.html> (lokalisert 09.05.2012)
- Berg, Torunn (2009) *Challenges of Indigenous People in Contemporary Russia. – A case study from Krasnoe, Nenets Autonomous Okrug, Russia*. Masteroppgave fra Universitetet på Ås.
- Bjørklund, I. et.al (2007-2008) *Nenets Museum of Local Lore – Painting with Fur*. Katalog.
- Blakkisrud, H. & I. Øverland (2005) "The Evolution of Federal Indigenous Policy in the Post-Soviet North" i *Tackling Space: Federal Politics and the Russian North*, ed. Helge Blakkisrud and Geir Flikke. Lanham, MD: University Press of America
- Blakkisrud, Helge & Geir Hønneland (2005) "The Russian North - an introduction" i *Tackling Space. Federal Politics and the Russian North*. ed. Helge Blakkisrud og Geir Hønneland. Lanham, University Press of America.
- Blowfield, Michael & Alan Murray (2008) *Corporate Responsibility - a critical introduction*. Oxford: Oxford University Press
- Brunstad, Bjørn. et.al (2004) *Big Oil Playground, Russian Bear Preserve or European Periphery?: The Russian Barents Sea Region towards 2015*. Eburon Publishers
- Bækken, Håvard (2009) *Selective Law Enforcement against Russian NGOs. Pursuing Informal Interests through Formal Means*. NUPI-rapport, Oslo. Tilgjengelig ved: <http://english.nupi.no/Publications/Books-and-reports/2009/Selective-Law-Enforcement-against-Russian-NGOs.-Pursuing-Informal-Interests-through-Formal-Means> (lokalisert 04.04.2012)
- Dallmann, Winfried et.al (2010) "Monitoring of Development of Traditional Indigenous Land Use Areas in the Nenets Autonomous Okrug, Northwest Russia", prosjektrapport fra

- Polarinstituttet og Jasavej, i forbindelse med det Internasjonale Polaråret 2007-08. Tilgjengelig ved: <http://ipy-nenets.npolar.no/> (lokalisert 09.09.2011)
- Degteva, Anna (2006) *Oil Industry and Reindeer Herding: The Problems of Implementing Indigenous Rights in the Nenets Autonomous Okrug, Russia*, masteroppgave Universitetet i Tromsø
- EU (2011) «COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS» Tilgjengelig ved: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sustainable-business/files/csr/new-csr/act_en.pdf (lokalisert 30.04.2012)
- Feldman, Alice (2002). "Making Space at the Nation's Table: Mapping the transformative geographies of the international indigenous peoples' movement" i *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*. Tilgjengelig ved: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14742830120118882#preview> (lokalisert 28.02.2012)
- Fjellheim, Rune & John Henriksen (2006) "Oil and Gas Exploitation on Arctic Indigenous Peoples' Territories. Human Rights, International Law and Corporate Social Responsibility" i *Gáldu Cála, Journal of Indigenous Peoples Rights No. 4/2006*. Tilgjengelig ved: <http://www.galdu.org/govat/doc/oilengelsk2.pdf> (lokalisert 10.10.2011)
- Fondahl, Gail & Anna Sirina (2006) "Oil Pipeline development and Indigenous Rights in Eastern Russia" i *Indigenous affairs 2-3/0*, IWGIA. Tilgjengelig ved: http://www.iwgia.org/publications/search-pubs?publication_id=46 (lokalisert 10.09.2011)
- Governance and Social development Resource Centre (2012) Tilgjengelig ved: <http://www.gsdrc.org/go/fragile-states/chapter-1--understanding-fragile-states/definitions-and-typologies-of-fragile-states> (lokalisert 19.04.2012)
- Graham et.al (2003) "Principles for Good Governance in the 21st Century", Policy Brief no.15 August 2003. Institute On Governance. Tilgjengelig ved: http://www.ops-oms.org.pa/drupal/SCMDSS/2%20WCSDH%20Discussion%20Paper%20resources/1%20Governance/IOG_Principles_for_good_governance_UNDP_PolicyBrief15_2003.pdf (lokalisert 21.01.2012)
- Greathead, Scott (2002) "The Multinational and the 'New Stakeholder': Examining the Business Case for Human Rights" i *Vanderbilt Journal of Transnational Law*
- Haller, Tobias et.al. (2007) *Fossils Fuels, Oil Companies, and Indigenous Peoples. Strategies of multinational oil companies, states, and ethnic minorities. Impacts on environment, livelihoods, and cultural change..* Action Anthropology/Aktionsethnologie. Volume/Band 1. Lit Verlag, Zürich/Berlin.
- Hancke, Bob (2009) *Intelligent research design – a guide for beginning research in the social sciences*. Oxford University Press, USA

- Hanson, Stephen (2001) "Defining Democratic Consolidation" i *Postcommunism and the Theory of Democracy*. ed. Richard D. Anderson Jr., M. Steven Fish, Stephen E. Hanson, & Philip G. Roeder. Princeton University Press
- Henriksen, Christina (2010) "Indigenous peoples and industry. Complex co-existence in the Barents Euro-Arctic Region", i *Barents Review 2010 – Talking Barents*. Dagfinn Hansens trykkeri, Norge. Tilgjengelig ved: <http://www.barents.no/barents-review.141647.no.html> (lokalisert 09.08.2011)
- ILO (2009), "INDIGENOUS & TRIBAL PEOPLES' RIGHTS IN PRACTICE – A GUIDE TO ILO CONVENTION No. 169". Tilgjengelig ved: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_106474.pdf (lokalisert 04.05.2012)
- Jasavej (2012) Tilgjengelig ved: http://www.yasavey.org/index.php?option=com_content&view=section&id=4&Itemid=31 (lokalisert 15.05.2012)
- Jernsletten, Johnny-Leo. & Konstantin Klovov (2000/02) *Sustainable Reindeer Husbandry*, rapport for Arktisk råd. Tilgjengelig ved: <http://www.reindeer-husbandry.uit.no/> (lokalisert 07.11.2012)
- Jernsletten, Johnny-Leo (1997). Hovedoppgave om reindrift og oljeutvinning i Nenets Autonome Okrug, Universitetet i Tromsø. Tilgjengelig ved: <http://www.sami.uit.no/sdg/ansatte/jlj/indexen.html> (lokalisert 11.08.2011)
- Jull, Peter (1999) "Indigenous Internationalism: What should we do next?" *Indigenous Affairs*, 1/1999, International Work Group for Indigenous Affairs, IWGIA, Copenhagen. Tilgjengelig ved: <http://espace.uq.edu.au/view/UQ:11139> (lokalisert 02.02.2012)
- Khmeleva, E and T. Grechushkina (2008/2009) *Legislative requirements for the hydrocarbon industry and protection of the rights of numerically small indigenous peoples of the Nenets Autonomous Okrug*. Ipy-project: Monitoring of Development of Traditional Indigenous Land Use Areas in the Nenets Autonomous Okrug, Northwest Russia, Moscow. Tilgjengelig ved: http://ipy-nenets.npolar.no/pdf%20files/OIL_LEG_REVIEW_EN.pdf (lokalisert 19.03.2012)
- Kimerling, Judith (2002) "Rio + 10: Indigenous Peoples, Transnational Corporations and Sustainable Development in Amazonia" i *Colombia Journal of Environmental Law*. Vol 27:2. Tilgjengelig ved: [http://www.utexas.edu/law/centers/humanrights/events/Kimerling%20article%20\(rio+10\).pdf](http://www.utexas.edu/law/centers/humanrights/events/Kimerling%20article%20(rio+10).pdf) (lokalisert: 22.02.2012)
- Klovov, Konstantin & Birgitte Ulvevadet (2002-2004) *Family-based Reindeer Herding and Hunting Economies, and the Status and Management of Wild Reindeer/Caribou Populations*, Arctic Council report. Centre for Saami Studies, University of Tromsø.
- Konstitutsia (1993) *Конституция русской Федерации, Федеральные конституционные законы о флаге, гербе, гимне*. Tilgjengelig ved: <http://www.constitution.ru/index.htm> (lokalisert 18.05.2012)

- La France, Julie & Martin Lehmann (2005) "Corporate Awakening – Why (some) Corporations Embrace Public-Private Partnerships" i *Business strategy and the environment. Bus. Strat. Env.* 14, 216-229. Tilgjengelig ved: http://aalborg.academia.edu/MartinLehmann/Papers/585025/Corporate_awakening_why_some_corporations_embrace_public_private_partnerships (lokalisert 16.05.2012)
- Moon, Jeremy & David Vogel (2008) "Corporate Social Responsibility, Government, and Civil Society" i *The Oxford handbook of CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY*. Kapittel 13, ed. Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon, Donald Siegel. Oxford University Press
- Morgan, Rhiannon (2007). "On Political Institutions and Social Movement Dynamics: The Case of the United Nations and the Global Indigenous Movement" i *International Political Science Review* 28:273 International Political Science Association (IPSA). Tilgjengelig ved: <http://www.deepdyve.com/lp/sage/on-political-institutions-and-social-movement-dynamics-the-case-of-the-1bm00Uozz0> (lokalisert 15.02.2012)
- NAO Administrasjon (2012) *На скважине №11 Варкнавская на месторождении имени Романа Требса 20 апреля произошёл выброс газонефтяной смеси. 22 апреля фонтанирование ликвидировано.* Tilgjengelig ved: <http://www.adm-nao.ru/?show=news&id=5914> (lokalisert 25.04.2012)
- Neugebauer, Gerald P (2003) "Indigenous Peoples as stakeholders: influencing resource-management decisions affecting indigenous community interests in Latin America" i *New York University Law Review, Volume 78, 2003.*
- Niezen, Ronald (2000) "Recognizing Indigenism: Canadian Unity and the International Movement of Indigenous Peoples" i *Comparative studies in society and history* 92(3). Cambridge University Press
- Norsk språkråd (2005) Tilgjengelig ved: <http://www.sprakradet.no/upload/9261/russ.pdf> (lokalisert 06.05.2012)
- Novikova, Natalya (2010) "The status of Indigenous Peoples of the Russian North. In the context of legal pluralism". *Indigenous affairs* 1-2/10. Tilgjengelig ved: http://issuu.com/iwgia/docs/ia_1_2_2010 (lokalisert 15.02.2012)
- Nuttall, Mark (1998) *Protecting the Arctic: Indigenous Peoples and Cultural Survival*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers
- Nuttall, Mark (2010) *Pipeline Dreams. People, Environment, and the Arctic Energy Frontier*. IWGIA document 126, Copenhagen. Tilgjengelig ved: http://www.iwgia.org/publications/search-pubs?publication_id=451 (lokalisert 10.02.2012)
- Osherenko, Gail (1995) "Property Rights and Transformation in Russia: Institutional Change in the Far North" i *Europe-Asia Studies, Vol 47, No. 7*. Taylor & Francis, LTD.
- Osherenko, Gail (2001) *Indigenous Rights in Russia: Is Title to land essential for cultural survival?* Georgetown International Environmental Law Review 13.

- Øverland, Indra (2009) "Indigenous rights in the Russian north" i *Russia and the North*, ed. Elana Wilson Rowe. University of Ottawa Press, Ottawa
- Reed, Eilif (2012) "Intet kappløp mot Arktis" i *CICERO Senter for klimaforskning*. Tilgjengelig ved: <http://www.cicero.uio.no/webnews/index.aspx?id=11723> (lokalisert 05.04.2012)
- Repstad, Pål (2007) *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget, Oslo
- RIA (2012) *PIIA Hobocmu*. Tilgjengelig ved: <http://www.ria.ru/incidents/20120422/632165668.html> (lokalisert 25.04.2012)
- Rice, S & S. Patrick (2008) *Index of State Weaknes In the Developing World*, The Brookings Institution Press. Tilgjengelig ved: <http://www.brookings.edu/research/reports/2008/02/weak-states-index> (lokalisert 16.05.2012)
- Sirina, Anna (2009) "Oil and Gas Development in Russia and Northern Indigenous Peoples" i *Russia and the North*, ed. Elana Wilson Rowe. University of Ottawa Press, Ottawa
- Smith, Claire et.al (2000) "Globalisation and Indigenous Peoples: Threat or Empowerment?" i *Indigenous Cultures in an Interconnected World*, ed. Claire Smith and Graeme K. Ward, 1-24. Vancouver and Toronto: UBC Press.
- Stammler, Florian (2005a) "The Obshchina Movement in Yamal: Defending Territories to Build Identities? Rebuilding Identities: Pathways to Reform" i *Postsoviet Siberia vol 3, Siberian Studies*. Berlin
- Stammler, Florian (2005b) "Reindeer Nomads Meet the Market: Culture, Property and Globalisation at the End of the Land" i *Litverlag vol. 6*, 320
- Stammler, F & B.C Forbes (2006) "Oil and Gas Development in Western Siberia and Timan-Pechora" i *Indigenous Affairs 2-3/06*. Tilgjengelig ved: http://www.iwgia.org/publications/search-pubs?publication_id=46 (lokalisert 03.03.2012)
- Stammler, Florian & Emma Wilson (2006) "Dialogue for Development: An Exploration of Relations between Oil and Gas Companies, Communities, and the State" i *Sibirica*, vol 5: 2: 1-42. Tilgjengelig ved: <http://www.berghahnbooksonline.com/journals/sib/index.php?pg=toc5-2> (lokalisert 04.03.2012)
- Stammler, Florian (2007) "Westsiberia" i *Fossils Fuels, Oil Companies, and Indigenous Peoples. Strategies of multinational oil companies, states, and ethnic minorities. Impacts on environment, livelihoods, and cultural change*. ed. Haller, Tobias et.al. Action Anthropology/Aktionsethnologie. Volume/Band 1. Lit Verlag, Zürich/Berlin.
- Stammler, Florian & Vladislav Peskov (2008) "Building a 'Culture of dialogue' among stakeholders in North-West Russian oil extraction" i *Europe-Asia Studies*, vol 60, No 5, July 2008, 831-849.

- Thagaard, Tove (2006) *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen
- Transparency International Corruption Perception Index (2011) Tilgjengelig ved:
<http://cpi.transparency.org/cpi2011/results/#CountryResults> (lokalisert 15.05.2012)
- Trebeck, Katherine Anne (2007) "Tools for the Disempowered? Indigenous Leverage Over Mining Companies" i *Australian Journal of Political Science*, Vol. 42, No. 4, pp.541-562. Routledge
- Tuisku, Tuula (2003) "Surviving in the oil age - Co-existence of the reindeer herding and petroleum development" i *Social and Environmental Impacts in the North*. Eds. Rasmus Ole Rasmussen & Natalia Koroleva. NATO science series. IV. Earth and Environmental Sciences – Vol. 31. Kluwer Academic Publishers, Netherlands.
- Utting, Peter & Kate Ives (2006) "The Politics of Corporate Responsibility and the Oil Industry" i *Stair 2*, No.1 Pp 11-34. Tilgjengelig ved:
http://users.ox.ac.uk/~stair/2_1/utting&ives.pdf (lokalisert 25.01.2012)
- Vakhtin, Nikolai (1994) "Native Peoples of the Russian far North" i *Polar Peoples – self-determination and development*. Red: Minority Rights Group. 29-80. Minority Rights Publications, London. United Kingdom.
- Vedomosti (2012) *Ведомости*. Tilgjengelig ved:
http://www.vedomosti.ru/companies/news/1669384/avariya_na_mestorozhdenii_trebsa_v_nao_ne_neset_pryamyh (lokalisert 25.04.2012)
- Wessendorf, Kathrin (2005) *An Indigenous Parliament?: Realities and Perspectives in Russia and the Circumpolar North*. IWGIA document - the indigenous world, København. Tilgjengelig ved: http://www.iwgia.org/publications/search-pubs?publication_id=90 (lokalisert 28.01.2012)
- Wessendorf, Kathrin (2011) *The Arctic and North America*, i IWGIA - the indigenous world. København. Tilgjengelig ved:
http://www.iwgia.org/iwgia_files_publications_files/0454_THE_INDIGENOUS_ORLD-2011_eb.pdf (lokalisert 16.05.2012)
- Wilson, Emma & Krystyna Swiderska (2009) *Extractive Industries and Indigenous Peoples in Russia: Regulation, Participation and the Role of Anthropologists*. International Institute for Environment and Development, UK. Tilgjengelig ved:
<http://pubs.iied.org/G02490.html> (lokalisert 16.05.2012)
- Xanthaki, Alexandra. 2004. "Indigenous Rights in the Russian Federation: The Case of Numerically Small Peoples of the Russian North, Siberia and Far East" i *Human Rights Quarterly* 26: 74–105. No. 1 (feb 2004), pp. 74-105. The Johns Hopkins University Press.

Vedlegg

Liste over informanter:

Ardeeva, Angelina, rådgiver for guvernøren i NAO, første president i Jasavej, Narjan-Mar, 17.11.2011

Gots, Igor, direktør i Narjan-Marseismorazvedka, Narjan-Mar, 03.11.2011

Khabarov, Pjotr, direktør for kooperativet Jerf, Narjan-Mar 07.11.2011

Khanserova, Irina, journalist i avisa Narjana Vindir, og visepresident i Jasavej, Narjan-Mar, 14.11.2011

Khatanzejskij, Jurij, leder for Avdeling for urfolksspørsmål i NAO, Narjan-Mar, 17.11.2011

Latisjev, Nikolaj, visepresident i Jasavej og ansvarlig for økologi og naturbruk spørsmål i administrasjonen i NAO, Narjan-Mar 04.11.2011

Murasjkova, Olga, sosialantropolog, rådgiver for RAIPON, sitter i Dumaens representantskap for urfolksaker, Moskva 21.11.2011

Platova, Galina, visedirektør i Jasavej, Narjan-Mar, 11.11.2011

Rusjnikov, Sergej, leder for kommunikasjonsavdelingen i Narjanmarneftegas, Narjan-Mar, 15.11.2011

Sjubina, Irina, nestleder kommunikasjon, Total, Moskva, 22.11.2011

Taleev, Anatolij, sjefsspesialist for urfolk, Avdeling for urfolkssaker i Zapoljarny kommune, Narjan-Mar, 16.11.2011

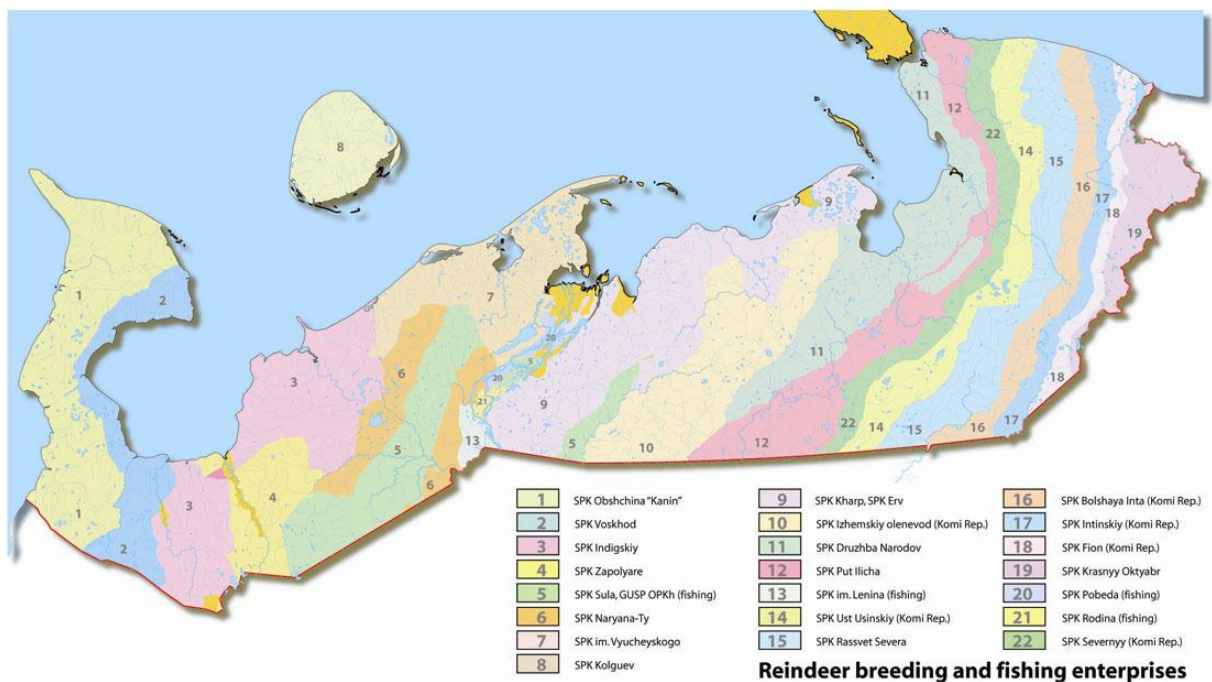
Vyutsjejsky, Aleksandr, leder for NAOs reinsdyrunion, 15.11.2011

Wilson, Don, driftsleder, Polar Lights, intervju per epost, 01.12.2011

Zganitsj, Valentina, direktør ved etnokulturelt senter, Narjan-Mar, 08.11.2011

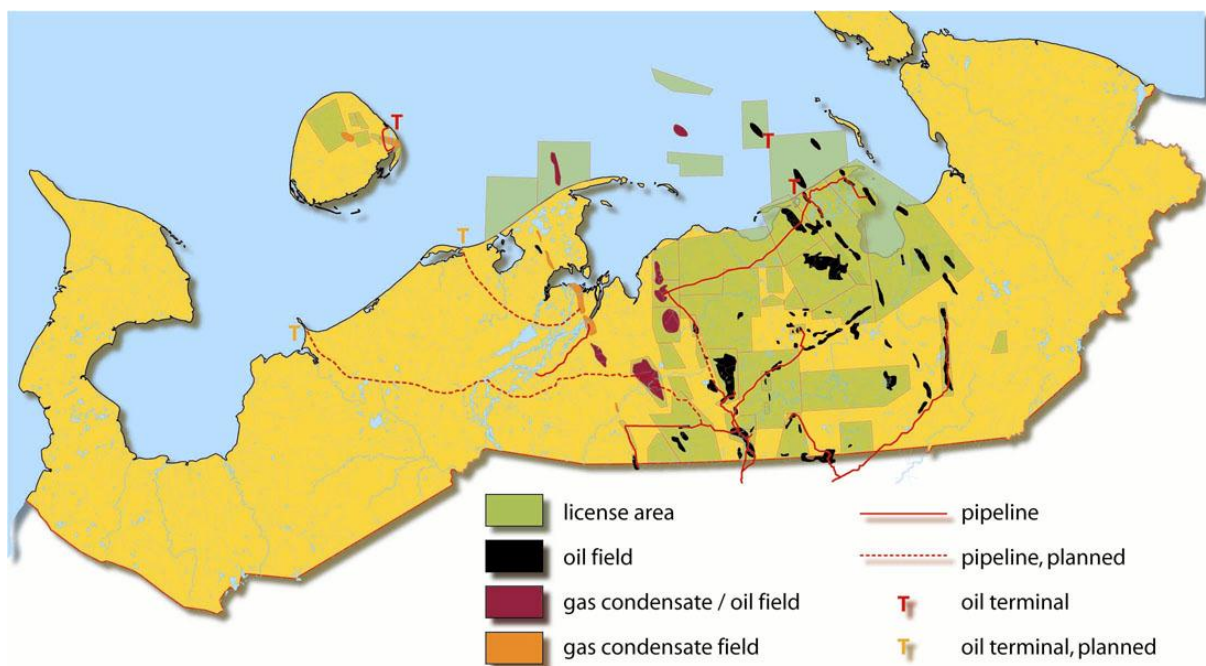
Lærere og elever ved veterinærlinjen ved yrkesskolen for jordbruk og økonomi, Narjan-Mar, 15.11.2011

Nenets Autonome Okrug

Kart over migrasjonsruter til reinsdyrgårder i Nenets Autonome Okrug

Kart over oljeutvinningsområder i Nenets Autonome Okrug

(Begge kart hentet fra <http://ipy-nenets.npolar.no/main%20pages/frame.html>, besøkt 30.04.2012).

Intervjuspørsmål - felles til alle informanter

Om mitt prosjekt og om intervjuets gang:

Jeg skriver min masteroppgave i Russlandsstudier ved UIO. I min oppgave skal jeg undersøke hvilke muligheter nenetserne har for å fortsette sitt tradisjonelle levesett i møte med en økende oljevirkksomhet i området. For å finne ut av dette vil jeg se nærmere på forholdet mellom urfolk, oljeselskaper og myndigheter i Nenets. Gjennom å undersøke hva hvert felt gjør for å sikre bevaring av urfolkenes rettigheter, samt se nærmere på kommunikasjon og dialog mellom dere – ønsker jeg å få svar på mitt spørsmål om det er mulig for nenetserne å fortsette sin tradisjonelle levemåte.

Samarbeid:

1. Hvor viktig mener du det er at de tre feltene samarbeider med hverandre? Hvilke holdninger mener du at myndighetene, selskapene og urfolket har utviklet overfor hverandre?
2. Hva ønsker selskapet ditt å oppnå i sitt samarbeid med nenetserne? Hvor stor grad av åpenhet mener du det er i samarbeidet mellom de tre partene?
3. «Culture of dialouge» - som er et initiativ av Jasajev. Hvordan opplever dere betydningen av dette forumet? (det er ikke institusjonelt, så vidt jeg vet). Finnes det andre forum/steder dere kan møtes til dialog og samarbeid?
4. Hvordan mener du at kommunikasjonen mellom de tre feltene i dette forumet er? Hva har endret seg siden samarbeidet startet?
5. Føler du at deres interesser og behov blir hørt og fulgt opp i tilstrekkelig grad?
6. Føler du at dere må gi mer enn dere får i samarbeidet? Hvis ja, kan du nevne et eksempel?
7. Hva kan bli bedre i samarbeidet? Og hva fungerer allerede godt? Hva kan hver part gjøre for å forbedre samarbeidet?
8. I hvor stor grad mener du at urfolkets bekymringer og anbefalinger blir hørt?

(Tilleggs spørsmål)

9. Er det noe mer du vil nevne som ikke er blitt sagt? Kan du anbefale noen andre jeg kan snakke med i tillegg (og kan jeg i så fall hilse fra denne personen når jeg tar kontakt?)
10. oppsummerende spørsmål

Intervjuspørsmål – oljeselskaper:

Om selskapet:

1. Hva er det fulle navnet til ditt firma? Hva er din rolle i organisasjonen?
2. Hvor lenge har ditt firma vært i Nenets, og hvor stor er deres virksomhet her?
3. Har deres selskap en egen CSR policy? Kan du i så fall fortelle kort om dette?

Social responsibility i Nenets:

4. Har din bedrift noen CSR-tiltak i Nenets?
5. Etter din mening: hvem sitt ansvar er det å sørge for at urfolket kan fortsette sitt tradisjonelle levesett? Har bedriftene et særskilt ansvar utover sitt eget anliggende, eller er det myndighetene som skal sørge for dette? Eller mener du at urfolket selv må stå ansvarlig for å fortsette sitt tradisjonelle virke?
6. Hvis nå alle parter må ta en del av ansvaret;
  - Hvilket ansvar mener du at oljeselskapene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at myndighetene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at urfolket selv har for å bevare urfolkets rettigheter?
7. Diskuterer selskapet ditt med lokale i forkant av prosjekter?

Intervjuspørsmål – myndigheter

Bakgrunnsinfo:

1. Hvilken avdeling arbeider du i, og hva er din posisjon?
2. Hvor nært knyttet er ditt arbeid mot urfolk og oljeselskaper?

Urfolks rettigheter:

1. Hva gjør myndighetene for å sikre at urfolkets rettigheter blir ivaretatt?
2. Er lovene (føderale og lokale) tilstrekkelig godt utformet for å sikre rettigheter til urfolket?
3. Hvor viktig mener du det er med internasjonale lover som skal sikre urfolks rettigheter? Er de gode nok til å ta hensyn til lokale forhold?
4. Etter din mening: hvem sitt ansvar er det å sørge for at urfolket kan fortsette sitt tradisjonelle levesett? Har bedriftene et særskilt ansvar utover sitt eget anliggende, eller er det myndighetene som skal sørge for dette? Eller mener du at urfolket selv må stå ansvarlig for å fortsette sitt tradisjonelle virke?
5. Hvis nå alle parter må ta en del av ansvaret;
  - Hvilket ansvar mener du at myndighetene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at oljeselskapene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at urfolket selv har for å bevare urfolkets rettigheter?
6. Finnes det spesifikke krav om at oljeselskaper skal imøtekomme Jasajevs vurderinger om miljø sikkerhet og etnologisk bevaring? Hvis ja, hvordan følger dere opp dette?

7. Hvilken betydning har kompensasjonen oljeselskaper gir til de lokale for tapt landområde? Finnes det noe oppfølging fra myndighetenes side om at dette faktisk blir gjort?
8. Mener du at det er en tilstrekkelig balanse mellom interessene til staten, de lokale myndighetene og til oljeselskapene?

Intervjuspørsmål – Jasavej

Bakgrunnsinfo:

1. Hvilken by/landsby er du fra? Hva er ditt yrke?
2. Hvilken påvirkning har oljeutvinningen i området hatt på ditt liv?
3. Har forholdene endret seg for din familie/landsby etter at oljeboringen startet? Hvis ja; hvordan har dette påvirket dere?
4. Har oljeboringen hatt noen kulturelle påvirkninger for dere? F.eks tilgang til hellige steder?
5. Hvilket forhold har du til tundraen?
6. Har dere måtte endre rute for reindriften de siste årene som en følge av oljevirksomheten? Hvis ja; har dette vært problematisk eller ikke medført så store endringer?
7. Har dere måtte endre rute for reindriften de siste årene som en følge av klimaendringer?
8. Hvilke utfordringer ser du for fremtiden?
9. Føler du at nenetserne kan fortsette livet som sine forfedre har gjort, med jakt, fiske og reindrift? Er det en slik framtid dere ønsker? Hvis ja, hva må gjøres for å få det til? Hvis ikke, hva ønsker dere heller?
10. Ser du for deg at du kan ha arbeidsmuligheter i oljevirksomheten i fremtiden?
11. Tror du oljevirksomheten kan ha positive ringvirkninger for lokalsamfunnet her? (Heving av levestandard, bedre infrastruktur (veier, etc), flere jobber? Annet?)

Rettigheter:

12. Hvilken betydning har kompensasjonen oljeselskaper gir til de lokale for tapt landområde? Finnes det noe oppfølging fra myndighetenes side om at dette faktisk blir gjort?
13. Diskuterer oljeselskapene i forkant av prosjekter med lokale?
14. Er lovene (føderale og lokale) tilstrekkelig godt utformet for å sikre rettigheter til urfolket?
15. Etter din mening: hvem sitt ansvar er det å sørge for at urfolket kan fortsette sitt tradisjonelle levesett? Har bedriftene et særskilt ansvar utover sitt eget anliggende, eller er det myndighetene som skal sørge for dette? Eller mener du at urfolket selv må stå ansvarlig for å fortsette sitt tradisjonelle virke?
16. Hvis nå alle parter må ta en del av ansvaret;
  - Hvilket ansvar mener du at oljeselskapene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at myndighetene har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvilket ansvar mener du at urfolket selv har for å bevare urfolkets rettigheter?
  - Hvor stor kjennskap har du til urfolks rettigheter slik de er utformet i internasjonale konvensjoner?

